Ephemerides Sacrarum Disciplinarum
Facultatis Philosophico - Theologicae
in
Universitate Vytauti Magni Kaunae

S O T E R

Religijos mokslo laikraštis

REDAGUOJA
E. o. prof. Dr. P. Malakauskis

VIII METAI 1931 Nr. 2 (13)

Leidžia
Vytauto Didžiojo Universiteto
Teologijos-Filosofijos Fakulteto
Teologijos Skyrius

Ephemerides Sacrarum Disciplinarum
Facultatis Philosophico - Theologicae
in
Universitate Vytauti Magni Kaunae

SOTER

Religijos mokslo laikraštis

REDAGUOJA
E. o. prof. Dr. P. Malakauskis

VIII METAI 1931 Nr. 2 (13)

Leidžia
Vytauto Didžiojo Universiteto
Teologijos-Filosofijos Fakulteto
Teologijos Skyrius

Kaunas, „Šviesos“ spaustuvė, Jakšto gatvė, Nr. 2 Tel. Nr. 20-95.

Dr. *P. Malakauskis.*

Dvasiškių teisės, privilegijos ir priedermės.

A. Dvasiškių teisės ir privilegijos.

1. Dvasiškių teisių ir privilegijų apibrėžimas. — Dvasiškių teisės čia suprantamos moralinės galios arba subjektyvios teisės, kur bendrai pridera visiems dvasiškiams ir yra susijusios su jų luomu (vi sui status).

Dvasiškių privilegijos vadinasi tam tikros malonės, duotos dvasiškiams visuotinėmis teisėmis. Tai privilegijos plačiąja prasme.

Dvasiškių privilegijos savaime galimos vadinti taip pat teisėmis, nes jos leidžia ką daryti. Bet kadangi privilegijos yra daugiau malonės (favores), nekaip teisės, tai iš tiesų tevadinamos savo vardu, privilegijomis arba bent atskiromis teisėmis (iura singularia).

Be to, dvasiškių teisės taip pat galimos vadinti privilegijomis, nes jos duoda malones. Bet kalbamoji malonė nėra atskira (singularis). Todėl tai nėra privilegija tikrąja prasme.

2. Dvasiškių teisių ir privilegijų šaltiniai. — Svarbiausias dvasiškių teisių ir privilegijų depozityvinis šaltinis yra Kodeksas I. C., kan. 118—123.

I. Dvasiškių teisės.

3. Medžiaga — 1. Šventimų galia, 2. Jurisdikcijos galia, 3. Galėjimas gauti bažnytinę beneficiją ir pensiją ir 4. Garbės teisės.

4. Šventimų galia. — Tik dvasiškiai gali gauti šventimų galią (kan. 118).

Kiekvieni šventimai duoda tam tikrą šventimų galią. Tai savaime gaunama. Tik tonsūra iš tiesų neduoda jokios šventimų galios. Ji teduoda galėjimą (capacitatem) arba „dispositionem proximam“ (ne dispositionem remotam) gauti kitus šventimus ir jų galias ir patį dvasiškį įkorporuoja arba įrašo į tam tikrą vyskupiją.

Šventimų galiai tikrai eiti nereikia vadinamosios „missio canonica“. Paskutiniosios tereikia veiksmo leistinumui. Bet tai visa tepasakyta apie tas šventimų galias arba tuos šventimų veiksmus, kurie pridera vien šventimų. Atbulai, tiems veiksmams, kurie pridera šventimų ir jurisdikcijos drauge, „missio canonica“ reikia veiksmo tikrumui, pav., klausyti išpažinties, konsekruoti bažnyčią ir tt. Nes čia įeina jurisdikcija, o jai reikia „missio canonica“.

Pasaulininkai neturi jokios šventimų galios. Jie tik gali štai ką:

1) Gali gauti šventimus ir tada tarpiškai gauna taip pat tam tikrą šventimų galią. Tai „dispositio remota“.

2) Gali būti savo moterystės sakramento „ministri“. Bet tai daro ne šventimų galia. Tos galios čia net nereikia.

3) Gali visadą tikrai ir reikale leistinai krikštyti. Tai taip pat daroma ne šventimų galia. Šventimų galia tekrikštija aukštųjų šventimų dvasiškiai, būtent, diakonas, kunigas ir tt.

4) Bažnyčia pasaulininkams leidžia eiti daug žemųjų šventimų galios funkcijų ar tai bent toleruoja. Tai visai Bažnyčios tam tikras leidimas. Tai daryti Bažnyčia gali, nes žemieji šventimai yra vien Jos padaras.

5. Jurisdikcijos galia. — Tik dvasiškiai gali gauti bažnytinę jurisdikciją (kan. 118).

Vieni šventimai vis dėlto neduoda jokios jurisdikcijos. Ji, apskritai, duodama stačiai ir tarpiškai. Pirmasis dalykas vadinasi „missio canonica" (kan. 109). Antrasis gaunamas, paskiriant į tokias bažnytines pareigas, su kuriomis susijusi yra bažnytinė jurisdikcija, pav., vyskupo, klebono ir t. t.

Kas turi tonsūrą ar kitus šventimus, tas tik gali gauti bažnytinę jurisdikciją arba tarpiškai gauna juridišką galėjimą ją gauti (iuridicam capacitatem).

Pasaulininkai paprastosiomis teisėmis (iure ordinario) negali gauti bažnytinės jurisdikcijos. Nes Dievo teisėmis Bažnyčia yra suskirstyta į dvasiškius ir pasaulininkus. Paskutinieji yra klausančioji Bažnyčia.

Pasaulininkams tegalima duoti bažnytinės jurisdikcijos nepaprastosiomis teisėmis, išimties keliu (iure extraordinario). Tai daryti nedraudžia Dievo teisės. Todėl šv. tėvas seniau retkarčiais dispensos keliu duodavo pasaulininkams tam tikrus bažnytinės jurisdikcijos dalykus. Šiandien tai dėl tam tikrų priežasčių daryti taip pat galima. Tik iš tiesų nebedaroma.

Moterys visai negali gauti bažnytinės jurisdikcijos. Tik ginčijamasi, ar tai draudžiama Dievo ar tik bažnytinėmis teisėmis. Tik senovėj moterys kartais tam tikru būdu, sakykime, dispensos keliu ar kaip kitaip išsireikšime, vis dėlto gaudavo kai kurias bažnytines jurisdikcijas plačiąja prasme ir privilegijas, pav., bausti, skirti beneficijas, aprobuoti nuodėmklausius ir t. t. Tokias galias yra turėjusios kai kurios vienuolių vyresniosios savo valdinių vienuolių ir šiaipjau žmonių ir net kunigų atžvilgiu. Tik moterims niekada nėra buvę duota bažnytinių įstatymų leidybos, sakyti pamokslai, laiminti ir t.t. Šiandien moterys iš tiesų nebegauna jokios bažnytinės jurisdikcijos nė dispensos keliu ir t. t.

6. Galėjimas gauti bažnytinę beneficiją ir pensiją. — Bažnytinė beneficija ar stačiai beneficija vadinasi tos šventos pareigos, už kurių ėjimą nuolat gaunamos tam tikros įplaukos, pav., valdoma žemė, namai ir tt.

Bažnytinė pensija vadinasi teisė laikinai gauti tam tikra dalis bažnytinės beneficijos ar kitų bažnytinių turtų.

Tik dvasiškiai gali gauti bažnytines beneficijas ir pensijas (kan. 118). Nes jos yra susijusios su šventomis pareigomis. O paskutiniosios reikalauja šventimų galios. Kalbamoji teisė dvasiškiams pridera paprastosiomis teisėmis (iure ordinario).

Pasaulininkams bažnytinių beneficijų ir pensijų tegali duoti nepaprastos privilegijos keliu šv. tėvas. Taip iš tiesų yra buvę senovėj. Tai viena. Antra, galima mokėti pensija už bažnytines nešventas pareigas, pav., vargonininko, zakristijono, bažnyčios sargo ir t. t. Bet tai nėra bažnytinė pensija tikrąja prasme.

7. Garbės teisės. — Dvasiškių garbės teisės yra šios:

1) Tam tikra pagarba. Juo kas turi didesnę jurisdikciją ir yra vyresnių šventimų, juo labiau yra gerbtinas.

Dvasiškius gerbti turi visi pasaulininkai. Be to, patys dvasiškiai turi gerbti kits kitą, labiausiai vyresniuosius.

2) Precedencijos teisė. Ta teise dvasiškiams pridera pirmesnė vieta pasaulininkų atžvilgiu. Tik tai visai tepasakytina bažnytinėj srity, pav., bažnytinėj procesijoj, bažnytiniuose susirinkimuose ir t. t. Pagal etiketą dvasiškiams pirmybė pridera net pasauliniuose dalykuose. Tik valstybės valdovams, pav., karaliui, prezidentui, įprasta užleisti pirmesnė vieta. Taip daro net vyskupai. Tik reikia atsiminti Tridento susirinkimo žodis, kur rimtai įspėja vyskupus pažeminančiai netūpčioti prieš valstybės ministerius, kunigaikščius, baronus ir t. t.[1])

3) Garbingesnės vietos bažnyčioj teisė. Tai presbiterija. Ji nuo senų senovės rezervuota dvasiškiams. Jos savaime negalima užleisti net globėjams ir valdininkams ir t. t. Išimtys — priešingas įprotis ir reikalingi pamaldų tarnautojai. Pirmosios išimties pavyzdys — Lietuvoj presbiterijoj leidžiama būti aukštiems asmenims ir t. t.

4) Garbės titulai. Nes kunigas vadinasi reverendus, vyskupas — ekscelencija, kardinolas — eminencija, šv. tėvas — beatitudo ir t. t.

5) Teisė reikalauti, kad kiti klausytų (ius ad obedientiam canonicam). Atsieit, dvasiškių turi klausyti pasaulininkai ir patys dvasiškiai vyresnių dvasiškių. Tai labiausiai pasakytina apie tuos dvasiškius, kurie turi bažnytinę jurisdikciją. Tik, žinoma, reikia veizėti, ar klausytinasis dvasiškis ką įsakytinai ir teisiai įsako. Teisiai įsako asmens ir objekto atžvilgiais, t. y. gali tam asmeniui įsakyti, gali tai įsakyti, gali taip įsakyti.

6) Teisė dėvėti skirtingais drabužiais ir rūbais. Taip, dvasiškiai gali ir, sakykime stačiai, turi dėvėti tam tikrais drabužiais ir t. t. Jais dėvėti negali pasaulininkai. Išimtis — kartais leidžiama per šventas pamaldas. Tik gal neverta.

7) Teisme galima prisiekti, padėjus ranką ant krūtinės (tacto pectore — kan. 1622, § 1). Kiti, tai darydami, turi palytėti evangeliją (tacto evangelio). Neteisme ir dvasiškiai siekia, palytėdami evangeliją.

II. Dvasiškių privilegijos.

8. Medžiaga. — 1. Teismo privilegija, 2. Kanono privilegija, 3. Privilegija „exemptionis" ir 4. Privilegija „competentiae".

9. Teismo privilegija. — Teismo privilegija yra tai, kad dvasiškiams ir tiems, kurie juos prilygsta dvasiškių privilegijų atžvilgiu, tegalimas iškelti bet kuris civilinis ir kriminalinis ieškinys dėl dvasinių ir net pasaulinių dalykų dvasiniame tribunole. Atbulai, to negalima daryti pasauliniame teisme. Išimtis — jeigu būtų gautas tam tikras bažnytinės valdžios leidimas ar kuriame krašte nebūtų draudžiama bažnytinėmis teisėmis.

Apie teismo privilegiją kan. 120 kalba šiaip: „§ 1. Visose taip civilėse, taip kriminalinėse bylose dvasiškiui iškelti ieškinys tegalimas pas bažny-

---

[1]) Sess. XXV, *de ref.*, c. 17.

tinį teisėją, nebent jeigu kuriuose kraštuose kitaip būtų sutvarkyta. — § 2. Kardinolams, Apaštališkojo Sosto legatams, vyskupams, net titulariniams, abatams ar pralotams nullius, aukštesniems šv. tėvo teisių vienuolių vyresniesiems, officiales maiores Romanae Curiae, dėl jų pareigų dalykų, iškelti ieškinio negalima be Apaštališkojo Sosto leidimo; kitiems, kurie turi teismo privilegiją — be leidimo tos vietos ordinaro, kur keliama byla; o ordinaras teneatsisako leisti, labiausiai tada, kai ieškovas yra pasaulininkas, be teisingos ir didelės priežasties, dar labiau tada, kai pirmiau niekais nuėjo jo stengimasis sutaikinti šalys. — § 3. Jeigu be leidimo šaukiama tieson, tai reikale didesnei negerovei išvengti galima eiti į teismą. Tik tai pirma reikia pranešti tam vyresniajam, kurio leidimas reikėjo gauti".[1])

Juridiniškas teismo privilegijos pamatas yra šis: Bažnyčia, tobula, nepriklausoma valstybės ir tam tikru atžvilgiu už valstybę net vyresnė draugija, turi savo tribunolą, gali teisti ir įsakyti dvasiškiams ar su dvasiškiais bylinėtis bažnytiniame teisme. Taip ir padaryta. Nes nepritinka, kad dvasiškiai būtų tampomi po pasaulinius teismus ir pasaulininkų teisiami. Gal šiems patiems labiau tiktų būti teisiamiems dvasiškių. Be to, dvasiškiai yra paskirti Dievo kultui ir stačiai pašvęsti, t. y. tam tikru atžvilgiu yra šventi daiktai, arba asmens. O šventi daiktai tvarkyti pridera Bažnyčiai.

Teismo privilegija jau žinoma romėnų teisėse. Todėl imp. Domitianus sakosi ne kaip imperatorius, tik kaip „pontifex" turįs teisę pasmerkti vestalę Korneliją. Konstantinas D. leido vyskupams spręsti bylas, reikalaujant bent vienai šaliai. Bažnyčia, tuo dalyku pasiremdama, įsakė dvasiškiams bylinėtis su kits kitu pas vyskupus[2]). Be to, teismo privilegiją pažymėtai pripažino Honorius (412), „leges Placidiae" (426) ir labiausiai Iustinianus (530). Paskutinysis net pasaulininkams įsakė traukti tieson dvasiškius tik pas vyskupus. Tik apeliuoti buvo galima į pasaulinį teismą[3]).

Kitose valstybėse Bažnyčia taip pat drausdavo dvasiškiams bylinėtis su kits kitu pasauliniuose teismuose ir pasaulininkams šaukti dvasiškį į pasaulinį teismą[4]). Tik čia ne visų kraštų įstatymai tepripažino teismo privilegiją.

IX amž. bet kurie teismo privilegijos apribojimai išnyko. Tai įvyko dėl įvairių priežasčių. Svarbiausia jų buvo ta, kad vyskupai tapo valstybių didžiavaldomis.

---

[1]) „§ 1. Clerici in omnibus causis sive contentiosis sive criminalibus apud iudicem ecclesiasticum conveniri debent, nisi aliter pro locis particularibus legitime provisum fuerit. — § 2. Patres Cardinales, Legati Sedis Apostolicae, Episcopi etiam titulares, Abbates vel Praelati nullius, supremi religionum iuris pontificii Superiores, Officiales maiores Romanae Curiae, ob negotia ad ipsorum munus pertinentia, apud iudicem laicum conveniri nequeunt sine venia Sedis Apostolicae; ceteri privilegio fori gaudentes, sine venia Ordinarii loci in quo causa peragitur; quam tamen licentiam ordinarius, praesertim cum actor est laicus, ne deneget sine iusta et gravi causa, tum maxime cum controversiae inter partes componendae frustra operam dederit. — § 3. Si nihilominus ab eo qui nullam praehabuerit veniam, conveniantur, possunt, ratione necessitatis, ad vitanda maiora mala comparere, certiore tamen facto Superiore a quo venia obtenta non fuit".

[2]) Pav., syn. Hippon. (393), c. 9, vz. C. I. Hefele., Conciliengeschichte, II[2] 57; syn. Carthag. XI (407), c. 10, vz. C. I. Hefele, t. p., 101 ir t. t.

[3]) L. 29, C. 1, 4; Nov. 79, 83, 123.

[4]) Pav., syn. Aurel. III (538), c 20, 32, vz. C. I. Hefele, t. p., 775—778; syn. Lugdun. II (567), c. 1, vz. C. I. Hefele, t. p., III[2] 21.

Dekretalių teisių eroj visur žydėjo teismo privilegija, t. y. ją visi pripažino.

Viduriniais amžiais pasaulinių valdovų imta kėsintis ant teismo privilegijos. Šiandien pati Bažnyčia daug vietų gavo pažymėtai atsisakyti nuo kalbamojo dalyko — prisitaikė prie laiko aplinkybių.

Teismo privilegijos objektai yra dvasiniai, su dvasiniais susiję pasauliniai, šiaipjau pasauliniai, civiliniai ir kriminaliniai bet kurie dvasiškių dalykai.

Be to, teismo privilegija tedraudžia šaukti tieson į pasaulinį teismą dvasiškį kaltininku arba atsakovu. Atbulai, į teismo privilegiją neįeina dvasiškis šaukti į pasaulinį teismą liudytoju ar ekspertu.

Toliau, dvasiškis turi būti šaukiamas tieson į pasaulinį teismą pats arba savo vardu. Atbulai, jis galimas šaukti kitų vardu, pav., kaip pasaulininkų prokuratorius, globėjas, administratorius ir t. t. Tik ir čia išimamas atvejis, kai dvasiškis šaukiamas nusikaltėliu dėl savo nusikaltimų. Tada teismo privilegija iš naujo išeina į sceną.

Galop, dvasiškis gali kelti ieškinį pasaulininkui dėl pasaulinių dalykų pasauliniame teisme. Tokiame teisme ir atsakovas gali kelti priešingą civilinį ieškinį dvasiškiui. Tik kriminalinis priešingas ieškinys kelti vis dėlto, apskritai, draudžiamas.

Teismo privilegija savaime visur turi galią. Išimtis — jeigu ji atšaukta bažnytinėmis dalinėmis teisėmis, atsieit, konkordatu ar kanoniškai teisiu įpročiu.

Lietuvos konkordatas, str. XX, sako:

Si des ecclésiastiques ou religieux sont accusés près des Tribunaux laïques de crimes prévus par les lois pénales de la République, ces Tribunaux informeront immédiatement l'Ordinaire compétent de chaque affaire de ce genre et lui transmettront, le cas échéant, l'acte d'accusation et l'arrêt judiciaire avec ses considérants. L'Ordinaire, ou son délégué, auront le droit, après conclusion de la procédure judiciaire, de prendre connaissance des dossiers relatifs. Dans le cas d'arrestation ou d'emprisonnement des personnes susmentionnées, les autorités civiles procéderont avec les égards dus à leur état et a leur rang hiérarchique.

Jei šiaip dvasiškiai ar vienuoliai būtų apskųsti kuriame Valstybės teisme už nusikaltimus, numatytus baudžiamųjų Respublikos įstatymų, tai teismas tuojau turi pranešti atatinkamam Vyskupui apie kiekvieną tokią bylą ir prireikus jam pasiųsti kaltinamąjį aktą ir teismo nutarimą su motyvais. Vyskupas, arba jo atstovas, turės teisės, teismo procedūrai pasibaigus, susipažinti su visa bylos medžiaga. Suimdama arba dėdama kalėjiman viršum minėtuosius asmenis, civilinė valdžia elgsis atsižvelgdama į jų luomą ir hierarchinį laipsnį.

Šis str. XX įsaistytai atšaukia Lietuvoj dvasiškių ir vienuolių teismo privilegiją kriminalinėse valstybės bylose—jie galimi skųsti valstybės teismui už valstybės nusikaltimus. Įsaistytai — tekalbama, kad valstybės teismas turįs pranešti valstybės baudžiamaisiais įstatymais kaltinamąjį dvasiškį ir t. t. Atbulai, tebeturi galią bažnytinių nusikaltimų ir civilinių ieškinių teismo privilegija kan. 120 ir 2341.

Valstybės teismas praneša kaltinamąjį dvasiškį vyskupijos valdytojui, o vienuolį — aukštesniajam jo vyresniajam ir t. t. Nes paskutiniesiems svarbu žinoti tokie nusikaltėliai, gal reikės užsistoti, gal kan. 2223, § 3, n. 3 reikės dar skaudžiau nubausti ir t. t.

Pasaulinis teismas prašomas turi nusiųsti vietos ordinarui ir respektyviai aukštesniajam vienuolių vyresniajam kaltinamąjį aktą, motyvuotą sprendimą ir po teismo visą bylą. Neprašomas gali nesiųsti.

Kas sulaužytų teismo privilegiją, tas nusikalstų [1]).

10. Kanono privilegija. — Kanono privilegija vadinasi tai, kad negalima reališkai įžeisti dvasiškių ir tų, kurie turi jų privilegijas. Nes kan. 119 sako: „Visi tikintieji turi gerbti dvasiškius pagal jų laipsnį ir pareigas, ir susiteptų šventvagystės nusikaltimu tie, kurie reališkai įžeistų dvasiškius" [2]).

Reališkai įžeisti yra tas pat, kas fiziškai įžeisti žmogus.

Reališkai įžeisti galima betarpiškai ar tarpiškai. Pirmasis būdas yra tada, kai paliečiamas pats kūnas. Antrasis, kai paliečiama žmogaus laisvė, garbė ar dignitatė.

Dvasiškio kūnas įžeidžiamas, pav., jeigu kas jį nužudytų (nunuodytų ir tt.), sužeistų, muštų, uždaužtų, išmestų iš vežimo, išmestų iš namų, pastumtų ir t. t.

Dvasiškio laisvė įžeidžiama, pav., jei jį kas pasodintų į kalėjimą, uždarytų kurioj vietoj, iš kur negalima ar sunkiai ar netinkamu būdu tegalima išeiti. Net namų areštas — įžeidimas laisvės.

Įžeidimas dvasiškio garbės ar dignitatės bus, pav., sulaikymas arklių ar vežimo, kur dvasiškis važiuoja; kapeliušo numetimas nuo galvos, lazdos ištraukimas ar išmetimas iš rankų, išvilkimas drabužių, drabužių sudraskymas ar sugadinimas ant kūnu; puolimas ant namų, kai dvasiškis yra namie; spjovimas, žemių metimas ar smėlių bėrimas ant dvasiškio ir t. t. Atbulai, nereališkas įžeidimas — užgrobimas ar pavogimas dvasiškio turtų, išniekinimas dvasiškio paveikslo ar statulos, dvasiškio drabužių sudraskymas ne ant kūnu, paprastas sugriovimas namų ir t. t. Nes tie dalykai neturi su dvasiškiu tokio santykio, jog susilietų su pačiu jo asmeniu.

Kanono privilegijos pamatas yra tas, kad bloga reališkai įžeisti šiaipjau žmogus. Juo blogiau įžeisti tas, kurs yra pašvęstas ar paskirtas Dievo kultui — dvasiškis.

Pirmaisiais krikščionijos amžiais nebuvo tokių bažnytinių įstatymų, kurie saugotų dvasiškius nuo reališko įžeidimo. Bet jų nė reikėti nereikėjo. Nes verdant krikščionių tikėjimui, dvasiškiai visai retai tebūdavo reališkai įžeidinėjami. Be to, bent šiek tiek vėliau, dvasiškius nuo reališko įžeidimo pakankamai saugojo romėnų teisės, kurios už kalbamąjį veiksmą bausdavo net mirti [3]).

Kai krikščionių tikyba paplito vadinamuosiuose barbaruose, tada padidėjo pavojus dvasiškiams. Bet ir tada anų tautų valdovai patys užsistojo dvasiškius ir už nužudymą ar sužeidimą jų skaudžiai bausdavo. Bažnyčia aniems nusikaltimams taip pat pradėjo skirti apgailas ir net bausti.

---

[1]) Kan. 2341.

[2]) „Omnes fideles debent clericis, pro diversis eorum gradibus et muneribus, reverentiam, seque sacrilegii delicto commaculant, si quando clericis realem iniuriam intulerint".

[3]) L. 13, C. 3; 1, 33, § 6, C. 1, 3.

Kas be kanoniškos priežasties sulaužytų kanono privilegiją, tas nusikalstų ir užsitrauktų tam tikras bausmes [1].

Lietuvos konkordatas, str. XX, sako:

Les ecclésiastiques et religieux seront détenus et subiront les peines de réclusion dans des locaux séparés des locaux destinés aux laïques, à moins d'avoir été privés par l'Ordinaire compétent de leur dignité d'ecclésiastiques. Au cas où ils seraient condamnés par jugement à la détention, ils subiront cette peine dans un couvent ou autre maison religieuse, en des locaux destinés á cet effet.

Šiaip dvasiškiai ir vienuoliai bus kalinami ir atliks uždedamą jiems bausmę atskirtose nuo civilinių kalinių patalpose, išskyrus tuos, kuriems atatinkamo Vyskupo bus atimtos dvasiškių luomo teisės. Kai būtų jiems priteistas paprastas areštas, tai bausmę atliks vienuolyne arba kitame kuriame vienuolių name, tokiai bausmei numatytose patalpose.

Str. XX iš dalies atšaukia Lietuvoj kanono privilegiją, būtent, valstybė gali suimti ar sodinti į kalėjimą dvasiškius už valstybės nusikaltimus. Tai padaryta taip pat įsaistytai.

Kalbamieji dvasiškiai kaliniai savo bausmę atlieka „atskirose nuo civilių kalinių patalpose" (subiront les peines de réclusion dans des locaux séparés des locaux destinés eux laiques). Tik neaišku, ar „locaux" suprastinos yra atskiros ir atskirtos kameros ar atskiri kalėjimai. Išimtis — „išskyrus tuos, kuriems atatinkamo Vyskupo bus atimtos dvasiškių luomo teisės". Tik taip pat neaišku, ką reiškia atimti dvasiškių luomo teisės (dignité d'ecclésiastiques). Tokio dalyko nėra visuotinėse teisėse. Į jį panašus tėra sugrąžinimas į pasaulinį luomą ir degradacija. Gal apie tai ir kalbama. Bet šioj supozicijoj vyskupas tegalėtų atimti „dvasiškių luomo teises" visuotinių bažnytinių teisių pažymėtais atvejais — atvejais, kur įsakyta sugrąžinti į pasaulinį luomą ar degraduoti. Be to, atimti dvasiškių luomo teisės galima suprasti: „atimti dvasiškių privilegijos" (privilegia clericorum). Bet ir šioj supozicijoj vyskupas „atimti dvasiškių luomo teises" tegalėtų visuotinių bažnytinių teisių pažymėtais atvejais. Kadangi visuotinėmis bažnytinėmis teisėmis atskirai atimti dvasiškių privilegijų negalima, pats jų atėmimas glūdi tam tikruose įvykiuose ar bausmėse arba pačiu įvykiu įvyksta, tai vyskupas tegali paskelbti įvykį ar, tam tikromis bausmėmis bausdamas, tarpiškai paliesti. O dvasiškiai savaime nustoja dvasiškių privilegijų: kai sugrąžinami į pasaulinį luomą, degraduojami, amžinai atimama teisė dėvėti dvasiškių drabužiais, žemųjų šventimų dvasiškiai susituokia ar laisvai įstoja į kariuomenę ir tt. Taigi kai vyskupas tai paskelbia ar stačiai padaro, tai ir bus „atimamos dvasiškių luomo teisės". Galop, „atimti dvasiškių luomo teisės" gal kažką nauja reiškia, gal yra nauja bausmė. Bet nėra pažymėta, už ką ir kada galima atimti „dvasiškių luomo teisės". Šiaip ar taip antroji supozicija, mano galva, yra apytikresnė.

11. Privilegija „exemptionis".— Dvasiškiai yra laisvi nuo priedermės tarnauti kariuomenėj ir nuo tų šiaipjau ar valstybės pareigų, kurios nesutinka su jų luomu. Tai „privilegium exemptionis".

---

[1] Kan. 2343.

Dvasiškiai atleidžiami nuo priedermės tarnauti kariuomenėj dėl to, kad kariuomenės gyvenimas yra visai nesutaikomas su dvasiškių luomu ir t. t.

Į kitas kalbamąsias pareigas labiausiai įeina tos pareigos, kurios eiti visai draudžiamos dvasiškiams ar bent reikia tam tikro leidimo, pav., būti viršaičiu, seniūnu, pasauliniu teisėju, pasaulininkų turtų globėju ir t. t.

„Privilegium exemptionis" turėjo net stabmeldžių dvasiškiai. Imperatoriai, virtę krikščionimis, tokias pat privilegijas davė krikščionių dvasiškiams. Pav., Konstantinas D. katalikų dvasiškius atleido „a servitio militari, a personalibus mûneribus sordidis, a stricta obligatione suscipiendi magistratus civiles, curam et tutelam" ir t. t. Bažnyčia pridėjo dar kitas kalbamąsias privilegijas ar neliečiamumus. Tos privilegijos ėjo per vidurinius amžius iki pat XVII amžiaus. Tai buvo mažne visuose krikščioniškuose kraštuose ar tautose. Paskiau imta pulti ant dvasiškių privilegijos „exemptionis" ir jos nepripažinti. Su ta negerove Bažnyčia, kiek galėdama, kariavo. Tik Kodeksas I. C. šiek tiek susiaurino dalyką. Be to, kai kurie konkordatai nusileido viename kitame krašte.

Lietuvos konkordatas, str. V, sako:

Les ecclésiastiques ayant reçu les ordres, les religieux ayant prononcé leurs voeux, les élèves aux Séminaires et les novices dans les Noviciats, s'ils persévèrent dans leur état ecclésiastique ou religieux, seront exempts du service militaire, même dans le cas de guerre ou de levée en masse. Les ecclésiastiques seront aussi libérés des fonctions civiques, incompatibles avec la vocation sacerdotale selon le Droit Canon.

Dvasiškiai, gavę įšventinimą, vienuoliai, padarę įžadus, seminarijų auklėtiniai ir noviciatų kandidatai, jei palieka ir toliau dvasiškių arba vienuolių luome, bus paliuosuojami nuo karinių prievolių dargi karui ištikus ir šaukiant visą visuomenę ginklan. Be to, dvasininkams nebus dedama tokių pilietinių pareigų, kurios nesuderinamos su kunigo pašaukimu, sekant Kanonų Teise.

Taigi ir Lietuvos konkordatu dvasiškiai ir vienuoliai yra laisvi nuo priedermės tarnauti kariuomenėj. Tą pat privilegiją turi kunigų seminarijų auklėtiniai.

Dvasiškiais vadinami jau tie, kurie turi tonsūrą. Toliau eina žemieji ir aukštieji šventimai ir tt.

Lietuvos konkordato str. V mini dvasiškių šventimus. Bet tai nepakeičia kalbamosios dvasiškių sąvokos, nes bažnytinėmis teisėmis tonsūra taip pat įeina į „šventimus".

Vienuoliai čia suprantami bet kokių apžadų, t. y. amžinųjų, laikinių, iškilmingųjų, paprastųjų ir t. t. Čia įeina net jų naujokai arba novicijai ir broliukai. Atbulai, neįeina vienuolių postulantai ir kandidatai, nes jų nemini prancūziškas konkordato tekstas.

Pasakėme kunigų seminarijų auklėtiniai. Korkordate tėra pasakyta „seminarijų auklėtiniai". Bet pati konkordato mintis rodo, kad čia tekalbama apie kunigų seminarijas. Be to, kunigų seminarijos čia suprantamos taip aukštosios, taip žemosios, nes be restrikcijos pasakyta. Čia reikia įimti net tos mokyklos, kurios atstoja kunigų seminarijas, pav., Vy-

tauto Didžiojo Universiteto Teologijos-Filosofijos Fakulteto Teologijos Skyrius — jo studentai, kurie mokosi kunigais, yra laisvi nuo priedermės tarnauti kariuomenėj; nes tai yra tolygus dalykas.

Mūsų straipsniu dvasiškiai ir vienuoliai yra laisvi nuo priedermės tarnauti kariuomenėj tolei, kolei tebėra dvasiškiai ar vienuoliai. Be to, kunigų seminarijų auklėtiniai yra laisvi nuo priedermės tarnauti kariuomenėj tolei, kolei tebėra seminarijoj. Jokių šventimų ir amžiaus nereikia, nes be restrikcijos kalbama. Todėl nesuprantu Lietuvos Valstybės įstatymo, 1930 m. 14 liepos, „Telšių Romos - katalikų mažosios dvasinės seminarijos statuto", str. 17: „Seminarijos auklėtiniai karinės prievolės atlikimo atžvilgiu naudojasi valdžios aukštesniųjų mokyklų teisėmis" [1]). O karinės prievolės įstatymo pakeitimas, 1929 m. 6 geg., § 28, sako: „Mokslui eiti karinės prievolės atlikimas atidedamas: — 1) gimnazijų ir tolygių bendro lavinimo aukštesniųjų mokyklų mokiniams ligi 23 m. amžiaus, — 2) aukštesniųjų specialinių mokyklų mokiniams ligi 24 m. amžiaus" [2]). N e s u p r a n t u — Lietuvos konkordatas kitką sako.

Nebe dvasiškiai tie žemųjų šventimų dvasiškiai, kurie laisvai išstoja iš dvasiškių ar kunigų seminarijos, pašalinami iš dvasiškių luomo ar kunigų seminarijos, susituokia ir tt. Čia taip pat galimi priskirti tie aukštųjų šventimų dvasiškiai (subdiakonai, diakonai, kunigai ir tt.), kurie yra sugrąžinti į pasaulinį luomą ar degraduoti. Prie kalbamųjų vienuolių priskirtini sekularizuoti, teisiai išstoję ar pašalinti iš vienuolijos ir tt.

Lietuvos konkordato kariuomenės privilegija, kaip matėme, yra platesnė už šiaipjau bažnytinių teisių kalbamąją privilegiją. Nes bažnytinėmis teisėmis dvasiškiai jos nustoja dar ir kitais atvejais, būtent, amžinai atėmus teisę dėvėti dvasiškių drabužiais, kunigų seminarijų auklėtiniai savaime jos visai neturi (teturi ją tie, kurie turi šventimus su tonsūra įimtinai) ir tt.

12. P r i v i l e g i j a „competentiae". — Privilegija „competentiae" dvasiškiai, neturėdami iš ko mokėti nedraudžiamų skolų, negali būti priversti jų mokėti iš tinkamai gyventi reikalingų turtų (ad honestam sustentationem — kan. 122).

Kalbamosios privilegijos pamatas yra tas, kad žmogus, juo labiausiai dvasiškis, turi turėti iš ko gyventi.

Kompetencijos privilegijos sąlygos yra šios:

1) Skola turi būti nedraudžiama. Atbulai, čia neįeina tos skolos, kurios yra užtrauktos mala fide, yra kilusios iš draudžiamo verslo, nusikaltimo ir tt.

2) Bažnytinis teisėjas turi pripažinti, kad dvasiškis negali užmokėti skolos be skriaudos tinkamai išgyventi. Čia atsižvelgiama į dvašiškio būklę ir tt.; nes juo dvasiškis yra aukštesnės būklės, juo daugiau reikia išgyventi, daugiau turi gyvenimo išlaidų ir tt.

3) Galima pareikalauti, kad dvasiškis prisiektų pasigavęs tuoj sugrąžinti skolą. Tai prieš Kodeksą I. C. buvo net įsakyta.

4) Kan. 122 įsako skolą grąžinti tuoj, kai tik bus galima. Tą pat įsako ir įgimtoji teisė. Todėl dvasiškis turi rūpintis kuo greičiausiai grąžinti skolą, iš kur nors gauti, taupyti. Jeigu būtų pavojus mirti ir šiaip jau tes-

---

[1]) „Vyriausybės Žinios", n 332 (1930) eil. 2276.
[2]) „Vyriausybės Žinios", n. 298 (1929) eil. 1988.

tamente reikia įrašyti, kad tokios skolos būtų grąžinamos — po mirties nebėra dvasiškių tinkamo išgyvenimo klausimo.

5) Kompetencijos privilegija teturi galią asmens ieškiniuose. Atbulai, ji neturi galios realiniuose ieškiniuose. Atsieit, jos nėra tada, kai ieškomas savas daiktas, kur dvasiškis tebeturi, pav., depozitas, paskolintas arklys, mašina ir tt. Nes „res clamat ad dominum".

Kompetencijos privilegiją iš dalies pripažįsta ir Lietuvos konkordatas, nes str. V sako:

A l'égal des fonctionaires de l'Etat, ils bénéficieront du droit d'exemption de la saisie judiciaire pour une partie de leurs traitements.

Kaip valstybės tarnautojai, taip lygiai ir dvasiškiai naudojasi teise, paliuosuojančia tam tikrą jų algos dalį nuo teismo keliu dedamo arešto.

13. Dvasiškių privilegijų įgijimas, nustojimas ir atgijimas. — Dvasiškių privilegijos įgijamos, tikrai tampant dvasiškiu, arba gaunant tonsūrą, tikrai tampant vienuoliu ar jų naujoku ar broliuku.

Nuo dvasiškių privilegijų negali atsisakyti atskiri dvasiškiai (kan. 123), nes ne jiems patiems pridera — pridera jų dvasiškumui ir duota yra visam dvasiškių luomui. Nuo dvasiškių privilegijų negali atsisakyti nė tam tikra dvasiškių suma, dalis ir net visi dvasiškiai patys. Nes jos duotos įstatymo keliu. O nuo tokių privilegijų negalima atsisakyti kan. 72, § 4.

Dvasiškių privilegijų pačiu įvykiu nustojama štai kada (kan. 123):

1) Jeigu dvasiškis sugrąžinamas į pasaulinį luomą (kan. 213, § 1 ir 648). Kaip sugrąžinama į pasaulinį luomą, kalba tam tikri kanonai, pav.: 213, § 2, 640, 648 ir tt. Tik žemųjų šventimų dvasiškiai pačiu įvykiu dar sugrąžinami į pasaulinį luomą, kai susituokia (kan. 132), laisvai įstoja į kariuomenę (kan. 141, § 2) ir pameta dvasiškių drabužius ir tonsūrą ir, vietos ordinaro įspėti, per mėnesį nepasitaiso (kan. 136, § 3).

2) Amžinai nustojus teisės dėvėti dvasiškių drabužiais (kan. 123, 2300 ir 2304).

3) Degradavus (kan. 2305).

4) Vienuoliui išstojus ar teisiai jį pašalinus iš vienuolijos.

Dvasiškių privilegijos galimos taip pat atgyti (kan. 123). Tai įvyksta šiaip:

1) Kai degraduotas ar sugrąžintas į pasaulinį luomą dvasiškis atgal priimamas į dvasiškius.

2) Atgijus teisę dėvėti dvasiškių drabužiais.

3) Kai sekularizuotas vienuolis priimamas į vienuoliją.

B. Dvasiškių priedermės.

14. Apskritai. — Dvasiškiai turi tam tikras privilegijas. Todėl jiems labai pritinka turėti taip pat savų priedermių. Be to, dvasiškiai yra atskiras luomas. Tokiems luomams, apskritai, taip pat pridera tam tikros priedermės.

Dvasiškių priedermės skirstomos bendrosios, pozityviosios ir negatyviosios. Pirmosios – pamatinės visų dvasiškių. Antrosios, kur įsako ką daryti. Trečiosios — draudžia ką daryti.

Dvasiškių priedermės saisto štai ką:

1) Bet kuriuos dvasiškius su tonsūra įimtinai. Todėl čia įeina taip žemųjų, taip aukštųjų šventimų dvasiškiai. Įeina net vyskupai ir tt. Išimtis — kai kas kita pažymėtai ar įsaistytai pasakyta.

2) Tuos vienuolius, kurie turi dvasiškių privilegijas (plg. kan. 592 ir tt.). Išimtis — jeigu kas kita pažymėtai pasakyta ar ką kita rodo įstatymo kontekstas ar pati daiktų įgimtis.

15. Dvasiškių priedermių šaltiniai. — Svarbiausias dvasiškių priedermių depozityvinis šaltinis yra Kodeksas I. C., kan. 124 — 144.

I. Bendrosios priedermės.

16. Respektyvus dalykas. — Jau pasaulininkai turi dorovingai gyventi. Kas bekalbėti apie dvasiškius? Taip, jie turi ne tik laikytis dorovės dėsnių, bet dar gyventi švenčiau už pasaulininkus. Nes dvasiškiai, sakykime, stovi arčiau Dievo arba yra pašvęsti Dievo kultui — arčiau stovi šventų daiktų, dalykų. O šventi daiktai reikalauja tam tikro aplinkumos šventumo.

Žmogaus gyvenimas skirstomas vidujinis ir išorinis. Prie pirmojo pridera sąžinės grynumas, teologinės ir moralinės dorybės ir tt. Tai asketų ir moralistų sritis. Prie antrojo pridera išoriniai dalykai, veiksmai, pav., apdaras, kalba, darbai ir tt. Apie šiuos ir kalbėsime. Vidujinį dvasiškių gyvenimą teliesime tiek, kiek jis yra susijęs su išoriniu gyvenimu. Tai jau yra mišrusis žmonių ar respektyviai dvasiškių gyvenimas.

Be to, dvasiškiai savo dorybėmis ir teisingu elgimusi turi rodyti pasaulininkams gerą paveikslą. Todėl ir Kristus sako apaštalams: „Vos estis lux mundi“[1]) ir tt.

II. Pozityviosios priedermės.

17. Medžiaga. — 1. Pamaldumas, 2. Klusnumas, 3. Mokslas, 4. Nekaltybė, 5. Bendras gyvenimas, 6. Breviorius ir 7. Apdarai ir tonsūra.

1. Pamaldumas.

18. Apskritai. — Kan. 125 sako: „Vietos ordinarai tepasirūpina:

1°. Kad visi dvasiškiai dažnai nuplautų sąžinės dėmes apgailos sakramentu;

2°. Kad jie (dvasiškiai) kasdien per tam tikrą laiką atlikinėtų meditacijas, vizituotų Šv. Sakramentą, kalbėtų rožančių Šv. P. M. garbei ir padarytų sąžinės sąskaitą“.

Kalbamasis kanonas nėra patarimas. Jis yra tikras įsakymas — įsakymas tiesioginis vietos ordinarų atžvilgiu ir netiesioginis dvasiškių atžvilgiu.

Vietos ordinarai turi rūpintis, kad kalbamasis kan. 125 būtų vykdomas. Bet tam dalykui pasiekti užtenka išleisti instrukcija ir paraginti. Tai rodo kan. 125 žodis „tesirūpina“ (curent). Be to, vietos ordinarai gali dar labiau determinuoti kan. 125 įsakymus, pav., dvasiškių išpažinties metą ir tt.

Kadangi kan. 125 yra daugiau asketikos, tai jos nesilaikyti vis dėlto nėra didelės, gal net mažos nuodėmės. Todėl ir vietos ordinarai negali bau-

---

[1]) Mat. 5, 16.

sti už kalbamojo kanono dalykų nesilaikymą. Be to, paskutinįjį dalyką įrodo ir tai, kad Vatikano susirinkimas atmetė Vokietijos vyskupų reikalavimą išleisti bausmes už labai retą dvasiškių išpažintį.

19. Išpažintis. — Visi dvasiškiai turi dažnai eiti išpažinties. Nes jie yra pašvęsti Dievo kultui. Šie dalykai yra švęsti. Todėl tegali būti morališkai švariomis rankomis liečiami. Tik paties dvasiškių išpažinties dažnumo Kodeksas I. C. nedeterminuoja. Išimtis — vienuoliai ir kunigų seminarijų auklėtiniai išpažinties turi eiti bent kas savaitė (kan. 595, § 1, n. 3 ir 1365, n. 2).

Dvasiškių išpažinties nedeterminuotais atvejais laikytinasi štai ko:

1) Jeigu kas įkrinta į didelę nuodėmę, tai kuo greičiausiai turi iš jos atsikelti. Nes šiaip jau pavojinga būti tokioj būklėj ir gal reikės ar reikia eiti komunijos ar administruoti sakramentai.

2) Kadangi šv. Alfonsas nesusituokusiems pataria eiti išpažinties bent kas mėnuo, tai to pat gali laikytis ir dvasiškiai. Bet tai mano nuomonė. Kiti bendrai sako, jog dvasiškiai turį eiti išpažinties kas savaitė ar per dvi savaites kartą.

3) Telšių vyskupas, aplinkr. 1926 m. 25 gruod., rašo: „Norėčiau, kad mūsų diecezijos kunigai eitų išpažinties bent kas dvi savaites. Tik fizinis negalėjimas gali būti priežastimi išpažinčiai pratęsti lig 3 savaičių. Kas gi dar nėra atlikęs išpažinties net per visą mėnesį, tas neprivalėtų drįsti eiti prie altoriaus ir kitų bendrųjų pareigų atlikinėti".

Kan. 125 nieko nesako apie dvasiškių komuniją. Šiuo klausimu dvasiškiams taikintini yra kiti kanonai, būtent:

1) Kan. 863, kurs jau šiaipjau žmones ragina dažnai eiti komunijos. Tai a fortiori tinka dvasiškiams.

2) Kan. 805, kurs kalba apie kunigų mišias — kas laiko mišias, tas komunikuojasi.

3) Kan. 595, § 2, kurs įsako vienuolių vyresniesiems rūpintis, kad vienuoliai dažnai ir net kasdien eitų komunijos.

4) Kan. 1367, n. 2, kurs kunigų seminarijų auklėtiniams įsako, kiek galint, dažniau eiti kumunijos.

20. Meditacijos. — Visi dvasiškiai turi kasdien per tam tikrą laiką medituoti. Nes meditacijos padeda save suprasti, pažinti ydas, sukursto geras ir taurias idejas ir t. t.

Kiek dvasiškiai turi medituoti, Kodeksas I. C. pažymėtai nesako. Todėl, galima sakyti, užtenka net 15 minučių.

Kodeksas I. C. nieko nesako apie dvasios skaitymą. Tik Telšių vyskupas, aplinkr. 1926 m. 25 gruod., rašo: „Lygiai būtinas kiekvienam kunigui dvasiškas skaitymas".

21. Lankymas Šv. Sakramento. — Visi dvasiškiai turi kasdien aplankyti Šv. Sakramentą. Tai labiausiai pasakytina apie kunigus, nes jie yra Šv. Sakramento saugotojai ir t. t.

Kiek ilgai lankyti Šv. Sakramentas, Kodekse I. C. nepasakyta. Kai kurie autoriai sako, jog, apskritai, Jis lankyti reikią bent 15 minučių. Bet tai niekuo nepamatuota.

Kodeksas I. C. taip pat nieko nesako, kuomet lankytinas Šv. Sakramentas. Mano galva, kas kurią dieną laiko mišias ar šiaip jau aplanko baž-

nyčią ar koplyčią su Šv. Sakramentu, tas laikytinas taip pat aplankiusiu Šv. Sakramentą.

Telšių vyskupas, aplinkr. 1926 m. 25 gruod., sako: „Kiekvienas kunigas kasdien tam tikrą valandą privalo lankyti Šv. Sakramentą".

22. Rožančius. — Visi dvasiškiai turi kasdien kalbėti rožančių Šv. P. Marijos garbei. Užtenka atkalbėti viena rožančiaus dalis.

Rožančius įsakytas kalbėti Šv. P. Marijos garbei dėl to, kad Ji yra didžiausia šventoji, Kristaus Motyna, daug gali ir tt. O mums šventųjų pagalbos labai reikia.

23. Sąžinės sąskaita. — Visi dvasiškiai turi kasdien peržiūrėti savo sąžinę. Tai padaryti labai lengva, o naudos daug — padeda žmogui tobulėti.

24. Rekolekcijos. — Visi kunigai turi atlikinėti rekolekcijas. Tai kan. 126 įsakymas.

Plačiau kalbant, kunigų rekolekcijų reikale pasakytina štai kas:

1) Kalbamąsias rekolekcijas atlikti turi pasauliniai kunigai. Nesvarbu, ar jie yra paprasti ar klebonai, kanauninkai, pralotai ir tt. Atbulai, kan. 126 nesaisto nekunigų. Todėl savaime nesaisto vyskupų ir tt. Tik kunigų seminarijų auklėtiniai kan. 1367, n. 4 kasmet turi atlikti rekolekcijas. Bet tai kitu, kaip matome, kanonu. Kan. 126 taip pat nesaisto kunigų vienuolių. Šiems kiti kanonai įsako metines rekolekcijas. Tai kan. 595, § 1, n. 1 ir 679, § 1.

2) Kunigai rekolekcijas atlikti turi bent kas treti metai. Tik vietos ordinaras gali ir dažniau jas įsakyti, atsieit, kas antri metai ar stačiai kasmet, kaip šiandien, apskritai, daroma Lietuvoj. Tai rodo kan. 126 žodis „bent" (saltem).

3) Kunigų rekolekcijų ilgis nutarti yra savo ordinaro dalykas. Jis gali įsakyti net penkias dienas. Lietuvoj rekolekcijos įprasta laikyti tris dienas.

4) Kalbamosios rekolekcijos turi būti „in pia aliqua religiosave domo". Nes ten rasi ramybę, tylą ir tt. „Domus pia", pav., yra kunigų seminarija, klebonija ir tt. „Domus religiosa" — vienuolių namai.

Rekolekcijų namus paskiria vietos ordinaras.

Rekolekcijų namuose laikomos rekolekcijos ir gyvena rekolektantai.

5) Nuo kunigų rekolekcijų tegali atleisti atskirus kunigus atskirais atvejais vietos ordinaras dėl teisingos priežasties.

2. Klusnumas.

25. Gerbimas savo ordinaro. — Dvasiškiai, labiausiai kunigai, turi tam tikrai gerbti savo ordinarą (kan. 126).

Kalbamojo dalyko pamatas yra šis:

1) Šiaipjau tikintieji turi gerbti savo dvasinę valdžią. Tai juo labiau pasakytina apie dvasiškius.

2) Dvasiškiai labiau už pasaulininkus yra susiję su savo ordinaru, nes yra įkardinuoti arba įrašyti į tam tikrą vyskupiją, kurią valdo ordinaras.

Dvasiškių gerbimas savo ordinarą yra ne kas kita, kaip išreiškimas tam tikrų pagarbos ženklų. Kaip konkrečiai gerbti, veizėtina į aplinkybes ir vaduotinasi estetikos ir etiketos dėsniais, sveiku protu.

Dvasiškių priedermė gerbti savo ordinaras yra tam tikra. Vadinasi, didesnė už kitų titulo ir net objekto atžvilgiais.

26. Klusnumas. -- Dvasiškiai, labiausiai kunigai, turi tam tikrai klausyti savo ordinaro (kan. 126).

Kalbamojo dalyko pamatas yra šis:

1) Šiaipjau tikintieji turi klausyti dvasinės valdžios. Tai juo labiau turi daryti artimesni jos valdiniai, t. y. dvasiškiai.

2) Kunigai švenčiami iškilmingai pažada klausyti savo ordinaro. Tai, tiesa, nėra priesaika. Bet ir šiaipjau pažadėjimo laikytis liepia ištikimybė (fidelitas). Kur kunigai švenčiami „ad servitium dioecesis“ (tarnauti vyskupijai), ten dar labiau turi klausyti savo ordinaro. Taip yra Lietuvoj.

Klausyti savo ordinaro reiškia laikytis jo įstatymų, įsakymų, sprendimų, įspėjimų ir tt. Tik įsakomieji dalykai turi būti teisūs taip objekto, taip būdo atžvilgiais. Objekto atžvilgiu — vietos ordinaras tą dalyką įsakyti turi galėti. Taip, vietos ordinaras savaime negali įsakyti visai pasaulinių ar privatinių dalykų, pav., nuosavybės. Tik ir šie dalykai dėl santykių su tikyba, dorove ar pareigomis kartais gali tapti, sakykime, mišriaisiais dalykais (res mixta). Tada bus išimtis. Jeigu kas privatiniuose dalykuose klausytų savo ordinaro, tai būtų girtina ir gal dorybė (virtus). Būdo atžvilgiu — jeigu visuotinėmis teisėmis įsakyta tam tikra procedūra, tai reikia laikytis. Apie žmoniškumo, etiketos dalykus nė kalbėti nekalbame — jų visada reikia laikytis, tik ir neigiamu atveju veiksmas vis dėl to yra teisus. Abejojant įsakymo teisumu objekto ar būdo atžvilgiais, klausytina. Nes pačiomis teisėmis spėjama, kad vyresnieji teisiai įsaką.

In specie, vietos ordinaras tam tikrais atvejais gali dvasiškiui įsakyti eiti dvasines pareigas. Dvasiškis turi jas priimti ir ištikimai eiti (kan. 128).

Pareigos suprastinos yra plačiąja prasme, pav., klebono, vikaro, pamokslininko, nuodėmklausio ir tt.

Kalbamosios pareigos įsakyti galimos tada, kai jų reikalauja Bažnyčios reikalas. Pats reikalas suprastinas morališkai. Vadinasi, užtenka didoko (necessitas notabilis) ar relatyviškai didelio reikalo (relative gravis necessitas). Atbulai, nereikia didžiausio reikalo (necessitas extrema) ir neužtenka mažo reikalo (necessitas levis). Išimtina yra taip pat Bažnyčios nauda — vien dėl Bažnyčios naudos negalima įsakyti pareigų.

Išspręsti Bažnyčios reikalas yra vietos ordinaro dalykas. Nepasitenkinę gali kreiptis į Apaštališkąjį Sostą.

Pridėkime dar tai, kad vyskupijos tarnavimo titulu įšvęstieji dvasiškiai mūsų atveju dar labiau turi klausyti vietos ordinaro. Todėl čia maža tegali būti vietos pasiteisinti.

Nuo kalbamosios priedermės klausyti vietos ordinaro pateisinti tegali teisi kliūtis. Nesvarbu, ar ji yra fizinė, pav., nesveikata, ar moralinė, pav., nešlovė, ar dvasinė, pav., sielos pavojus, ar juridinė, pav., pareigų nesutaikomumas. Tik ir priežasties teisumas spręsti yra vietos ordinaro dalykas. Nepasitenkinę šiuo sprendimu gali kreiptis į Apaštališkąjį Sostą.

Vietos ordinaras kan. 2399 gali net bausti tuos, kurie jo neklauso.

Praktiškas patarimas: nesusipratimams išvengti reikia ir dvasiškiams klausyti ir vietos ordinarams išmintingai įsakinėti.

3. Mokslas.

27. Studijos. — Dvasiškiai turi būti mokyti. Nes:

1) Dvasiškių tamsumas yra įvairių klaidų motyna.

2) Reikia mokyti kiti. Kaip tai atliksi, jeigu pats maža težinosi.

3) Nemokytas kunigas neturės autoriteto žmonėse, labiausiai inteligentuose.

Dvasiškiai reikiamą mokslo pradžią įgyja kunigų seminarijose ar respektyviai universitetuose. Šiandien gal visiems kunigams reikėtų išeiti universitetas ir gauti daktaro laipsnis.

Kan. 129 įsako kunigams, baigus teologijos studijas, nepaliauti toliau studijavus. Reikia per visą amžių studijuoti.

Kunigai turi studijuoti šiuos dalykus:

1) „Studia sacra", t. y. dogmatinę, moralinę ir pastoralinę teologijas, Šv. Raštą, bažnytines teises, asketiką, liturgiką, Bažnyčios istoriją ir tt.

2) Tuos mokslus, kurie yra susiję su teologijos mokslu, pav., filosofiją, lotynų kalbą ir tt.

3) Pasaulinius mokslus, pav., visuotinę istoriją, gamtos mokslus, pasaulinę teisę, pasaulinę literatūrą, vietos kalbą ir tt. Nes pasauliniai mokslai padės geriau suprasti pačią teologiją, spręsti dalykus ir tt.

Kunigai, studijuodami „studia sacra", turi laikytis bažnytinės tradicijos ir Bažnyčios bendrosios nuomonės. Juo labiau turi saugotis arba vengti nepamatuotų ir neteisingų mokslų, pav., teosofijos, modernizmo, liberalizmo ir tt.

28. Trimečiai egzaminai. — Visi pasauliniai kunigai turi laikyti trimečius egzaminus (kan. 130). Tai dvasiškius verčia studijuoti. Be to, vietos ordinaras lengviau galės sužinoti dvasiškių mokslą ir, skirdamas pareigas, į tai atkreipti akį.

Trimečiai egzaminai yra naujas dalykas. Prieš Kodeksą I. C. tik kai kuriomis dalinėmis teisėmis tebuvo įsakyti.

Plačiau kalbant apie trimečius egzaminus, reikia pasakyti:

1) Trimečius egzaminus turi laikyti visi tie pasauliniai kunigai, kurie yra jau baigę teologijos mokslus. Juos turi laikyti net teologijos ir bažnytinių teisių daktarai, klebonai, kanauninkai, pralotai, kapelionai, mokytojai, profesoriai ir tt. Išimtis — kunigai vienuoliai. Šiems yra kitas kanonas, būtent, 590, kuriuo egzaminai įsakomi net per 5 metus.

Trimečius kan. 130 ir vienuolių kan. 590 egzaminus turi laikyti tie, kurie teologijos mokslus baigė po Kodekso I. C. įsiteisėjimo.

2) Trimečiai egzaminai yra laikytini kasmet bent per trejus metus. Metas eina nuo teologijos mokslų baigimo ir kunigystės. Vietos ordinarai trimečius egzaminus gali pratęsti net ilgiau, būtent, per ketverius ar net penkerius metus. Tai rodo kan. 130 žodis „bent" (saltem). Ilgiau vis dėlto negalima. Nes nedeterminuotais atvejais neįprasta du kartus ar ilgiau pratęsti dalyko.

3) Egzaminų objektas, pirmiausia, yra įvairūs teologijos mokslai, pav., dogmatinė, moralinė ir pastoralinė teologijos, Šv. Raštas, bažnytinės teisės, bažnytinė istorija ir tt. Be to, galimi įsakyti egzaminai tų pasaulinių mokslų, kurie glaudžiau yra susiję su teologija, pav., filosofijos ir lotynų kalbos.

4) Detališkas egzaminų objektas, metas, būdas ir egzaminatoriai paskirti yra vietos ordinaro dalykas.

Objektas paskirtinas yra iš anksto, kad būtų laiko pasirengti.

Egzaminatoriais galimi paskirti vadinamieji sinodaliniai ar prosinodaliniai egzaminatoriai ar kas kitas.

5) Nuo trimečių egzaminų gali dispensuoti vietos ordinaras dėl teisingos priežasties. Tokios priežasties pavyzdžiu gali eiti tikybos, teologijos, bažnytinių teisių ir filosofijos dėstymas (plg. kan. 590), kiti tais metais laikytini egzaminai, teologijos mokslu atsižymėjimas ir tt. Tik pasaulinių mokslų studijų negalima laikyti teisinga priežastimi. Jų studijuozai juo labiau turi laikyti trimečius egzaminus. Pamatas — kad neiškryptų iš tiesos kelio[1]).

6) Skiriant į bažnytines oficijas ar beneficijas, reikia atsižvelgti į trimečių egzaminų rezultatus.

7) „Tie kunigai, kurie be ordinaro dispensos ar teisios kliūties atsisakytų laikyti kan. 130 egzaminus, tebūna priversti ordinaro tam tikromis bausmėmis" — kan. 2373. Vadinasi, nusikalsta ir už tai yra baustini.

29. Kunigų konferencijos. — Kunigai turi lankyti kunigų konferencijas. Jas įsako kan. 131.

Kunigų konferencijas pirmasis bene tik yra laikęs šv. Karolis 1565 m. Paskum jos paplito daugely kraštų. Bet iki Kodekso I. C. visuotinėmis teisėmis vis dėlto nebuvo įsakytos — tebuvo patarimas.

Visuotinės teisės:

1) Kunigų konferencijos (collationes seu conferentiae) turi būti laikomos vyskupo sostinėj ir atskiruose dekanatuose.

2) Kunigų konferencijos turi būti laikomos „saepius in anno" (dažnai). Tai, kanonistų nuomone, reiškia, kad kasmet jų turi būti apie 12. Tas skaičius galimas išdalinti atskiriems mėnesiams ar kaip kitaip sugrupuoti, pav., daugiau daryti tuo metu, kai daugiau turima laiko. Romoj laikoma 12 konferencijų „de re morali" (jas būtinai turi lankyti nuodėmklausiai) ir tiek pat „de re liturgica cum brevi sermone de officiis et virtutibus sacerdotalibus".

Kunigų konferencijų dienos pažymėti yra vietos ordinaro dalykas.

3) Kunigų konferencijų objektas — dorovės ir liturgikos dalykai. Tik prie jų vietos ordinaras gali pridėti kitų dalykų, kur, jo galva, tinka į dvasiškių mokslui ir pamaldumui sukurstyti, pav., kiti teologijos mokslai, pamokslėliai ir tt.

4) Jeigu kur kunigų konferencijos laikyti būtų sunku, pav., dėl kelybos blogumo, kunigų trūkumo ir tt., tai jų vietoj turi būti rašomos temos ir siunčiamos vietos ordinarui. Šio dalyko normas išleidžia vietos ordinaras. Kalbamasis dalykas įsakytas tam, kad būtų užbėgta už akių išsisukinėjimams (fraudi) nuo konferencijų ir tt.

5) Kunigų konferencijose turi dalyvauti visi tie pasauliniai kunigai, kurie gyvena toj vietoj ir yra tos vietos vyskupijos. Nesvarbu jų mokslas, dignitatė ir tt. Išimtis — vyskupai. Toliau, jas lankyti turi tie vienuoliai, kurie dirba sielų darbą (curam animarum habent), atseit, klebonai, parapiniai vikarai ir tt. Nesvarbu, ar jie yra išimtieji ar neišimtieji vienuoliai (exempti et non exempti) ir tt. Atbulai, čia neįeina vienuoliai vikarai bendradarbiai (vicarii

---

[1]) S. C. C., 30 apr. 1919 (Acta A. S., X [1919] 237 — 238).

cooperatores). Galop, jeigu pačių vienuolių namuose nėra tokių konferencijų, tai kunigų konferencijose turi dalyvauti visi tie vienuoliai, kurie turi vietos ordinaro aprobatą išpažintims klausyti. Nesvarbu, ar jie tą aprobatą vartoja ar ne. Tik nuo dekanalinių konferencijų vis dėlto yra laisvi tie vienuoliai, kurie išpažinčių aprobatą turi gavę iš Apaštališkojo Sosto.

6) Jeigu kunigų konferencijos nebūtų, tai visi ką tik kalbėtieji asmens turi parašyti ir atsiųsti vietos ordinarui tam tikras temas.

7) Nuo kunigų konferencijų ar respektyviai nuo priedermės rašyti temas tegali dispensuoti vietos ordinaras. Dispensa turi būti pažymėta (expressa) ir gauta prieš įvykį. Dispensos priežastis palikta vietos ordinaro nuožiūrai.

Dalinės teisės:

Lietuvos vyskupai yra išleidę tam tikras kalbamųjų konferencijų instrukcijas, būtent:

1) Kauno arkivyskupijos ordinaras — „Apie dekanatines konferencijas", 1926 m. 31 gruod., n. 4478 („Tiesos Kelias", [of. dal.] n. 1 [1927] 9—14).

2) Telšių vyskupijos ordinaras — „Dekanatinių konferencijų taisyklės", 1926 m. 23 gruod.

3) Panevėžio vyskupijos ordinaras — „Dakanatinių konferencijų klausimu", 1927 m. 26 rugp., n. 3678 („Tiesos Kelias", [of. dal.] n. 10 [1927] 91 — 92).

„Kunigus, užsispyrusius prieš kan. 131, § 1 įsakymą, ordinaras išmintinga savo nuožiūra, tenubaudžia; jeigu būtų vienuoliai nuodėmklausiai, kurie negano sielų, tai jis tesuspenduoja nuo išpažinčių klausymo pasaulininkų" — kan. 2377.

4. Nekaltybė.

30. Celibatas. — Aukštųjų šventimų dvasiškiai turi laikytis celibato (kan. 132).

Dvasiškių celibatas turi dvi priedermes, būtent, pozityvią ir negatyvią. Pirmoji įsako visišką ir amžiną skaistybę (perfectam ac perpetuam castitatem). Antroji draudžia tuoktis, vartoti jau sueitą moterystę ir gyventi drauge ar santykiauti su tam tikromis moterimis.

Dvasiškių celibatas įsakytas štai dėl ko:

1) Mergystė aukščiau stovi už moterystę.

2) Dvasiškiai, nesurišti moterystės rūpesčiais, sėkmingiau gali eiti savo pareigas arba, kaip sako šv. Povilas: „Kas nevedęs, tas rūpinasi Viešpaties dalykais, kaip įtiktų Dievui, o kas vedęs, tas rūpinasi pasaulio dalykais, kaip jis įtiktų pačiai, ir yra pasidalinęs."[1]).

3) Nevedę dvasiškiai turi daugiau autoriteto žmonėse.

4) Kristus ir apaštalai gyveno celibate. Vedusieji kai kurie apaštalai, pav., šv. Petras, tapę apaštalais, nebevartojo moterystės, juo labiau nebevedė.

5) Šv. Tėvai laurų vainikais puošia mergystę.

6) Lytiškai sveikam žmogui celibatas visai nekenkia — nekenkia sveikatai.

---

[1]) 1 Kor. 7, 32.

7) Jau S. Įstatyme dvasiškiai, laikydami pamaldas, nevartodavo moterystės. Jų pamaldos tebuvo N. Įstatymo figūra. Dabar kunigai turı savo rankomis nešioti patį Kristų. Todėl jų rankos tik Dievui tebūna pašvęstos.

Pirmaisiais trimis amžiais dvasiškiai galėjo būti vedę ir po šventimų naudotis moteryste. Tik daugumas vedusių dvasiškių iš tiesių nebevartojo moterystės. Tai labiausiai pasakytina apie vyskupus, jeigu kartais būdavo vedę. Po aukštųjų šventimų tuoktis buvo draudžiama.

IV amž. Bažnyčia ima drausti vedusiems aukštųjų šventimų dvasiškiams vartoti moterystę. Taip atlikusios pačios iš pradžių buvo leistos ir net patariamos laikyti pas save lyg seseris. Greit paaiškėjo, jog tai nepatogu ir pavojinga. Todėl buvo įsakyta visai paleisti kalbamosios dvasiškių pačios.

Aukštųjų šventimų moterystės įstatymai subdiakonus saistyti pradėjo V — VI amž., nors pats įstatymas iš pradžių nebuvo labai griežtas. Tai galutinai ir visur padarė šv. tėvas Inocentas III.

Bene VI — VII amž. aukštieji šventimai ima ardyti moterystę įpročio ir dalinėmis teisėmis. Laterano II sus. (1139) pirmasis išleido visuotinį įstatymą, kur aukštieji šventimai pažymėtai ir aiškiai vadinami suardančiąja moterystės kliūtimi.

Rytų Bažnyčia iki VII amž. aukštųjų šventimų kliūty laikėsi maždaug to paties, kur ir Vakarų Bažnyčia, nors po šventimų ne tiek griežtai tereikalaudavo susitūrėti. Trulos susirinkimas (692) patvirtino Justiniano įstatymą, kur netikromis laikomos moterystės, sueitos įsišventinus diakonu ir paskiau, ir leido šventintis vedusiems ir po šventimų naudotis ta moteryste.

Dar pažymėtina tai, kad senovėj Vakarų Bažnyčioj dalinėmis teisėmis buvo reikalaujama šventinantis pažymėtai padaryti skaistybės apžadai. Tai daryta tam, kad sėkmingiau būtų pasiektas dvasiškių celibatas. Nuo VII amž. vidurio tos priedermės nebeminėta; nes, anais laikais dvasiškiams gyvenant drauge arba „vita canonica“, jų celibatas savaime buvo apsaugotas. XI amž. kai kuriose provincijose anie apžadai iš naujo imti įsakynėti. Rodos, ir Gratianus tokius dalinių teisių dvasiškių skaistybės apžadus težino. Tik glosatoriai mažne bendrai ima tvirtinti, jog aukštuosiuose dvasiškių šventimuose glūdį tylūs skaistybės apžadai (votum tacitum) ir jie saistą dvasiškį, nors pažymėtai nebūtų padaręs jų apžadų. Bet jau ir anais laikais buvo tokių mokslininkų, kurie aukštųjų šventimų moterystės kliūtį aiškino be skaistybės apžadų, pav., R o l a n d u s, B e r n a r d u s P a p i e n s i s, I n o c e n t a s IV ir t. t. Dekretalių teisės „votum expressum“ vėl nebemini. Neveizint į tai, ir toj eroj daugelis po senovei tebesuponuoja tylius dvasiškių skaistybės apžadus. Juos net randame kai kuriuose bažnytinių teisių šaltiniuose.

Eina ginčas iki Tridento susirinkimo. Eina ginčas po Tridento susirinkimo. Eina ginčas iki pat Kodekso I. C.

Kodeksas I. C. niekur neprisimena apie jokius dvasiškių skaistybės apžadus. Tik sako, jog aukštųjų šventimų dvasiškiai negalį tikrai tuoktis, turį laikytis skaistybės, kitaip susitepą šventvagyste (kan. 132, § 1 ir 1072).

Žemųjų šventimų dvasiškiams visada buvo leidžiama tuoktis.

Dvasiškių celibatas nėra nei Dievo nei apaštalų teisių. Jis tėra visai bažnytinių teisių padaras. Tik ginčijamasi, ar dvasiškių celibatas įsa-

kytas stačiai ar įsakyti skaistybės apžadai ir tik tarpiškai celibatas. Vieni kalba vienaip [1]); kiti antraip [2]); treti sako, jog abiem tiemdviem būdais įsakyta [3]). Tik paskutiniosios dvi nuomonės tesiskiria terminologija; nes griežtieji apžadų sekėjai vis dėlto sako, jog, praleidus skaistybės apžadus, moterystės kliūtis vis dėlto saistanti bažnytinėmis teisėmis „ob motivum religionis".

Pirmoji nuomonė, mano išmanymu, yra teisinga. Nes:

1) Net prieš Kodeksą I. C. nebuvo aiškaus visuotinio įstatymo, kuriuo šventinantis būtų reikalaujami skaistybės apžadai. Jeigu jis ir būtų buvęs, kaip priešininkai tvirtina, tai Kodeksas I. C. kan. 6, n. 6 tylėdamas būtų atšaukęs.

2) Tikrai įšvęstas, nors pažymėtai būtų atmetęs skaistybės apžadus, vis dėlto turi gyventi celibate ir negali tikrai susituokti. Atbulai, jeigu šventimai būtų netikri, tai, nors būtų padaryti skaistybės apžadai, nebus šventimų kliūties.

3) Priešininkų nuomonės įrodymai nėra nesugriaunami. Be kitko, tos nuomonės sekėjai remiasi prieškodeksinėmis teisėmis, būtent, c. un., *de voto et voti redemptione*, tit. VI, in Extravag. Ioan. XXII, ir c. un., *de voto et voti redemptione*, III, 15, in VI⁰ (labiausiai paskutinėmis). Bet čia šv. tėvas Bonifacas VIII nesako, jog šventinantis reikią padaryti tylūs skaistybės apžadai. Jis tik išsprendžia, kurie apžadai yra iškilmingieji ir ardo moterystę, ir išleido, jog paprastieji ir privatiniai skaistybės apžadai, padaryti prieš šventimus ar šventinant, kaip dažnai tada buvo daromi dalinėmis teisėmis, šventinantis virstą iškilmingaisiais apžadais ir konsekvenčiai ardą moterystę. Toliau, sako, jog be skaistybės apžadų negalima esą įrodyti, kad visai vidujinės nuodėmės prieš skaistybę būtų šventvagystė, kaip bendrai teologų tvirtinama. Nes bažnytiniai įstatymai, apytikre nuomone, negalį paliesti tokių veiksmų. Atsakome: Bažnyčia gali įsakyti net vidujinę skaistybę „ex virtute religionis". Tai taip pat yra apytikrė nuomonė. Net patys priešingosios nuomonės sekėjai šaukiasi Bažnyčios įstatymo, kurs turėtų įsakyti tylius skaistybės apžadus. Sakykime dar ir tai, jog asmuo šventinamas tampa šventu daiktu. Jau vien dėlto užsitraukiama šventvagystė, jeigu įžeidžiamas anas šventas daiktas. Dar toliau sako, jog prieškodeksinės mūsų klausimo bažnytinės teisės tebeturinčios galią: Kodeksas I. C. apie tai tylįs ir todėl dalykas esąs bent abejotinis — reikią laikytis senovės teisių kan. 6, n. 4. Taip; bet jeigu ką senovės teisių Kodeksas I. C. nutyli, tai tuo pačiu tas dalykas yra atšauktas kan. 6, n.

---

[1]) Pav.: G. Sebastianelli, Praelectiones: De rebus², n. 59; B. Ojetti, Synopsis³, n. 2965; Th. M. Vlaming, Praelectiones iuris matrimonii³, I. n. 298; Al. De Smet, De sponsalibus³, II 573; C. Zetta, II matrimonio, n. 195; I. Chelodi, Jus matrimoniale³, n. 82; M. Leitner, Handbuch des katholischen Kirchenrechts², Regensburg 1922, II 230—231. Šv. Alfonsas, Theologia moralis, L. VI. n. 808, tą nuomonę vadina apytikre.

[2]) Pav.: Th. Sanchez, De sancto matrimonii sacramento, disp. 27 n. 10. Šv. Alfonsas, t. p., tą nuomonę vadina bendresne ir apytikresne.

[3]) Pav.: Fr. Wernz, Jus Decretalium, IV² n. 393; F. M. Cappello, De matrimonio, n. 433; Pr. Cerato, De matrimonio, n. 67; Alb. Blat, Commentarium textus Codicis, L. III 1, 589; Th. Maroto, Institutiones iuris canonici, Matriti 1919, I n. 539 — 540; M. Bargilliat, Praelectiones iuris canonici³⁴, I n. 424; C. Badii, Institutiones iuris canonici², I n. 115; I. Ferreres, Institutiones canonicae², Barcinonae 1920, I n. 289.

6. Priešininkų cituojamas kan. 6, n. 4 kalba apie tą atvejį, kai abejojama, ar kurs kanonas sutinkąs su senovės teisėmis ar ne, ir tik tada laikytinasi senovės. Bet kadangi Kodeksas I. C. visai nieko nesako apie dvasiškių skaistybės apžadus, tai nebėra nieko lyginti su senovės teisėmis. Taigi. Galop, sako, jog senovės kalbamųjų apžadų tebeturėjimą galios rodančios kan. 132, § 1 ir 1072 šaltinių citatos. Bet reikia atsiminti tai, kad Kodekso I. C. šaltinių citatose reikia veizėti, kas iš tiesų yra paimta ir kas naujai sutvarkyta. Naujieji kanonai taip dvasiškių skaistybės priedermei, taip aukštųjų šventimų kliūčiai pažymėti vartoja visai kitą terminologiją, nekaip pirma buvo vartojama. Taigi.

Kas sulaužytų celibatą, tas šventvagiškai nusidėtų (sacrilegium). Tai pasakytina taip apie išorinius, taip apie vidujinius veiksmus.

Aukštųjų šventimų dvasiškių celibato sulaužymas yra nuodėmė dėl to, kad dvasiškiai, labiausiai aukštųjų šventimų, yra pašvęsti Dievo kultui, yra šventi asmens. Kitaip sakant, dvasiškis taip yra paskirtas Dievo kultui, jog turi gyventi skaistybėj. Taigi, kas piktanaudoja aukštųjų šventimų dvasiškio kūną ar mintis, padaro kvalifikuotą nuodėmę, šventvagystę. Tai pasakytina net apie tuos, kurie, visai nežinodami skaistybės įsakymo, įsišventino. Nes kas laisvai įstoja į kurį luomą, tuo pačiu sutinka su visomis neiškiriamomis jo priedermėmis. Viena išimtis — kan. 214, §1, būtent, jeigu kas būtų įšvęstas iš didelės baimės (ex gravi metu) ir paskum, praslinkus baimei, pažymėtai ar tyliai nepatvirtino šventimų. Tyliai patvirtinama, kai laisvai einamos šventimų pareigos ir tuo būdu norimi patvirtinti šventimai. Tik kalbamosios išimties atvejį ar dalyką turi išspręsti dvasinis tribunolas.

Be to, aukštųjų šventimų dvasiškiai negali nei tikrai nei leistinai tuoktis (kan. 1072 ir 132, §1). Čia nepateisina joks nežinojimas, bona ar mala fides (plg. kan. 16, §1). Kas susituoktų, jungtuvės būtų jokios, nusikalstų ir pačiu įvykiu užsitrauktų ekskomuniką, paprastai rezervuotą Apaštališkajam Sostui (kan. 2388). Išimtis — ką tik kalbėtas kan. 214, §1 atvejis.

Atbulai, „Žemųjų šventimų dvasiškiai, tiesa, gali tuoktis, tik, nebent jeigu moterystė būtų jokia dėl jiems padarytos prievartos ar baimės, pačiu įvykiu iškrinta iš dvasiškių luomo“ — kan. 132, §2.

Galop, vedę negali eiti aukštųjų šventimų. Tik patys šventimai vis dėlto būtų tikri. Bet nors tai padaryta bona fide, draudžiamos yra eiti tų šventimų pareigos. Vedęs šventintis tegali su Apaštališkojo Sosto dispensa. Tik ir tada nebegali naudotis savo moteryste ir po šventimų gimusieji vaikai būtų neteisūs (kan. 1114).

31. D r a u d i m a s g y v e n t i s u t a m t i k r o m i s m o t e r i m i s. — Dvasiškiai negali pas save laikyti ir bet kaip lankyti tų moterų, kurios gali būti įtariamos (kan. 133, §1).

Kan. 133, §1 žodžiai „laikyti pas save“ (apud se retinere) yra tas pat, kas ir tam tikrai gyventi su moterimis. Čia įeina pats gyvenimas tuose pat namuose ir po pačiu stogu ir stačiai santykiavimas. Po tuo pačiu stogu laikoma gyvenant net tada, kai du atskiri namai yra sujungti į krūvą, pav., koridoriu ir tt. Tai morališkai vienas namas. Visai atskiri namai, nors ir netolimi, kas kita — ne po vienu stogu tegyvenama.

Turi būti ne tik gyvenama, bet taip pat santykiaujama. Atbulai, jeigu ir tuose pat namuose gyvenama, bet nesantykiaujama, tai nėra kalbamojo

gyvenimo. Pav., mieste išnuomojamas butas, kur tuose pat namuose daugiau kas gyvena.

Gyventi reikia stačiai (directe) arba pačiam su moterimi. Atbulai, ne mūsų gyvenimas, kur gyvenama pas kitą ir pas paskutinįjį gyvena moteris, pav., vikaras gyvena pas kleboną ir šis laiko šeimininkę.

Lankyti moteris (frequentare mulieres) reiškia bet kuriuo būdu santykiauti, fiziškai susitinkant toj pat vietoj, pav., lankyti jas ar kai jos lanko dvasiškį, kalbėti, vaikščioti, važinėti ir tt. Tik pats žodis „frequentare" rodo, jog veiksmai turi įvykti ne vieną kartą — turi dažnai atsikartoti. Atbulai, į kalbamąjį „frequentare" neįeina rašinėti laiškai.

Įtarimas gali kilti iš įvairių aplinkybių, pav., gražumo, amžiaus, lengvavaikiškumo, nedoros, slapstymosi ir tt.

Apaštalai žydų įpročiu laikydavo pamaldžias moteris namų reikalams tvarkyti. Bet jau šv. Povilas įspėja Timotiejų, kad vengtų jaunesnių našlių[1]). Pirmaisiais amžiais ir buvo laikomasi kalbamojo įpročio. Anos moterys buvo vadinamos „agapetae", „synisanctae" ar „subintroductae virgines". Ilgainiui piktoji dvasia ima kišti savo koją. Todėl daugelis Šv. Tėvų ir kai kurie bažnytiniai susirinkimai pradeda kariauti su piktanaudojimu. Be kitko, Niciejos sus. (325) visai uždraudė dvasiškiams gyventi su „subintroductis", išskyrus motyną, seserį, tetą ir kitas tokias pat moteris, kur visai nėra įtarimo. Tos generalinės normos laikytasi iki pat Kodekso I. C. Tik atsitiktinių modifikacijų padaryta. Net vienas susirinkimas, būtent, conc. Nannetense (658 ar 895), buvo visai uždraudęs dvasiškiams gyventi su bet kuriomis moterimis. Tai padaryta dėl tam tikrų įtarimų ir aplinkybių. Tai viena didesnė išimtis. Be to, kanonistai Niciejos susirinkimo leidimo gyventi su kitomis tinkamomis ir neįtariamomis moterimis išaiškino taip, jog galima esą gyventi su tiesiosios ir šalutinės linijos gentimis iki antrosios kartos įimtinai, su artume esančiomis moterimis taip pat iki antrosios kartos įimtinai ir, apskritai, su svetimomis dorovingomis 40 metų amžiaus moterimis.

Žemaičių V sinodas (1752), ses. II, n. III dvasiškiams teleidžia laikyti pas save motyną, tetą, seserį ir kitas gentis pirmojoj ir antrojoj kartoj, artume esančias pirmojoj kartoj ir tarnaites, nebent jeigu dėl ko kita būtų įtariamos ar būtų pavojingos. Tik dar paaiškina, jog šeimininkės, piemenės, piemininkės ir tt. turinčios būti gero vardo ir augesnio amžiaus ir turinčios gyventi „in distinctis et remotioribus aedibus".

Kodeksas I. C., kaip jau sakėme, draudžia dvasiškiams laikyti pas save ir lankyti tas moteris, kurios gali būti įtariamos.

Be to, Kodeksas I. C., kan. 132, § 2 vis dėlto leidžia dvasiškiams gyventi štai su kuriomis moterimis:

1) Kur natūraliniai santykiai neleidžia blogai įtarti. Tokiomis laikomos motyna, sesuo, teta ir į jas panašios. Kanonistai sako, jog žodžiai „į jas panašios" (et huiusmodi) reiškią gentis pirmojoj, antrojoj ir trečiojoj kartoj ir artume esančias pirmojoj ir antrojoj kartoj. Tai remiama prieškodeksinių kanonistų nuomone. Taip dalykas aiškinti galimas, nes anie žodžiai yra paimti iš senovės teisių — iš senovės teisių paimtieji kanonai aiškintini yra, laikantis anų teisių ir jų aiškintojų kanonistų.

[1]) 1 Tim. 5, 11 — 12.

2) Su senesnio amžiaus ir dorovingomis moterimis, nes tada taip pat nėra įtarimo. Kurio amžiaus moterys suprastinos senesnio amžiaus, visuotinėmis teisėmis nedeterminuota. Kanonistai, taip prieškodeksiniai, taip pokodeksiniai, bendrai tuo amžiu laiko 40 metų. Lietuvoj, mano galva, kaniško amžiaus galimos laikyti net 30 metų moterys, nes mūsų krašte ne labai įprasta laikytis 40 metų ir patys lietuviai, galima sakyti, yra šaltesni už žmones pietų kraštų, kur yra kilęs ir pats 40 metų kalbamasis moterų amžius.

Visos kalbamosios taisyklės visuotinėmis teisėmis taikintinos yra ne vien dvasiškių šeimininkėms, bet taip pat tarnaitėms ir tt. Lietuvoj, mano nuomone, tarnaitės galimos laikyti išimtimi, nes toks yra įprotis — įprotis, ne labai prieštaraująs kan. 132, §2. Jeigu jis prieštarauja kanonistų aiškinimui, tai šiuo atveju nieko tokia — mūsų įprotis gali pats eiti teisiu aiškintoju.

Kan. 133, §§1—2 saisto ne tik šiaip jau dvasiškius, bet taip pat vyskupus ir vienuolius. Dar galima sakyti, jog juo kas stovi aukščiau, juo labiau saisto.

Kan. 133, § 3 dar sako: „Spręsti, ar laikyti ar lankyti šiaipjau neįtariamos moterys atskiru atveju galėtų būti papiktinimas ar pavojus nesusitūrėti, pridera vietos ordinarui, kurs tai gali uždrausti“. Kas jo sprendimo ar įsakymo neklausytų, pačiomis teisėmis laikomas konkubinu (kan. 133, § 4). Jam tada taikintinos bausmės už konkubinatą (kan. 2176 ir k).

5. Bendras gyvenimas.

32. Respektyvus kanonas.—Kan. 134 sako: „Bendrai dvasiškiams gyventi yra girtina ir patartina ir ten, kur taip yra, kiek galima, laikytinasi“.

Į kalbamąją bendrą dvasiškių gyvenimą įeina štai kas:

1) Gyvenimas tuose pat namuose, sakykime, klebonijoj ir tt.

2) Iš vien mitimas.

3) Kai kurių kanonistų nuomone, bendra malda.

Lietuvoj kaip tik laikomasi pirmųjų dviejų dalykų. Tretysis dalykas Lietuvoj, mano galva, neįeina į mūsų kanoną — sunkiai įvykdomas ir kitaip įprasta daryti.

6. Breviorius.

33. Respektyvus dalykas.—Aukštųjų šventimų dvasiškiai kasdien turi atkalbėti breviorių. Kalbėtina taip, kaip įsako patvirtintos krašto liturgijos knygos. Tai labiausiai vietos vyskupijos „directorium“.

Be to, breviorių turi kalbėti visi beneficiatai (kan. 1475, §1) ir abiejų lyčių vienuoliai (kan. 610).

Vienuoliai breviorių kalba jau nuo senų senovės. Pasauliniai kunigai jį kalba nuo V — VI amž. Pirmiau kalbėjo daugiau įpročio ar dalinėmis teisėmis, paskum įsakyta rašytinėmis visuotinėmis teisėmis. Tokį įstatymą beneficiatams išleido Laterano V sus. Kiti dvasiškiai iki pat šiolei breviorių kalbėti turėjo įpročio teisėmis — Kodeksas I. C. pirmasis raštiškai visuotiniu būdu teįsakė.

Nuo breviorius laisvi tėra tie asmens, apie kuriuos kalba kan. 213 (sugrąžinti į pasaulinį luomą) ir kan. 214 (prievarta įšventinti). Be to, nuo breviorius kalbėjimo gali dispensuoti Apaštališkasis Sostas, būtent, S. C. Concilii.

7. Dvasiškių drabužiai.

34. Dvasiškių drabūžiai ir tonsūra. — „Dvasiškiai turi dėvėti tam tikrais drabužiais (kan. 136, § 1).

Pirmaisiais amžiais dvasiškiai dėvėjo tokiais pat drabužiais, kaip ir pasaulininkai – ilgais ir tt. IV — V amž. Romos imperiją užplūdo vadinamieji barbarai. Jie dėvėdavo trumpesniais už romėnus drabužiais. Romėnai priima barbarų drabužius. Dvasiškiai pasiliko su senaisiais romėnų drabužiais. Taigi nuo V — VII amž. dvasiškiai ima dėvėti skirtingais drabužiais. Tą įprotį patvirtino ir determinavo daug bažnytinių provincialinių susirinkimų ir Laterano IV sus. (1215).

Įpročiu ir bažnytiniais įstatymais dvasiškių drabužiai buvo „vestis talaris longa et clausa", o nuo XV — XVI amž. daliniais bažnytiniais įstatymais „nigri coloris". Tridento sus. įsakė dėvėti „habitum ecclesiasticum convenientem" ir galutinai nutarti jų formą paliko vietos ordinarams. Šv. tėvas Sikstus V (1589) pažymėtai įsakė dėvėti „habitum talarem" visur. Bet gyvenimas nuėjo kitais keliais — ne visur tebuvo dėvėjama sutana.

Kodeksas I. C. grįžo prie Tridento sus. normų. „Visi dvasiškiai tedėvėja padoriais bažnytiniais drabužiais, teisiais vietos įpročiais ir vietos ordinaro įsakymais, ir, nebent jeigu krašto įpročiai būtų kiti, dvasiškių tonsūra".. — kan. 136, § 1.

Kaip rodo ką tik cituotasis kanonas, visuotinėmis teisėmis teįsakyta dvasiškiams dėvėti padoriais, sutinkamais su jų luomu ir būkle ir bažnytiniais drabužiais. Jie turi skirtis nuo pasaulininkų drabužių. Sutanas Kodekso I. C. teįsakytas mišiose (kan. 811, § 1) ir „ob paritatem rationis" kitose bažnytinėse apeigose. Paskutiniuosius du dalykus taip pat patvirtina S. C. Consistorialis atsakas, 1916 m. 31 geg., kur pasakyta, jog „vestis talaris communi lege in sacris functionibus unice adhibenda"[1]).

Dvasiškių drabužiai konkrečiau determinuoti yra dalinių teisių dalykas. Tai teisus vietos įprotis ir vietos ordinaro įsakymai. Žemaičių vyskupijos ordinaras išleido įstatymą „De vestitu clericali", 1919 m. 6 rugs., n. 1617, kur dvasiškių drabužiai yra sutanas, sutanėlė ir „collare romanum"[2]). Tas pat atkartota 1920 m. 12 liep. [3]) Įstatymas sveikintinas, nes „habitus non facit monachum" ir taip yra ne viename kultūringame krašte. Kaip kur dabar yra Lietuvoj, veizėtina į atskiras vyskupijas.

Įsakymas dėvėti dvasiškių drabužiais savaime yra griežtas. Kas ilgokai (per notabile tempus) jo nesilaikytų, tas, bendrąja teologų nuomone, labai nusidėtų. Šiaip jau nedėvėti dvasiškių drabužiais ilgiau už septynias dienas laikoma didele nuodėme. Bet čia dar reikia veizėt į nieku laikymą pačių drabužių, dvasiškių būklę (juo kas yra vyresnis, juo labiau turi laikytis dvasiškių drabužių įsakymo) ir t. t. Todėl ir trumpesnį laiką galima kartais labai nusidėti. Be to, jeigu kas trupučiuką tesiskiria nuo dvasiškių drabužių, tai taip pat labai nenusidėsi. Galop, nedėvėti dvasiškių drabužiais dėl tam tikros teisingos priežasties nėra jokios nuodėmės, pav., tolimoj kelionėj, labiausiai per kraštus „infidelium", persekiojant dvasiškius

---

[1]) Acta A. S., VII (1916) 148.
[2]) Vz. „Ganytojas", n. 16 (1919) 361 — 362.
[3]) „Žemaičių vyskupijos kronika", n. 1 (1920) 22.

ir t. t. Tik paskutiniuoju atveju, jeigu tai ilgai siaustų, reikia kreiptis į vietos ordinarą leidimo ar, geriau sakant, pateisinamajai būklei konstatuoti. Be to, krašto įpročiais yra įsakyta dėvėti tonsūra, veizėtina į atskirus kraštus. Lietuvoj, bent buv. Žemaičių vyskupijoj, ne lengva įrodyti visuotinis toks įprotis. Bet ir ten, kur reikia dėvėti tonsūra, įsakymas nėra tiek griežtas, kiek dvasiškių drabužių. Ja nedėvėti šiandien, galima sakyti, nebėra didelės nuodėmės [1].

Dalinių teisių dvasiškių drabužių ir tonsūros įsakymų turi laikytis tie dvasiškiai, kurie ten turi buveinę (domicilium) ar lyg buveinę (quasi domicilium). Kitais atvejais galima laikytis savo vyskupijos ar vietos įstatymų arba teisių. Juo labiau tai pasakytina kelionės metu. Kalbamosios taisyklės galimos taikinti net tais atvejais, apie kuriuos kalba S. C. C., litt. circ. (ad omnes ordinarios, de sacerdotibus valetudinis vel rusticationis animique causa extra suam dioecesim se conferentibus) 1 iul. 1926[2]).

Nusikalstų dvasiškis, kurs nedėvėtų dvasiškių drabužiais ir tonsūra, kartu ar kartais skyrium, ir vietos ordinaro rimtai įspėtas per mėnesį nepasitaisytų. Be to, aukštųjų šventimų dvasiškiai dar nusikalstų, jeigu nepriderančiai dvasiškių luomui žinomai gyventų ir, iš naujo įspėti vietos ordinaro po suspensos už dvasiškių drabužių nedėvėjimą, taip gyventi nesiliautų per tris mėnesius.

Bausmės: „Dvasiškiai, kurie prieš kan. 136 įsakymą nedėvėja bažnytiniais drabužiais ir dvasiškių tonsūra, tebūna rimtai įspėti; per mėnesį nepaveikus įspėjimui, žemųjų šventimų dvasiškiams tebūna pritaikintas to paties kan. 136, § 3 įsakymas; o aukštųjų šventimų dvasiškiai, neliečiant kan. 188, n. 7 įsakymo, tebūna suspenduoti ab ordinibus receptis, ir jeigu jie žinomai gyvena ne taip, kaip pridera jų dvasiškių luomui, ir, iš naujo įspėti, nesiliautų, tai, praslinkus trims mėnesiams po paskutiniojo įspėjimo, tebūna deponuoti" — kan. 2379.

Taigi:

1) „Žemųjų šventimų dvasiškiai, kurie be teisingos priežasties patys mestų dėvėję bažnytiniais drabužiais ir tonsūra ir ordinaro įspėti per mėnesį nepasitaisytų, tai pačiomis teisėmis sugrąžinami į pasaulinį luomą" — kan. 136, § 3.

2) Aukštųjų šventimų dvasiškiai, kurie be teisingos priežasties patys mestų dėvėję bažnytiniais drabužiais ir ordinaro įspėti per mėnesį po įspėjimo jais neapsivilktų, tai pačiu įvykiu nustoja bet kurių oficijų ir beneficijų ir tam dalykui nereikia jokio paskelbimo (kan. 188, n. 7). Tik į kalbamąsias bausmes neįeina vien dvasiškių tonsūros nedėvėjimas, nes kan. 188, n. 7 jos nemini ir t. t. Be to, kalbamieji dvasiškiai yra suspenduotini „ab ordinibus receptis". Tik šia bausme bausti tegalima už dvasiškių drabužių ir tonsūros nadėvėjimą kartu. Atbulai, kalbamąja bausme negalima bausti vien už dvasiškių drabužių ar vien už tonsūros nedėvėjimą.

3) Jeigu aukštųjų šventimų dvasiškiai be teisingos priežasties patys mestų dvasiškių drabužius ir nebedėvėtų tonsūra, o, rimtai ordinaro įspėti, per mėnesį nepasitaisytų ir suspenduoti gyventų žinomai nepriderančiai dvasiškių luomui, tai ordinaras iš naujo turi įspėti. Jeigu ir tada per

[1]) A. Vermeersch et I. Creusen, Epitome, III² n. 583; A. Vermeersch Theologiae moralis principia—responsa—consilia, Romae 1921, III n. 15.
[2]) Acta A. S., XVIII (1926) 312—316.

tris mėnesius nepasitaisytų, arba nesiliautų taip gyvenę, tai yra deponuotini. Kalbamasis gyvenimas, kur nepridera dvasiškių luomui, yra, pav., kai einamos pasaulinės ar valstybės pareigos, kurių dvasiškiai negali eiti be tam tikro leidimo: gydymas, pasaulininkų turtų prokuratorius ar administratorius, banko valdytojas ir t. t. (kan. 139, 141, 142 ir t. t.).

Pastaba. — Kur neįprasta dėvėti tonsūra, tai ir be jos vis dėlto nusikalstama.

35. Plaukai ir barzda. — Kan. 136, § 1 įsako visiems dvasiškiams dėvėti paprastais plaukais. Vadinasi, reikia vengti perdaug apsileisti — nedėvėti susivėlusiais, nesušukuotais, išdraikytais plaukais. Tai viena. Antra, draudžiama perdaug elegantiškai šukuoti plaukai, pav., raityti, frizuoti, tepti, dažyti, labai ilgais dėvėti ir tt.

Kodeksas I. C. nieko nesako apie dvasiškių barzdą.

Kristus ir apaštalai žydų ir kitų tautų įpročiais dėvėjo barzdomis. Jas augino Rytų Bažnyčios dvasiškiai. Atbulai, Vakarų Bažnyčios dvasiškiai nuo IV — V amž. ima barzdas kirpti ir skusti. Gimė įprotis. Neveizint į tai, Focijus IX amž. Vakarų Bažnyčiai smarkiai prikaišiojo dvasiškių barzdų skutimą. Vėliau vienur kitur įsiskverbė piktanaudojimas — dvasiškiai vėl ima auginti barzdas. Bet iki XVI amž. bendras įprotis vis dėlto buvo skusti barzdos. XVI amž. pradėta vėl toleruoti dvasiškių barzdos. Šv. Karolis (1576) širdingai ragino dvasiškius mesti barzdas. Ko nepasiekė šis šventasis, padarė Liudviko XIV įpročiai — pradėta vėl skusti barzdos (1680). Tai buvo iki pat Kodekso I. C.

Kadangi Kodeksas I. C., kaip sakėme, nieko nesako apie dvasiškių barzdas, tai kai kurie buvo pradėję tvirtinti, jog šiandien jau galima esą dėvėti barzda. Klausimas atsidūrė Apaštališkajame Soste. S. C. Concilii, *in causa Wratislavien.* 1920 m. 10 sausio, pasakė, jog dvasiškiai visai patys negalį pradėti dėvėti barzda ir vyskupai galį reikalauti laikytis iki šiolei savo vyskupijos draudimo dėvėti barzdomis [1]). Vadinasi, po Kodekso I. C. dvasiškių barzdos klausime laikytinasi vietos įpročių ir dalinių teisių.

Barzda dėvėti dvasiškiams leisti šiandien gali vietos ordinaras.

Iki Kodekso I. C. perukas (caesaries sive coma ficta) dėvėti dvasiškiams buvo laikoma draudžiama. Juo dėvėti ne per mišias leisti galėdavo vietos ordinaras. Dabar šiam dalykui nebereikia vietos ordinaro leidimo. Tik ir šiandien negalima peruku dėvėti, laikant mišias ar joms asistuojant. Tai draudžia liturgika. Paskutinįjį dalyką gali leisti Apaštališkasis Sostas.

36. Žiedas.— Kan. 136, § 2 sako: „Tenedėvėja (dvasiškiai) žiedu, nebent jeigu tai būtų leidžiama pačiomis teisėmis ar apaštališkąja privilegija."

Pačiomis teisėmis (a iure) žiedu leidžiama dvasiškiams dėvėti kardinolams, vyskupams, abatams ir pralotams nullius (kan. 325), paprastiesiems abatams (kan. 625), garbės pralotams (praelati honoris causa) ir tiems daktarams, kurie daktaratą yra gavę Apaštališkojo Sosto vardu (kan. 1378). Privilegijos keliu kartais gauna teisę dėvėti žiedu klebonai ir mažne visų kapitulų vadinamieji pralotai ir net garbės kanauninkai. Tik per mišias žiedu tegali dėvėti kardinolai, vyskupai, palaiminti abatai (kan. 811, § 2) ir protonotarai de numero participantium.

---

[1]) Acta A. S., XII (1920) 43.

Dvasiškių žiedas yra daugiau bažnytinės jurisdikcijos ženklas. Todėl Korpuso I. C. glosėj buvo pasakyta: „Clericus annulatus, aut episcopus aut fatuus". Diecezinis Žemaičių V sinodas (1752), ses. II, c. VIII, n. I, kreipia akį į tuos, kurie neteisiai dėvėja žiedais. Jis liepia atimti kalbamuosius žiedus ir nubausti pinigų bauda, laikantis žiedų brangumo normos.

III. Negatyviosios dvasiškių priedermės.

37. Medžiaga. — 1. Žiravimas, 2. Nepadorūs dalykai, 3. Netinką dalykai, 4. Pasilinksminimai, 5. Kareiviavimas, 6. Pirklyba ir pramonė ir 7. Išvykimas iš vyskupijos.

1. Žiravimas.

38. Respektyvus dalykas.—Kan. 137 sako: „Dvasiškis, neatsiklausęs vietos ordinaro, negali nieko žiruoti net savo turtais".

Be to, Žemaičių vietos ordinaras 1913 m. 19 kovo išleido šį raštą:

„I. Draudžiama dvasiškijai, išskiriant tikro reikalo atsitikimus, priiminėt saugoti pinigus, brangius popierius ir dokumentus; prašančius, kad priimtumėm, reikia siųsti, suteikus jiems tinkamų nurodymų ir patarimų, į skolinamąsias taupomąsias kasas, bankus ir kitas valstybines, privatines ar visuomenines kreditines įstaigas, kur visokie indėliai garantuoti bei apdrausti geriau, negu pas privatinius asmenis; be to dar, pinigai duoda pelno nuošimčių išvaizda.

II. Tikrame reikale, ypač ten, kur kreditinių įstaigų nėra arba jos dėl kokios nors priežasties įdėjėjui neprieinamos, priimti depozitai leidžiama, bet tik laikantis sekančios tvarkos:

1) Visi priimamieji depozitai reikia tiksliai užrašinėti tam tikroj knygoj; į tą knygą užrašoma visos priimamosios depozitan brangenybės, smulkiai pažymint, kuomet, kas, iš ko, kiek pinigų ar brangių popierių (šie turi būti griežtai aprašyti) priėmė saugoti, nurodant, kam ir kokiomis sąlygomis reikės tai sugrąžinti, kad iš kalbamųjų užrašų visuomet būtų visai aišku, atsitikus reikalui, mirus ar išvažiavus priėmėjui ar padėjėjui, kam ir kokiose sąlygose turi būti sugrąžinti saugojamieji daiktai.

2) Be to, priimamieji saugot pinigai ir brangieji popieriai turi būti įvyniojami į atskirus ryšulius ar įdedami į tam tikrus vokus, užrašant ant jų įrašytąsias knygoj žinias apie įdavimą ir priėmimą saugoti depozitą.

3) Priėmėjas privalo saugoti ir sugrąžinti depozitą tokia išvaizda, kokia buvo priimtas; sugrąžint privalo tuoj, kaip tik įdavėjas pareikalaus; iš čia plaukia, jog **nevalia niekuomet naudotis** įduodamaisiais saugoti pinigais, brangiais popieriais ar kitais daiktais.

4) Priimant depozitą, davėjui privalo būti duodamas **saugojamasis raštelis**, parašytas priėmėjo ranka.

III. Visi Diecezijos kunigai privalo tuoj, kaip tik gaus šitą parėdymą, sutvarkyti, kaip aukščiau nurodyta, priimtuosius saugoti depozitus. Visiems dekanams įsakoma, atliekant metinį dekanatų lankymą, atsidėjus peržiūrinėti patiekiamąsias jiems visų be išimties kunigų depozitines knygas, patikrint užrašus ir, jei pastebėtų atsitraukimų nuo šio cirkuliaro nurodymų ar nesilaikymo jųjų, tuoj pranešti apie tai Diecezijos Ordinarui" [1]).

---

[1]) „Ganytojas", n. 2 (1924) 11-12.

2. Nepadorūs dalykai.

39. Apskritai. — Dvasiškiai turi visai vengti tų dalykų, kurie nepritinka luomui. Tai tie dalykai, kurie prieštarauja dvasiškių gyvenimo padorumui, šventimams ar kliudo eiti dvasines pareigas. Jų luomui kartais gali prieštarauti net tie dalykai, kurie pasaulininkams visai nedraudžiami. Tai bendra taisyklė.

In specie, dvasiškių luomą įžeidžia labiausiai šie dalykai: nepadorūs verslai, azartiniai žaidimai, nešiojimas ginklų, medžioklė ir lankymas smuklių.

40. I. Nepadorūs verslai. — „Tenesiverčia (dvasiškiai) nepadoriais verslais" — kan. 138. Pav., dvasiškiai negali būti smuklininkais, mėsininkais, kloūnais, artistais ir tt. Tai savaime aišku.

41. II. Azartiniai žaidimai. — „Tenežaidinėja (dvasiškiai) pinigų žaidimais" — kan. 138.

Kalbamieji žaidimai (ludi aleatorii) vadinasi tie pinigų žaidimai, kurie daugiau pareina nuo laimės (a fortuna). Čia labiausiai įeina kortų žaidimas. Atbulai, neįeina tie žaidimai, kurie pridera nuo miklumo, įpratimo ir tt. Tai „ludi industriales".

Tenežaidinėja (vacare) — reikia ne vieną kitą kartą, ne retkarčiais, bet nuolat ar bent dažnai, lyg labai įpratus žaisti.

Kortų žaidimas skirstomas paprastas ir azartas, be pinigų ir iš pinigų, privatinis ir viešas ir tt.

Dvasiškiams, apskritai, draudžiami azartiniai kartų žaidimai, pav., einikis, devinkė ir tt. Tai teleidžiama retai, iš centų, privatiškai, turint laiko, rekreacijai.

Dvasiškiams draudžiama žaisti net šiaip jau iš pinigų štai kada: 1) iš daug pinigų, 2) viešai, pav., klube, 3) su netinkama kompanija, 4) kai kenkia sveikatai, 5) kai kliudomos atlikti pareigos ar priedermės ir tt. Atbulai, galima šiaip jau žaisti kortomis rekreacijai, ne iš pinigų, iš centų, geroj kompanijoj, nekenkiant sveikatai, turint laiko. Tik geriausia visada vengti žaisti kortomis su pasaulininkais.

Telšių vyskupijos vietos ordinaras kunigams uždraudė žaisti kortomis prieš atlaidus.

42. III. Nešiojimas ginklų. — Dvasiškiams draudžiami nešioti ginklai (gestatio armorum — kan. 138). Tik tas draudimas suprantamas viešai nešioti. Išimtis — jeigu teisingai ko bijomasi, pavojui užpulti vagims, plėšikams ir tt. Privatiškai arba slapta, pav., kišenėj, dvasiškiai visada gali nešioti ginklus. Tik, žinoma, visada reikia turėti valstybės leidimą. Bet tai kitas dalykas.

43. IV. Medžioklė. — Medžioklė (venatio) skirstoma privatinė ir vieša (quieta et clamorosa). Pirmoji yra tada, kai medžioja nebūrys, arba vienas, keletas asmenų, su vienu kitu šunimi ir mažesniuosius žvėris. Antroji yra tada, kai medžioja daug asmenų ar su daug šunų ir didesniuosius žvėris. Tai mes vadiname „ablava".

Privatinė medžioklė tedraudžiama labai dažna, ilga ir apleidžiant dvasines pareigas ar priedermes. Tai rodo kan. 138 žodis „ne indulgeant". Atbulai, viešoji medžioklė dvasiškiams visai draudžiama (kan. 138).

Vietos ordinaras vis dėlto dėl didelių ir tam tikrų priežasčių gali dvasiškiams uždrausti net privatinę medžioklę[1]).

44. V. Lankymas smuklės. — Kan. 138 sako: „Teneina (dvasiškiai) į smukles ir kitas panašias vietas be reikalo ar be kitos teisingos priežasties, pripažintos vietos ordinaro“. Čia įeina smuklės, klubai, restoranai, kavinės, arbatinės ir t. t. Atbulai, čia neįeina viešbučiai. Tik dvasiškiai turi žiūrėti, kad viešbutis būtų katalikiškas, gero vardo ir t. t. Į smukles ir kitas kalbamąsias panašias vietas dvasiškiai užeiti tegali šiais atvejais:

1) Reikale, pav., kelionėj, aplankyti ligonį.

2) Dėl teisingos priežasties. Tik ji vis dėlto turi būti vietos ordinaro pripažinta bendrai, arba tam tikru bendru raštu, ar atskirais atvejais. Bet taip pat užtenka tylaus ar spėjamo pripažinimo (probatio tacita vel praesumpta). Kalbamosios priežasties pavyzdžiu gali eiti — norima aplankyti klubo savininkas, kurs šiaip jau yra geras žmogus.

3) Jeigu kuriame krašte įprasta užeidinėti, pav., Italijoj dvasiškiai užeina į kavines išgerti stiklo kavos ar vyno.

3. Netinką dalykai.

45. Apskritai. — „Dvasiškiai tevengia net tų dalykų, kurie, nors nėra nepadorūs, bet vis dėlto nesutinka su jų luomu“ — kan. 139, § 1. Čia suprantami tokie dalykai, kur lotyniškai vadinasi „res a statu clericali aliena“. Tai tie dalykai, kurie prieštarauja dvasiškių pareigoms, šventimams ar su jais yra nesutaikomi. Tai, galima sakyti, visai pasauliniai verslai, pareigos. Jiems eiti reikia tam tikro Apaštališkojo Sosto ar vietos ordinaro leidimo ir t. t.

46. Dalykai, kuriems eiti reikia Apaštališkojo Sosto leidimo. — Apaštališkojo Sosto leidimo dvasiškiams reikia štai kada:

1) Medicina ir chirurgija verstis. Verstis — ex professo pelnui (ad quaestum). Nes tai nesutinka su dvasiškių luomo savumais. Išimtis — galima gydyti ar padaryti maža operacija reikale, atsieit, nesant gydytojo ar chirurgo. Tik tai darytina veltui. Galima gydyti savo draugai ir šeimyna. Bet taip pat veltui. Galima slaugyti ligonis.

Be to, dvasiškiams draudžiama verstis vadinamąja „medicina vulgari“, t. y. homeopatija, aleopatija, Kneipo sistema ir t.t. Išimtis: a) reikale, veltui kaip aukščiau, ir b) savo draugams, šeimynai ir retkarčiais savo parapijonims veltui.

Jeigu dvasiškis, neleistinai gydydamas, numarintų ligonį, užsitrauktų iregularitatę ex delicto (kan. 685, n. 6).

Medicina ir chirurgija verstis neprofesionalams draudžia taip pat valstybės įstatymai.

2) Viešiems notarams.

Dvasiškiams draudžiama būti viešais notarais. Išimtis — vyskupų kūrijos. Čia kai kuriais notarais pasaulininkai net negali būti, pav., kriminalinėse dvasiškių bylose (kan. 373, § 3).

3) Valstybės pareigoms.

---

[1]) S. C. C., 11 ian. 1921 (Acta A. S., XIII [1921] 498).

Kan. 139, § 2 sako: „Teneina (dvasiškiai) tų valstybės pareigų, kur yra pasaulinės jurisdikcijos ar administravimo".

Prieš Kodeksą I. C. į valstybės pareigoms eiti Apaštališkojo Sosto leidimo tereikėjo vyskupams ir „praelatis". Šiandien to visiems dvasiškiams reikia.

Pasaulinė jurisdikcija čia suprantama tikrąja prasme. Tik į ją įeina taip teismo, taip vykdomoji valdžia, taip įstatymų leidyba.

Taigi, dvasiškiams draudžiama be Apaštališkojo Sosto leidimo būti prezidentu, ministeriu, gubernatoriu, miesto galva arba biurmistru, tarėju, referentu, valstybės banko valdytoju, valstybės laikraščio redaktorium ar administratorium, valstybės įstaigos vedėju, valstybės gimnazijos direktorium, valsčiaus viršaičiu ir t. t. Bet vis dėlto dvasiškiams leidžiama būti valstybės įstaigų nariais, pav., valsčiaus tarybos ir tt. Nes čia darbas dirbamas daugumu balsų — ne vienas dvasiškis teatsako už darbus ir konsekvenčiai ne jam vienam tenka neigiamų darbų priekaištai.

Pirmaisiais krikščionijos amžiais dvasiškiai visai vengė valstybės pareigų, nes valdininkai dažnai turėdavo tam tikru būdu dalyvauti stabmeldžių pamaldose. Paulus Samosatenus buvo pirmasis vyskupų, kurs drįso eiti „ducenarii" pareigas. Dalykas pakitėjo, Romos imperatoriams atvirtus. Todėl conc. Sardicense (343), c. 8, išpeikė tuos vyskupus, kurie per dažnai lando po imperatoriaus rūmus ir kaulija valstybės pareigų.

Viduriniais amžiais dar labiau reikėjo prilaikyti dvasiškiai, kad neatsargiai nesigrūstų į valstybės pareigas. Tik Bažnyčia anais laikais negalėjo visai išvengti valstybės pareigų. Nes vyskupai dažnai būdavo karalių vasalais. Todėl Bažnyčia labiau rūpinosi pašalinti piktanaudojimus. Be kitko, buvo rūpinamasi, kad vyskupai ir kiti dvasiškiai patys netarnautų kariuomenėj ir nedalyvautų karo mūšiuose ir t. t.

47. Dalykai, kuriems eiti užtenka vietos ordinaro leidimo. — Dalykai, kuriems eiti dvasiškiams užtenka vietos ordinaro leidimo, yra šie:

1) Tų pasaulininkų turtų administravimas ir pasaulinių pareigų ėjimas, kur reikia atsiskaityti. Pirmojo dalyko pavyzdys — prokuratorius, globėjas. To dalyko išimtis — genčių turtai. Tik ir čia draudžiama vyskupams ir vienuoliams. Tai paimta iš prieškodeksinių teisių. Atbulai, dvasiškiai gali būti dvasiškių turtų administratoriais. Antrojo dalyko pavyzdžiai: privatinio banko direktorius, pasaulinių draugijų pirmininkas, sekretorius, iždininkas [1]). Atbulai, dvasiškiai gali būti bažnytinių ar dvasinių draugijų pirmininkais ir tt.

2) Prokuratorius ir advokatas pasauliniuose teismuose. Išimtis — paties dvasiškio ir jo bažnyčios bylos. Be to, čia senovės teisėmis įimamos yra taip pat dvasiškio šeimynos bylos. Atbulai, dvasiškiai gali būti prokuratoriais ir administratoriais bažnytiniuose teismuose.

3) Kriminalinės pasaulinės bylos. Taip, dvasiškiai nieku būdu negali dalyvauti tose pasaulinių teismų bylose, kur tykoja didelė asmens bausmė. Nesvarbu, ar dalyvaujama kaltinamojo naudai ar nenaudai. Tik reikale tegalima eiti liudytoju, pav., verčiant, nesant kam įrodyti kaltinamojo nekaltumą ir tt.

---

[1]) Plg. Pontificia Commissio ad Codicis canones authentice interpretandos, 2-3 iun. 1918 (Acta A. S., X [1918] 344).

48. Parlamentai. — Dvasiškiams nedraudžiama rūpintis politika. Net reikale turi ja verstis. Kitaip pačiai Bažnyčiai gali kilti didelė skriauda — valstybės vairas pateks į Jos priešų rankas ir vargas bus katalikams. Bet dėl tam tikrų aplinkybių kartais pažymėtai dvasiškiams draudžiami kai kurie politikos dalykai ar bent reikalaujama tam tikro leidimo.

Kan. 139, § 4 sako: „Senatorių arba įstatymų leidybos atstovų pareigų (dvasiškiai) teneieško arba tenepriima be Šv. Sosto leidimo, kur šv. tėvo draudžiama; taip pat tenesiskverbia kitose vietose be savo ir rinkimų vietos ordinaro leidimo". Tai seimų, parlamentų ir kitų įstatymų leidybų įstaigos. Kalbamajam dalykui Lietuvoj užtenka vietos ordinaro leidimo.

4. Pasilinksminimai.

49. Respektyvus kanonas. — Kan. 140 sako: „Dvasiškiai tenedalyvauja tuose spektakliuose, eisenose ir iškilmėse, kur jiems nepadoru ar dalyvauti būtų papiktinimas, labiausiai viešuose teatruose". Kalbamųjų spektaklių pavyzdžiai — arklių lenktynės, komedijos ir tt. Eisenų pavyzdys — vestuvių eisena į bažnyčią ir iš bažnyčios.

Bažnyčia nuo senų senovės draudžia dvasiškiams dalyvauti pasauliniuose pasilinksminimuose. IV-VIII amž. daliniais įstatymais ne tik buvo draudžiama dvasiškiams dalyvauti netinkamuose pasilinksminimuose, bet net labai skaudžiai baudžiama. Tai patvirtino Tridento sus. [1]) Tik bausmės buvo labai suminkštintos.

Bažnyčia leidžia dvasiškiams padoriai linksmintis. Kas nepadoru, kas kita.

In specie, kan. 140 įvardija kai kuriuos pasilinksminimus. Bet ir jų absoliutiškai nedraudžia. Tedraudžiama tik tada, kai iš to gali būti nuodėmė ar papiktinimas. Jeigu paimsime teatrą, tai tedraudžiama šiais atžvilgiais: a) Objekto — nepadorūs dalykai. b) Vaidinimo — nepadoriai vaidinama. c) Tikslo — negeriems tikslams vaidinama.

Telšių vyskupijos ordinaras, rašt. 1926 m. 23 gruod., rašo: „Kauno ir kitų miestų dramose bei operose kunigui lankytis draudžiama sub poena suspensionis ipso facto incurrendae".

5. Kareiviavimas.

50. Respektyvus dalykas. — Dvasiškių kareiviavimo klausime pasakytina štai kas (kan. 141):

1) Dvasiškiams draudžiama laisvai stoti į kariuomenę, nes tai nesutinka su jų luomu ir tt.

2) Jeigu dvasiškiui reikėtų eiti į kariuomenę, tai, leidus savo ordinarui, gali pats stoti ir anksčiau ją atlikti.

3) Nedraudžiama dvasiškiams būti karo kapelionais ir karo metu reikale gintis nuo priešų.

4) Dvasiškiai negali dalyvauti vidaus karuose ir viešuose sukilimuose, pav., darbininkų streikuose ir tt.

5) Jeigu žemųjų šventimų dvasiškis pats įstotų į kariuomenę, tai pačiu

---

[1]) Sess. XXII, *de ref.*, c. 1.; sess. XXIV, *de ref.*, c. 12.

įvykiu iškristų iš dvasiškių luomo (kan. 141, § 2). Jeigu tai padarytų aukštųjų šventimų dvasiškis, tai pačiomis teisėmis nustoja bažnytinių pareigų (kan. 188, n. 6).

6. Pirklyba ir pramonė.

51. Respektyvus dalykas. — Kan. 142 sako: „Draudžiama dvasiškiams patiems ar per kitus verstis pramone ar pirklyba (negotiatio et mercatura) savo ar kitų naudai".

Kalbamojo įstatymo pamatas yra šis: a) anie dalykai atitraukia dvasiškius nuo jų pareigų; b) dvasiškiai įtariami gobšais, ir c) esama pavojaus sukti, apgaudinėt ir tt.

Pasyvus kalbamojo įstatymo subjektas yr aukštųjų ir žemųjų šventimų dvasiškiai su tonsūratu įimtinai.

„Negotiatio" ir „mercatura" maždaug reiškia tą pat. Tik pirmosios sąvoka yra platesnė, nekaip antrosios.

„Negotiatio" tikrąja prasme vadinasi pirkimas daiktų, kurie neperdirbti parduodami brangiau. Tai taip pat vadinasi stačiai „mercatura" (pirklyba). „Negotiatio" platesne prasme yra pirkimas daiktų, kurie paskum perdirbami, labiausiai samdytais darbininkais, ir parduodami pelnui. Čia įeina meno dirbiniai ir pramonė arba „negotiatio artificialis".

„Negotiatio" ir „mercatura" skirstoma:

1) Naminė arba ekonominė. Ji yra tada, kai daiktai perkami sau ar savo namų reikalams arba naudai, nors paskum nereikalinga (superfluum) ar dėl kitos priežasties, taip sakant, „ob alium finem", parduodama pigiau, už tą pat ar brangiau.

2) Pelno (lucrativa). Ji yra, kai daiktai perkami, perdirbami ar nę ir parduodami brangiau.

3) Politikinė. Ji yra tada, kai perkama visuomenei ar kuriai bendruomenei, pav., valstybei, miestui, kariuomenei, misijoms, draugijoms, beturčiams ir tt.

4) „Negotiatio lucrativa", kur vadinasi „negotiatio artificialis" (meno dirbiniai ir pramonė), skirstoma „artificialis" tikrąja ir netikrąja prasme. Pirmoji yra tada, kai kas perka kurį daiktą arba medžiagą, pats ar samdytais darbininkais perdirba ir paskum brangiau parduoda. Antroji yra, kai kas savo daiktus perdirba pats ar samdytais darbininkais ir paskum parduoda.

5) „Negotiationis" ir „mercaturae" objektas gali būti prekės, darbas, pinigai ir t. t. Paskutiniuoju atveju vadinasi „cambium". Čia įeina pinigų keitimas, persiuntimas ir kitos operacijos.

Aukščiau cituotasis kan. 142 stačiai draudžia dvasiškiams verstis pirklyba ir pramone.

In specie, čia pasakytina štai kas:

1) Nedraudžiama naminės arba ekonominės „negotiatio" ir „mercatura" nes tai yra ne kas kita, kaip geras turtų tvarkymas, kas yra net įsakyta, labiausiai administruojant bažnytinius turtus. „Administratores", sako kan. 1523: „bonorum ecclesiasticorum diligentia boni patrisfamilias suum munus implere tenentur..."

2) Nedraudžiama „negotiatio artificialis" tikrąja prasme, kai dvasiškis

perka medžiagą, pats perdirba ir brangiau parduoda. Čia tik kartais gali būti draudžiama kitu atžvilgiu, pav., kaip „res indecora".

3) Nedraudžiama „negotiatio artificialis" netikrąja prasme. Tik jos čia vis dėlto negalima per daug išplėsti, pav., turint daug linų, įsigyti verpiamoji mašina ir t. t.

4) Nedraudžiama imti pirklybos ar pramonės turtų ar įstaigos įpėdinystės teise ar dovanomis. Tik kuo greičiausiai reikia likviduoti. Jeigu tai nebūtų galima be didelės skriaudos, tai reikia kreiptis į Šventąjį Sostą. Jeigu kalbamieji daiktai būtų gauti drauge su kitais asmenimis, tai galima pasilikti draugystėj. Tik tada negalima pačiam aktyviai dalyvauti pirklyboj ar pramonėj.

5) Nedraudžiama, bendrąja nuomone, pirkti komercijos ir pramonės akcijų. Tik negalima aktyviai dalyvauti valdyboj.

6) Draudžiama „negotiatio artificialis" netikrąja prasme, kur perkama medžiaga, perdirbama samdytais darbininkais ir paskum brangiau parduodama. Todėl draudžiama nuomoti žemė ir dirbti samdytais darbininkais pelnui, statyti fabrikai, dirbtuvės ir t. t.

7) Draudžiama pelno „negotiatio" ir „mercatura". Išimtis — didžiame reikale. Tai bus, kai neturi iš ko gyventi dvasiškis pats ir jo namiškiai (familiares). Tik iliuzijai išvengti reikia kreiptis į vietos ordinarą, kad jis patikrintų ir deklaruotų reikalo pakankamumą. Jeigu reikalas būtų nedidelis ar būsiąs ar būtų ne pačiam dvasiškiui ar jo namiškiams, tai seniau Italijoj reikėdavo Apaštališkojo Sosto leidimo, o kitur — ordinaro. Nūn, mano išmanymu, visada reikia Apaštališkojo Sosto leidimo, dispensos, nes tai visuotinės teisės.

8) Draudžiama politikinė pelno „negotiatio" ir „mercatura". Taip pat ji draudžiama net tada, kai daroma ne pelnui; nes susirišama nereikalingomis pareigomis ir yra pinigų administracijos pavojų. Politikinė „negotiatio" ar „mercatura" dvasiškiams nedraudžiama nepaprastais atvejais, būtent, kai jos reikalauja „causa pietatis et caritatis" (labdarybės reikalas), pav., bado metu beturčiams aprūpinti maistu ir t. t. Tik iliuzijai išvengti reikia kreiptis į ordinarą, kad deklaruotų kalbamąjį atvejį.

Jeigu dvasiškis ar vienuolis neleidžiamai verstųsi pirklyba ar pramone pats ar per kitą savo ar kitų naudai, nusikalstų.

Šiam nusikaltimui reikia ne vieno kito karto, bet nuolat (habitus) verstis. Be to, jam neužtenka bet kurio menkniekio, reikia didelio daikto.

Bausmės: „Dvasiškiai ar vienuoliai, kurie patys ar per kitus verčiasi pirklyba ar pramone (mercaturam vel negotiationem per se aut per alios exercentes) prieš kan. 142, tebūna ordinaro suvaldyti (coerceantur) tam tikromis bausmėmis pagal kaltės didumą" — kan. 2380.

„Negotiatio" dvasiškiams visada buvo draudžiama, išskyrus reikalą. Bausmės iki šiolei buvo: 1) šiaipjau dvasiškių — išsprendžiamoji ekskomunika, suspensa ir degradacija, ir 2) misionierių — įvairios įvykio bausmės, apie kurias kalba pap. Urbonas VIII litt. ap. „Ex debito", 1633 m. 22 vas., ir Klemensas IX konst. „Sollicitudo", 1669 m. 17 birž.

Diecezinis Žemaičių V sinodas (1752), ses. II c. VIII, n. II, su prekių konfiskavimo bausme draudžia sielų ganytojams verstis pirklyba pelnui, kur bažnytinių teisių draudžiama.

7. Išvykimas iš vyskupijos.

52. Respektyvus kanonas. — Kan. 144 sako: „Tas, kurs, leidžiamas savo ordinaro, išvyko į kitą vyskupiją, tebebūdamas inkardinuotas savo vyskupijoj, galimas atšaukti dėl teisingos priežasties ir, laikantis natūralinio teisingumo, net svetimos vyskupijos ordinaras dėl teisingos priežasties gali jam atsakyti leidimą toliau pasilikti jo teritorijoj, nebent jeigu jam būtų davęs beneficiją".

Kiekvienas dvasiškis yra inkardinuotas į kurią vyskupiją. Iš jos išvykti ilgesnį laiką negali be vietos ordinaro bent spėjamo leidimo net tie, kurie neturi jokių bažnytinių, rezidencialinių pareigų ar beneficijos.

Ilgesnis laikas čia suprantamas ilgiau trijų mėnesių.

Apie beneficiatus ir šiaipjau rezidencialines pareigas nekalbame — kiti įstatymai saisto.

Ign. Končius.

Žemaičių padangės kryžių ir koplytėlių statistika.

Čia duodama dalis 1912 metais surinktų statistikinių žinių apie Žemaičių padangės pakelių ir patakių kryžius, koplytėles, šventuosius. Daug tos rūšies medžiagos dingo karo metu. Gal būt, dingo ir tie keletas šimtų kryžių ir koplytėlių fotografijų negatyvų, kuriuos prof. E. Volteris įteikė Peterburgo (dabar Leningrado) Aleksandro III muziejaus etnografijos skyriui pagaminti paveikslų žibintus diapozityvams.

Atsitiktinai užsiliko ta dalis medžiagos, kuri liečia Plungės apylinkę. Dingo maždaug šių vietų daviniai: Gargždai — Veviržėnai — Švėkšna — Andriejavas — Rietavas — Šilalė — Tverai — Varniai — Luokė — Telšiai — Tryškiai — Gadunavas Seda — Tirkšliai — Mažeikiai — Žydikai — Ilakiai — Skuodas — Mosėdis — Laukžemė. Vadinasi, ši medžiaga gali sudaryti mažą ketvirtadalį visos turėtos medžiagos.

Visi kuo nors įdomesni kryžiai, koplytėlės, kapai, koplyčios, šventieji buvo fotografuojami. Liko vos keliolika tų fotografijų.

Po karo, po kokios 10 metų, teko daugelis tų vietų aplankyti, — nebeatsižinsi, — kai kurių kryžių ir koplytėlių visai jau nebėra, kiti apsmukę, o šventųjų tik paklausais bematysi, — laikas suėdė.

Rinkdamas medžiagą, važinėjau dviračiu. Prie dviračio 28 $\times$1 ½ diametro rato buvo pritaisytas ciklometras šios firmos „The Veeder MF. G.Co. Patented Veeder OCL. 22. 1895 Hartford conn. U. S. A. K. 28".

Pirmajame davinių stulpely ir yra to ciklometro parodymai surašyti. Visai nesunku būtų iš dabar, tais keliais dviračiu važiuojant, atstatyti nurodomos vietos, — tokių ciklometrų pigu įsigyti.

Antrajame stulpely pažymėta, katroj kelio pusėj stovi kalbamasis pastatas. Be to, daugely vietų, dar nurodoma, į kurią horizonto pusę pakreiptas tas ar kitas šventasis: Š. — į šiaurę, R. — į rytus, V. — į vakarus, P. — į pietus. Kur tai nepasisekė atstatyti, nurodoma miestelių ar kaimų linkmė.

Padavimų nerašiau, o jų įdomių būta, — gražiai vaizduoja pamaldaus žemaičio savotišką nuotaiką, akylas pažiūras, o kartais ir itin vykusį piktjuokį.

Trečią vietą laikąs „Šventas Jonelis"[1]) yra šventas Jonas Nepomukas. Nepasakosiu jo plačiai žinomo „žyvato". Jis vis prie upelių statomas. Jį itin gerbia žmonės, — jame glūdi daug žemaitiškos ištvermės, ir Joneliu vadina, nors statula būtų didelio žmogaus ūgio, kur už jo nugaros koplytėlėj žemaičiai slapstydavosi nuo „rekrutų".

---

[1]) Autoriaus prašomi, visur paliekame netaisę „Šv. Jonelio". — Red.

1. Purvaičiai — Plungė (11 klm.).

1912-V-31.

Atstumas.	Kelio pusė.	Pavadinimai.
		Antano Končiaus sodybos kieme stovi ant stiebo koplytėlė. P. Panelė Švenčiausioji. Ji ilgai buvusi svirnely ant miegų su „Šv. Joneliu". Antano Končiaus tėvui Silvestrui Končiui prisisapnavę juodu prie gilios duobės krašto. Silvestras išsigandęs, — siūląs jiems valgyti. Šv. Jonelis atsakęs: „Aš mėnesy sykį tevalgau". Kiek vėliau juodu pasirodžiusiu bevalgančiu košę; Šv. Jonelis valgąs po „pilną šaukštą" ir Panelei Švenčiausiai sakąs: „Jei pritrūksi, vandens užsipilk". Šv. Jonelis labai piktas, rūstas. „Kam vedu laikai dulkėse — išnešk mane į mišką, o tą mergelę (parodęs į P. Šv.) išnešk į kiemą". Tai ir išnešė Šv. Jonelį į Juodaubį, o P. Šv. į kiemą.
1,55	D.	P. Krikštas prie senkelio Kripo pastauninke. Čia mirė iš Plungės grįždamas Mišeikis iš Žvirzdalių.
1,95	K.	Stoginis kryžius. 1895 m. Aptvertas statinukais.
		R. Krucifiksas (Dievomunka).
		V. Šv. Jurgio paveikslas.
2,5	D.	P. Koplytėlė ant stiebo 1893 m. Aptverta statinukais. Auga du meduku (kliavu) grėblakočio storumo. Šv. Jonas Krikštytojas.
4,0	D.	P. Smūtkelis prie eglės. Gana didelis. Veidrodžiukais papuoštas. Prie Bėčiaus kiemo, kurs 1911 m., eidamas į Plungę į Sekmines, miesto ganyklose staiga mirė.
4,25	D.	P. Koplytėlė, L. Tautkaus dirbta, Bėčiaus kiemely. Matytis, šventas Jurgis.
4,9	K.	Š. Prie eglės Šlapmišky L. Tautkaus prikalta koplytėlė su šventu Roku. Tautkus turėjęs skaudančią koją, pastatęs šitą koplytėlę — „nė žinoti to skausmo nebežinau", jo paties žodžiai.
5,45	D.	P. Kryžius. 1890 m. Atmenu, čia greta buvo ir koplytėlė.
6,45	D.	P. Pakalniškio priekiemy: I. Koplytėlė ant stiebo:
		R. Šventas Jurgis.
		Š. Šventas Zidorius aria.
		P. Smūtkelis.
		II. Koplyčia ant žemės. 1911 m. Didoka Panelės Švenčiausios statula, gražiai išdabinta: žvakytės, veidrodžiukai.
6,7	K.	Koplytėlė ant stiebo. Prie upelio. 1843 m. Šv. Jonelis.
6,85	K.	Koplytėlė ant stiebo. 1893 m. Auga 4 jauni topoliai.
		Š. Panelė Švenčiausioji.
		V. Jėzus su surištomis rankomis ir raudonu rūbu.
		P. Šventoji moko vaiką skaityti (šv. Ona).
		R. Šventas Stanislovas.

Atstumas.	Kelio pusė.	Pavadinimai.
7,2	K.	Ant žemės koplytėlė. Sopulingoji Motyna Švenčiausioji. Žiogriu aptverta. Auga jauni topoliai ir kadagiai.
7,4	D.	Prie Tūmo „ulyčios“ koplytėlė ant stiebo. 1893 m. Aptverta statinukais; padaryta lipynė per tvorą iš kelio į koplytėlę.
		V. Šventas Jurgis.
		P. Šventas Rokas.
7,5	D.	Koplytėlė ant stiebo. 1893 m. Aptverta statinukais. Šv. Jonas Krikštytojas.
7,65	K.	Juodas kryžius. Aukso krucifiksas. Įręstas baltas krikštas. 1902 m. Čia rado užmuštą Vytartą iš Žvirzdalių. Aptvertas statinukais.
7,8	D.	Matosi lauke prie tako kryžius. Apšaudytas kartimis.
7,8	K.	Statinukais aptvertas kryžius.
8,2	D.	Kryžius. 1889 m. Kiek aptvaro pasilikę. Auga topolis.
8,35	K.	Kryžius ganyklose, be jokios priežiūros.
8,55	D.	Koplytėlė ant stiebo. Šventas Jonelis.
9,15	D.	Kryžius. 1890 m.
9,9	K.	Stoginis kryžius, kur pėsčiųjų takas pereina per kelį.
10,0	D.	Smūtkelis prie kliavo.
11,50	K.	Š. I. Koplytėlė, atsvadinta (trumpas stiebas). Panelė Švenčiausioji.
		II. Kryžius. 1890 m. „Fundatorius Kazimiers Wingalis“.

2. Plungė — Kapsūdžiai (7 kilm.).

1912-VI-3.

Eita pėsčia.	Kelio pusė.	Pavadinimai.
	K.	Koplytėlė ant stiebo. 1880 m. Sopulingoji Motyna Švenčiausia (176 telegrafo stulpas). Aptverta. Medžiais apaugusi. Čia netolimais seniau buvo smuklė „Smalinė“.
	K.	Koplytėlė ant stiebo. 1891 m. kryžkely ant Žarėnų ir Telšių (173—172 telegrafo stulpas). Aptverta statinukais.
		P. Šventas Rokas.
		R. Šventa Barbora.
		Š. Šventas Zidorius sėja.
		V. Šventoji Šeima (šv. Juozapas, Motyna Švenčiausia, Jėzusėlis).
	K.	Kryžius. Sako statytas atminimui žmogaus, mirusio badu,— jam buvusi užaugusi gerklė.

Eita pėsčia.	Kelio pusė.	Pavadinimai.
	K.	Didelė koplytėlė su žibintais (šventadieniais per sumą dega žvakutės). Aptverta statinukais.
		P. Panelė Švenčiausioji. Ant viršaus Smūtkelis.
		V. Šventas Vincentas (su kunigo rūbais, už čiupros laiko velniuką; dešinėj kardą iškėlęs, velniukas laiko knygą).
		Š. 1) Aušros Vartų Motynos Švenčiausios (paveikslas). 2) Šventas Kazimieras. 3) Jėzus su vainiku ir surištomis rankomis (ant krūtinės kryžiukas).
		R. Šventa Barbora (su kardu ir kieliku).
	K.	Prieš trečią varstą prie ąžuolo šventas Rokas (geležinė kryžma su penkiomis kryžmomis ir mėnuliu).
	K.	Kryžius. 1896 m. Ant krucifikso cinkinės skardos stogelis.
	D.	Koplytėlė ant stiebo. 1886 m. Šventas Jonelis. Prie Vovelto Kerkšnos upelio.
	K.	Prie Vovelto dvaro matyti kapiukai. Aptverti statinukais.
	K.	Du kryžiu gret. Nuo kelio apie 10 sieksnių.
	K.	Kryžius ir krikštas gret. „Punda Kazimier Ruibis". 1894 m.
	K.	Koplytėlė. 1906 m. Ant stiebo. Šventas Jurgis.
	D.	Stoginis kryžius Bladžiaus ganykloj.
	D.	Toliau matyti lauke prie upelio Šv. Jonelis ant stiebo.
	K.	Panelė Švenčiausioji ant žemės rutulio, mėnulio, po kojų žaltys. Koplytėlė ant akmens. Aptverta statinukais. Priešaky du topoliu, užpakaly du šermukšniu.
	D.	Koplytėlė ant stiebo. Sopulingoji Motyna Švenčiausia. Stoginis kryžius. 1879 m. Kliavukai auga.
	K.	Koplytėlė ant stiebo.
		P. Panelė Švenčiausioji su spinduliais iš rankų.
		R. Karalienė dangaus (paveikslas).
		V. Šventas Stanislovas (paveikslas).
	D.	Kieme prie Urnikio stoginis kryžius.

3. Plungė — ant Kalvarijos (17 klm.).

1912 - VI - 11.

Atstumas.	Kelio pusė.	Pavadinimai.
0,4	D.	Kryžius ant mūro pamato—„Švento Benedikto kryžius". Iš trijų pusių apmūrytas.
0,5	D.	Koplytėlė, akmeninė. Panelė Švenčiausioji. Prieš ją trys laiptai. Du žibintai. Iš trijų pusių mūro, iš ketvirtosios špyžiaus tvora.

Atstumas.	Kelio pusė.	Pavadinimai.
1,4	D.	Smūtkelis prie liepos.
2,2	K.	I. Krikštas.
		II. Kryžius. 1909 m. Akmenimis apmūrytas. Krucifiksas po skardos stogeliu. Kryžkelis ant Platelių ir Kalvarijos.
3,3	K.	Kryžius, žemas, kiemely. 1893 m.
3,5	D.	Stoginis kryžius (su krikštu). Žiogriu aptvertas.
3,6	D.	Koplytėlė ant žemo stiebo. Sopulingoji Motyna Švenčiausia ant kelių laiko Jėzų, prie kurio kojų klūpo šventoji ir du angelu. Ant viršaus Smūtkelis. Aptverta statinukais.
3,7	K.	I. Koplytėlė ant stiebo. Sopulingoji Motyna Švenčiausia (baisaus darbo).
		II. Didelė koplyčia. Motyna Švenčiausia. Prie durų krucifiksas ir skylutė pinigams mesti. Medžiais apaugusi. Aptverta statinukais.
	D.	Lauke matyti koplytėlė.
3,9	K.	Šventas Jonelis ant stiebo. 1868 m.
4,2	K.	Koplytėlė ant stiebo. 1910 m.
		Š. Panelė Švenčiausioji.
		P. Šventas Rokas.
		R. Šventas Antanas (o gal šventas Pranciškus).
4,5	K.	Kryžius su krikštu. Krucifiksas po stiklu.
5,5	K.	Šventas Jonas ant akmenų koplytėlėj (maždaug žmogaus augumo statula).
5,7	D.	Kapeliai: du stoginiu kryžiu. 1883 m.
		Koplytėlės: I. Ant stiebo.
		II. Ant akmens. Jėzus su surištomis rankomis (iš Nazareto, kaip Antakalny Vilniuj).
6,5	K.	Stoginis kryžius. 1881 m. Iš aukšto krucifiksas nukritęs, — prikaltas žemai.
6,8	K.	Koplytėlė ant stiebo. 1891 m. Į kelią—Panelė Švenčiausioji su atvira širdimi ir du angelu.
		Š. Šventoji su karūna: vienoj rankoj rykštė, kitoj lyg duonos kepalas.
		V. Krucifiksas.
		R. Šventasis laiko ant rankos šventąjį, kurs taip pat turi ant rankų šventąjį (šv. Jackus, o gal Kristoforas). Aptverta statinukais.
7,0	K.	Koplytėlė su krikštu ant trumpo stiebo. Aptverta statinukais.
		Į kelią--Panelė Švenčiausioji.
		V. Šv. Rokas.
		P. Šventas Jurgis.

Atstumas.	Kelio pusė.	Pavadinimai.
		Š. Karalienė dangaus.
7,4	K.	Smūtkelis prie beržo.
7,5	K.	Šventas Jonas Krikštytojas ant stiebo (koplytėlėj). 1901 m.
7,6	K.	Kryžius. Krucifiksas po skardinio stogelio.
8,0	K.	Šventas Jonelis ant stiebo (koplytėlėj) su paukščio lizdu; šventasis laukan bevirstąs.
8,3	K.	Kryžius su krikštu. 1911 m.
8,4	K.	Ant žemo stiebo koplytėlėj Panelė Švenčiausioji. Prie durelių „karbonkoj" skylutė ir krucifiksas. Aptverta statinukais. Didelis beržas.
8,7	D.	Kiemely matosi stoginis kryžius.
	K.	Kryžius su parašu: „Fundatojas to križiaus Kaspars Rawdis ir jo prietelka Ona. O Dabar praszaus už tus fundatorius sukalbėti Ben Po 3 sveika marija 1887 M." Vienas pagražinimas nukritęs. Prieš 7 varstą.
11,0	D.	Koplytėlė ant akmenų: į kelią - gana riebi Šventoji, po pažastų knyga, ranka ant širdies.
		P. Atradimas Šilavos Panelės Švenčiausios.
		Š. Sopulingoji su Jėzu ant kelių. Du angelu. Prie durų krucifiksas ir skylutė aukoms mesti. Aptverta statinukais. Topoliais apsodinta.
12,3	K.	Koplytėlė ant akmenų. Sopulingoji Motyna Švenčiausioji. Durys ratlankais užkaltos. Skylutė pinigų aukoms. Krucifiksas prie durų.
12,8	K.	I. Koplytėlė ant stiebo. 1836 m. ir 1884 m. Į kelią — Panelė Švenčiausioji. Ant Plungės — paveikslas buvęs, dabar išplėštas. Ant Kalvarijos — paveikslas Karalienės Dangaus. II. Kryžius su krikštu. Matyt, kažkas palaidotas.
12,9	D.	Šventas Jonelis ant stiebo (koplytėlėj).
13,7	D.	Prie pušies Apveizda; apačioj krucifiksas buvęs.
14,8	K.	Kryžius aukštokas. Krucifiksas po skardinio stogelio.
14,9	K.	Kryžius, stambus, neaukštas.
15,6	K.	Šventas Jonelis ant akmens (koplytėlėj). Krucifiksas prie durų.
16,0	K.	Kryžius su krikštu.
16,8	K.	Koplytėlė su parašu: „Fundatorka, ona Bagdonaite". Į kelią — Panelė Švenčiausioji. Ant Plungės — Šventasis su atvira širdim, raudonais rūbais ir mėlynu apsiaustu. Ant Šaltinėlio — Šventas Jonelis. Ant Kalvarijos — krucifiksas, po jo šventoji stovi.

Atstumas.	Kelio pusė.	Pavadinimai.
		Ant kryžmos nupieštas krucifiksas. Skylutė aukoms. Vieta stebuklinga. Šaltinėlis, suolai...
17,7	K.	I. Kryžkelis: Plungė — Plateliai.
		Kryžius su atspindžiais iš pažastų; skardos stogelis, ant krucifikso galvos Apveizda.
		II. Kryžkelis: Alsėdžiai — Kalvarija.
		Koplytėlė. Į kelią — Sopulingoji.
		Ant Alsėdžių — Jėzus prie stulpo
		Į Kalvarijos kelią — šventasis su šiaudinio bitaulio formos kepure (Monomacho), su kunigo rūbais, pasirėmęs trigubu kryžiu (su trimis kryžmomis), antroj rankoj, rodos, kielikas, iš kurio kyšo žaltys. Šermukšniais apaugęs.

4. Kryžkelis Plungė — Plateliai — Alsėdžiai — Kalvarija — ant Platelių (11 kilm.).

1912-VI-11.

Atstumas.	Kelio pusė.	Pavadinimai.
19,6	D.	Šventas Jonelis ant stiebo koplytėlėj. 1891 m.
20,2	D.	Prie eglės Panelė Švenčiausioji.
21,2	D.	Šventas Jonėlis ant stiebo (koplytėlėj).
21,5	D.	Kryžkely stoginis kryžius su krucifiksu ir Apveizda. Iš viršaus kyšo paukščio lizdas.
23,0	K.	Koplytėlė ant stiebo. 1906 m. Aptverta statinukais.
		Į kelią — Panelė Švenčiausioji.
		Ant Alsėdžių — Šventas Juozapas.
		Ant Plungės — Šventas Jonelis.
		Ant Plokščių kaimo — krucifiksas.
23,9	D.	Stoginis kryžius. 1859 m.
		Į kelią — krucifiksas.
		Ant Alsėdžių — Apveizda.
		Matosi paukščio lizdas.
24,2	K.	Kryžius, statinukais Aptverta.
25,0	D.	Kryžius. 1907 m.
25,4	D.	Smūtkelis. 1863 m.
Ciklometras rodo.		
798,6	D.	Šventas Jonelis ant stiebo (koplytėlėj). 1883 m.

Ciklometras rodo.	Kelio pusė.	Pavadinimai.
799,1	K.	Koplytėlė. 1883 m. Sopulingoji Motyna Švenčiausia.
799,4	K.	Smūtkelis prie pušies.
799,7	K.	Matosi koplytėlė įvažiuojant prie Rimeikienės, ant stiebo.
799,8	D.	I. Koplytėlė ant stiebo. 1882 m. Panelė Švenčiausioji.
		II. Stoginis kryžius. 1846 m. Krucifiksas. Aptvertas.
800,8	D.	Ant stiebo koplytėlė su parašu: „Metus 1890. Rugpti 24 DEDNi FWNDtors Kazmers Remeika praszau Bewina suKLBET sweika Marija“.
		Į kelią — Sopulingoji Motyna Švenčiausia.
		Ant Alsėdžių — Šventas Jonelis (o gal ir ne jis).
801,2	D.	Koplytėlė. 1891 m.
		Į kelią — Sopulingoji Motyna Švenčiausia.
		Ant Platelių — paveikslai.
		Ant Alsėdžių — švento Jono Krikštytojo paveikslas.
801,2	K.	Koplytėlė ant akmenų. Uždara. Šv. Jonelis.
801,7	D.	Kryžius.
802,1	K.	Beržoras. Platelių kapai. Prie „zomato“ geležinis kryžius. 1903 m. Toliau vėl kryžius.
		Prieš „zomatą“: 1) Kryžius. 1890 m. 2) Be šventojo koplytėlė. 1882 m. (tūr būt, Pliurijonas buvęs). 3) Koplytėlė. 1886 m.
		Sopulingoji Motyna Švenčiausia.
		Su retežiu pririštas prie stulpo Jėzus.
		Šventas Pranciškus.
		Krucifiksas.
	D.	Smūtkelis.
802,4	K.	Koplytėlė ant stiebo. Šventieji subirę, net nesuseksi, kas jie buvo.
		Miestely ant kalnų stacijos (koturiolika koplyčių).
802,4	D.	I. Kryžius. Krucifiksas po stogeliu. Iš pažastų gražūs atspindžiai.
		II. Didelė koplytėlė. Panelė Švenčiausioji. Aptverta.
802,6	D.	Stoginis kryžius.
	Š.	Panelė Švenčiausioji.
	P.	Buvęs krucifiksas.
	K.	Matosi zimsais apmuštas kryžius.
802,9	K.	Koplytėlė ant stiebo. 1887 m. Krucifiksas.
		Šventasis turi atskleistą knygą ir rodo pirštu.
		Šventas Stanislovas.
		Panelė Švenčiausioji.

Ciklometras rodo.	Kelio pusė.	Pavadinimai.
802,$_{05}$	D.	Šventas Jonelis ant stiebo (koplytėlėj). 1882 m,
803,$_{2}$	K.	Šventas Jonelis ant stiebo (koplytėlėj).
803,$_{3}$	K.	Koplytėlė ant stiebo.
		Šventas Jurgis.
		Panelė Švenčiausioji.
		Krucifiksas.
		Adomo ir Ievos paveikslas.
803,$_{4}$	K.	Šventas Jonelis ant stiebo (koplytėlėj). 1888 m. Matosi paukščio lizdas.
803,$_{6}$	D.	Smūtkelis. Apačioj krucifiksas.
803,$_{7}$	D.	Koplytėlė ant stiebo. Sopulingoji Motyna Švenčiausia. Jėzus prie stulpo; šventasis su rykšte ir kieliku.
804,$_{1}$	D.	Pašventory. Koplytėlė ant stiebo: 1) Jėzus prie stulpo. Ant viršaus trys šventieji (su ostija, žvake, knyga). 2) Sopulingoji Motyna Švenčiausia. Ant viršaus Panelė Švenčiausia. 3) Krucifiksas. Ant viršaus šventas Petras. 4) Jėzus kryžių neša. Ant viršaus šventas Jurgis.
804,$_{2}$	D.	Koplyčia ant akmenų. Šventas Jonas Krikštytojas.
804,$_{3}$		Platelių miestelio vidurys.
		I. Pliurijonas.
		II. Koplytėlė ant stiebo: 1) Krucifiksas. 2) Paveikslai: a) Į grabą dėjimas, b) šventoji ir šventasis prie stalo, ant stalo krucifiksas.
804,$_{4}$		Ant Platelių šventoriaus.
		I. Ant visai trumpo stiebo apačioj siaura koplytėlė su geležine kryžma. Koplytėlės bendra išvaizda, durų spielčiai, jų langeliai labai savotiški. Viduj krucifiksas.
		II. Ant trumpo stiebo koplytėlė. 1886 m. Ant mėnulio Panelė Švenčiausioji, tik mėnulis rapeliai žemyn, paprastai juos daro aukštyn. Angeliukas lyg ant pjedestalo (tur būt, debesų) sėdi.
		III. Prie galo bažnyčios koplytėlė ant stiebo: 1) Panelė Švenčiausioji. 2) Ant kelių atsiklaupęs kaž kurs šventasis meldžiasi (panašus į šventąjį Pranciškų). 3) Šilavos Panelė Švenčiausioji. 4) Krucifiksas.
		IV. Ant girnų akmenų koplytėlė. Panelė Švenčiausioji.
		V. Akmeninis „Pamenklas atliktu jubiliniu atlaidų Plateluose 1901 m. Jėzus Christus Deus Homo vivit regnat et imperat“.
		VI. Medinis baltas, su juoda „Dievomunka“ kryželis (vidutinio žmogaus ūgio): tur būt, kapas, — keturi stulpeliai, viena viela aptverta.

5. Plateliai — Gintališkė (6 klm.).

1912 - VI - 12.

Ciklometras rodė.	Kelio pusė.	Pavadinimai.
804,8	D.	Kryžius su atspindžiais iš pažastų. 1893 m.
	K.	Kryžius ant kalno.
805,2	D.	Kryžius.
806	D.	Kryžius.
806,7	K.	Šventas Jonelis koplytėlėj ant stiebo.
807,2	K.	Panelė Švenčiausioji koplytėlėj ant stiebo.
807,4	K.	Šventas Jonelis koplytėlėj ant stiebo.
807,8	K.	Stoginis kryžius—krucifiksas. Matosi paukščio lizdas.
808,1	K.	Panelė Švenčiausioji koplytėlėj ant stiebo.
808,4	D.	Panelė Švenčiausioji koplytėlėj ant akmenų.
808,7	K.	Stoginis kryžius. 1830 m. Rankų darbo paveikslas: krucifiksas, trys prie jo šventieji. Kampe aukštai Apveizda.
808,75	K.	Šventas Jonelis koplytėlėj ant stiebo. 1898 m.
808,76	D.	Stoginis kryžius. Rankų darbo paveikslas: šventasis su knyga (atskleista) žiūri į kampe aukštai išpieštą ostiją ir tris angeliukus (gal šv. Ignacas Lojola).
808,9	K.	Šventas Jonelis koplytėlėj ant stiebo.
809,2	D.	Koplytėlė ant stiebo. 1894 m. Į kelią — krucifiksas. Ant Platelių — šventasis su kardu ir kieliku. Ant Grušlaukės — Panelė Švenčiausioji. Šventas Jonelis.
810,1	D.	Koplytėlė ant stiebo. Į kelią— Sopulingoji Motyna Švenčiausia. Ant valsčiaus – šventas Jurgis. Ant dvaro — Pliurijonas. Ant bažnyčios — Šidlavos Panelė Švenčiausioji.

6. Gintališkė—Šateikiai (9 klm.).

1912-VI-12.

Ciklometras rodė.	Kelio pusė.	Pavadinimai.
810,2		Prie šventoriaus koplytėlė ant stiebo. 1892 m. Į kelią — šventas Pliurijonas. Ant Salantų — šventoji turi rykštę, o kitoj rankoj ant lėkštės duonos kepalą.

Ciklometras rodo.	Kelio pusė.	Pavadinimai.
		Ant bažnyčios — šventasis su rykšte ir „penknage“. Ant šventoriaus. I. Koplytėlė ant stiebo: 1) į taką—šventoji laiko ostiją ir šventąjį, kuris taip pat laiko ant rankų kitą šventąjį (gal šv. Jackus, o gal Kristoforas). 2) Ant bažnyčios — Panelė Švenčiausioji. 3) Ant varpinės — švento Ignaco paveikslas. 4) Krucifiksas.
		II. Ant trumpo stiebo koplytėlėj Sopulingoji Motyna Švenčiausia (pilna koplytėlė skiedrų).
		III. Kryžius. 1906 m.
		IV. Koplytėlėj ant akmens Sopulingoji Motyna Švenčiausia.
		V. Prie bažnyčios galo paminklas kun. Jomantui. 1898 m.
		VI. Koplytėlėj ant akmens Panelė Švenčiausioji (baisaus darbo).
		Kiek toliau nuo šventoriaus ant Salantų kelio — ant akmenų koplytėlėj Šventas Jonelis (nepaprastas).
810,3	D.	Kryžkely iš Gintališkės ant Šateikių — krikštas.
810,5	D.	Kryžius. Krucifiksas po skardos stogeliu. 1894 m.
810,7	K.	Krikštas (begriunąs). 1877 m.
810,9	D.	Lauke matosi trys kryžiai ir vienas stoginis kryžius (nuo kelio apie 300 žingsnių).
811,5	K.	Smūtkelis prie topolio.
811,4	D.	Matosi lauke koplytėlė ant akmenų.
811,3	D.	Kryžkely kryžius su atspindžiais.
811,7	D.	Ant akmenų koplytėlėj Panelė Švenčiausioji.
812,7	D.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis.
813,0	K.	Kryžius.
813,5	K.	Kryžius. 1885 m. Dvi kryžmos su atspindžiais. Žemai krucifiksas. Aukštai Apveizda.
813,6	K.	Prie topolio koplytėlėj Panelė Švenčiausioji. 1897 m.
813,7	K.	Ant stiebo koplytėlėj: 1) Panelė Švenčiausioji. 1898 m. 2) Šventoji su duonos kepalu ir rykšte. 3) Kita šventoji su rykšte iš knygos. 4) Šventas Pranciškus.
814,0	K.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jurgis ir Panelė Švenčiausioji.
814,1	D.	Didelė koplytėlė ant akmens. Šventasis uždengtas užtiesalais. Aptverta statinukais. Vyšniomis apsodinta.
814,5	D.	I. Ant stiebo koplytėlėj Sopulingoji Motyna Švenčiausia. 1881 m.
		II. Ant akmens koplytėlėj Šventas Jonelis (didokas).
815,0	K.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis. Paukščio lizdas.
815,4	K.	Kryžius. Krucifiksas po raudonos skardos stogeliu.

7. Šateikiai — Plungė (15 klm.).
1912 - VI - 12.

Ciklometras rodo.	Kelio pusė.	Pavadinimai.
817,8	K.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis.
818,5	D.	Ant stiebo koplytėlėj šventas Mykolas.
818,8	K.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis (naujas).
819,1	D.	Ant akmens koplytėlėj Panelė Švenčiausioji (baisaus darbo).
819,2	D.	Ant akmens koplytėlėj Sopulingoji Motyna Švenčiausia (likęs tik vienas kardas).
819,3	K.	Kryžius apie 30 metrų nuo kelio.
819,4	D.	Kiemely koplytėlė ant stiebo: 1) Šventas Jurgis. 2) Panelė Švenčiausioji.
819,5	D.	Ant akmens koplytėlėj Panelė Švenčiausioji.
819,7	D.	Ant akmens koplytėlėj Panelė Švenčiausioji.
820,1	D.	Kryžius. Krucifiksas po cinblėkės stogeliu.
820,4	D.	Ant stiebo koplytėlėj: 1) Šidlavos Panelė Švenčiausioji. 2) Švento Jurgio paveikslas.
824,1	D.	Kryžius, aukštai pelikonas iš pradrėksto gurklio šeria vaikus.
824,8	K.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis. Paukščio lizdas.
	D.	Kapai — 5 kryžiai (1879, 1895); trys stoginiai kryžiai. Viena koplyčia su Panele Švenčiausiąja. Vienas stoginis kryžius jau išvirtęs.
826,0	K.	Kryžius su Apveizda. Statinukais aptvertas.
826,1	D.	Smūtkelis prie padžiūvusios pušies.
826,2	D.	Ant stiebo koplytėlėj Panelė Švenčiausioji. 1884 m. Aptverta statinukais.
826,9	K.	Ant stiebo koplytėlėj Panelė Švenčiausioji.
827,2	D.	Ant akmens koplytėlėj Šventas Jonelis (baisaus darbo).
827,3	K.	Ant stiebo koplytėlėj: 1) Panelė Švenčiausioji. 2) Šventas Jurgis. 3) Krucifiksas.
827,7	K.	Su dviem kryžmom kryžius. Krucifiksas po stiklo ir Apveizda.
828,5	D.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis.
829,2	D.	Su dviem kryžmom kryžius. Atspindžiai iš pažastų. 1851 m. Krucifiksas ir Apveizda.
830,4	K.	Ant stiebo koplytėlėj Sopulingoji Motyna Švenčiausia.
830,6	D.	Kryžius, aptvertas statinukais. Krucifiksas po stiklu.
831,4	D.	Stoginis kryžius. 1882 m. Krucifiksas.
832,1		Kryžkelis Plungė — Kartena — Šateikiai.

8. Plungė — ant Kulių (9 klm.).

1912-VII-6.

Ciklometras rodė	Kelio pusė	Pavadinimai.
7,1		Pliurijonas Plungėj.
7,9	D.	Koplytėlėj Zidorius sėja, o angelas aria.
8,0	K.	Kryžius. Apačioj prie kryžiaus koplytėlė prikalta; joj Panelė Švenčiausioji.
8,2	D.	Ant stiebo koplytėlėj Panelė Švenčiausioji. Aptverta statinukais.
8,5	D.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis (bevirstąs).
9,5	K.	Ant stiebo statinukais aptvertoj koplytėlėj (1890 m.): 1) Į kelią — šventas Jurgis. 2) Ant švento Vincento — Jėzus neša Kryžių. 3) Šventasis su rykšte ir kieliku. Matosi — kieme trijų kryžmų kryžius; ant viršaus Pliurijonas: 1) Apveizda. 2) Krucifiksas. 3) Šventas Antanas (statulėlė).
9,6	D.	Stebuklingas Švento Vincento šaltinėlis. I. Ant akmens koplytėlėj: 1) Šventas Vincentas. 2) Šventas Rokas. 3) Šventas Joopas krasėj miršta, kaž kas marina. II. Ant stiebo koplytėlėj: 1) Šventa Barbora ir angelas su žvake. 2) Angelas Sargas. 3) Šventas Mykolas su svarstyklėmis (vienoj velniukas, antroj vėlė). III. Ant stiebo koplytėlėj Panelė Švenčiausioji. Visa tai aptverta statiniais.
9,63	K.	Smūtkelis prie apušės.
9,7	K.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis.
10,2	D.	Švento Benedikto kryžius. Aptvertas statinukais.
10,8	D.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jurgis ir krikštas. Matosi kieme nuošaly kryžius.
11,1	K.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis. Aptvertas statinukais.
11,2	D.	Kryžius. 1888 m.
12,1	D.	Koplyčia, aptverta statinukais su parašu: „Pundotorius TAodorka ir Marion Zeleteskalu 1906“.
12,3	K.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis (bevirstąs). 1886 m.
12,8	D.	I. Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jurgis. II. Ant akmens koplytėlėj Šventas Jonelis. Visa tai aptverta.
12,9	K.	Ant stiebo koplytėlėj Panelė Švenčiausioji. 1891 m.
13,1	D.	Aptvertas ant stiebo koplytėlėj šventas Jurgis.

Ciklometras rodė.	Kelio pusė.	Pavadinimai.
13,9	K.	Statinukais aptvertoj ant akmens koplytėlėj Sopulingoji Motyna Švenčiausia.
14,3	D.	I. Statinukais aptvertas kryžius. 1898 m. II. Koplyčia, lyg gotiško stiliaus. 1905 m. Sopulingoji Motyna Švenčiausia. Bokštuose šventas Pranciškus: „Pundatoru Petra Straukas Franc Uaitkus Kastancii uenckate".
14,8	D.	I. Ant akmens koplytėlėj Šventas Jonelis (vidutinio žmogaus ūgio). II. Stoginis kryžius — krucifiksas ir Apveizda. Abu aptvertu statinukais.
15,1	K.	Ant akmens koplytėlėj Šventas Jonelis (didokas). Ant viršaus — Smūtkelis.
15,2	D.	I. Ant akmens koplytėlėj Sopulingoji Motyna Švenčiausia ant kelių laiko Jėzų. II. Stoginis kryžius. Abu apvertu statinukais.
15,4	D.	Žiogriais aptvertoj koplytėlėj ant stiebo šventas Jurgis.
15,6	D.	Statinukais aptvertoj ant stiebo koplytėlėj Panelė Švenčiausioji. 1888 m.
15,9	K.	Statinukais aptvertoj ant stiebo koplytėlėj šventas Rokas.
16,5	D.	Statinukais aptvertoj ant stiebo koplytėlėj Panelė Švenčiausioji.
16,8	K.	Kryžius (1887 m.) ir krikštas [1]).

9. Purvaičiai — Medingėnai (7 klm.).

1912-VII-15.

Ciklometras rodė.	Kelio pusė.	Pavadinimai.
167,8		Purvaičiuose.
168,2	D.	Stoginis kryžius.
168,4	K.	Ant stiebo koplytėlėj šventas Jurgis. 1886 m. Kapai: I. Ant akmens koplytėlėj Sopulingoji Motyna

[1]) Išvirtusį krikštą paėmėva su prof. E. Volteriu 1912-VII-17. Jis buvo išvežtas į Peterburgą, į Aleksandro III Muziejaus Etnografijos skyrių.

Ciklometras rodė.	Kelio pusė.	Pavadinimai.
		Švenčiausia (labai sena).
		II. Kryžius. 1899 m.
		III. Kryžius.
		IV. Prie pušies Smūtkelis.
		V. Ant akmens geležinis kryžius.
168,7	D.	Ant stiebo koplytėlėj šventas Mykolas. 1844 m.
169,1	D.	Ant stiebo koplytėlėj: 1) Šventas Rokas. 2) Šventas Zidorius (sėja). 3) Krucifiksas. 4) Šventas Mykolas.—Visi kun. Petro Končiaus darbo.
170,1	K.	Buvo koplytėlė, man atmenant. Dabar jos nebėra. Tik trys akmens.
170,4	D.	Kryžius su krikštu. 1893 m. Aptvertas statinukais.
170,7	D.	Ant akmens koplytėlėj Panelė Švenčiausioji. Aptverta statinukais.
170,8	D.	Ant akmens koplytėlėj Sopulingoji Motyna Švenčiausia. Aptverta žiogriu.
171,0	D.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis. 1893 m. Lentomis apsegtas.
		Nuo kelio apie 40 žingsnių kapai: I. Vieno kryžiaus stulpas. II. Kitas (1887 m.) su puse kryžmos. III. Ant stiebo koplytėlėj: 1) Šventas Jonelis. 2) Sopulingoji Motyna Švenčiausia. 3) Šventasis su vyskupo rūbais ir lazda. 4) Šventas Juozapas. — Tai Žvirzdalių kapai.
174,1	K.	Apie dvejetą šimtų žingsnių nuo kelio Šukštos vaikų kapai.
174,2	D.	Stoginis kryžius. 1881 m. Apveizda.
174,4	D.	Prie liepos koplytėlėj Panelė Švenčiausioji.
174,5	K.	Matosi lauke kryžius.
174,8	K.	Kryžius, įvažiuojant prie Šukštos.
176,1	D.	Statinukais aptvertoj ant stiebo koplytėlėj (1905 m.): 1) Šventas Jonas Krikštytojas. 2) Panelė Švenčiausioji. 3) Lyg Apveizda. 4) Šventas Jurgis.

10. Plungė — Kartena (23 klm.).

1912-VIII-6.

Ciklometras rodė.	Kelio pusė.	Pavadinimai.
2,0		Plungės pradžios mokykla bei J. Kučinskio namai.
2,4	K.	Plungės kapai.

Ciklometras rodė.	Kelio pusė.	Pavadinimai.
2,6	D.	Ant stiebo koplytėlėj šventas Jonas Krikštytojas. 1892 m.
		Kryžius su krikštu. Tolėliau „Liurdas“.
2,7	K.	I. Prie kliavo Smūtkelis.
		II. Ant akmens koplytėlėj Panelė Švenčiausioji. Aptverta geležine tvora.
		III. Prie uosio Smūtkelis.
2,9	K.	Statinukais aptvertas kryžius.
3,3	K.	I. Ant žemės koplytėlėj Panelė Švenčiausioji. Apveizda iš skardos.
		II. Kryžius.
3,6	D.	Kryžius.
3,7	K.	Statinukais aptvertoj ant stiebo koplytėlė. Šventojo nėra.
3,9	K.	Kryžius. 1890 m. Krucifiksas su cinblėkės stogeliu.
4,0	D.	Ant stiebo koplytėlėj šventas Jurgis. Kitų šventųjų nėra. 1894 m. Statinukais aptverta.
4,1	K.	Kryžius. Krikštas.
4,2	K.	Ant žemės koplytėlėj Panelė Švenčiausioji. Statinukais aptverta.
4,9	K.	Ant stiebo koplytėlėj Sopulingoji Motyna Švenčiausia (vienas kardas). 1897 m. 1860 m. Statinukais aptverta.
5,1	K.	Kryžius.
5,3	D.	I. Kryžius.
		II. Ant akmenų koplytėlėj Sopulingoji Motyna Švenčiausia.
5,5	D.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis.
5,6	K.	Ant stiebo koplytėlėj šventas Jonas Krikštytojas.
5,7	K.	Smūtkelis prie kliavo.
5,8	K.	I. Koplytėlė, lyg gotiška, su parašu: „zkaitytojav Milaz MoNa sukalbek ben weina ˛ sveka marija 1908 m. II D GRVDI A. W.“: 1) Panelė Švenčiausioji. 2) Šventas Juozapas. 3) Jėzus su atvira širdim. 4) Šventas Antanas.
		II. Ant didelio akmens geležinis kryžius.
		Visa tai statinukais aptverta.
5,9	K.	Kryžius. Statinukais aptvertas.
6,2	K.	Ant akmenų Šventas Jonelis prie Liepupio.
6,3	D.	Smūtkelis prie kliavo.
6,6	K.	I. Ant stiebo koplytėlej Panelė Švenčiausioji.
		II. Ant stiebo koplytėlėj šventas Jurgis.

Ciklometras rodė.	Kelio pusė.	Pavadinimai.
7,2	D.	Kryžius.
7,6	D.	Prie beržo koplytėlėj Šventas Jonelis.
7,7	K.	Smūtkelis prie beržo. Šventojo nėra.
7,9	D.	Ant stiebo koplytėlėj (1890): 1) Krucifiksas. 2) Šventas Stanislovas. 3) Kunigas su ostija. 4) Šventas Zidorius.
8,2	K.	Smūtkelis prie kliavo.
8,4	D.	Kryžius. 1910 m.
8,5	K.	Ant stiebo koplytėlė. Šventojo nėra. 1886 m.
8,8	K.	Ant akmenų koplytėlėj Panelė Švenčiausioji. Ant viršaus Sopulingoji Motyna Švenčiausia. Statinukais aptverta.
8,9	K.	Smūtkelis prie kliavo.
9,1	K.	Kryžius.
9,9	K.	Statinukais aptvertas kryžius. 1860 m. „Ignaca Symonauska“.
11,4	D.	Kapai: I. Ant akmenų koplytėlėj Sopulingoji Motyna Švenčiausia.
		II. Kryžius.
		III. Ant akmens koplytėlėj Panelė Švenčiausioji.
		IV. Kryžius.
		Visa tai aptverta statinukais.
		Narvaišių kaimas — 10 varstų nuo Plungės.
12,5	K.	Nuo Domarko, išvažiuojant į vieškelį, koplytėlė (graži): 1) Šventas Zidorius. 2) Šventas Jonas Krikštytojas. 3) Šventas Jurgis. 4) Panelė Švenčiausioji.
13,9	K.	Statinukais aptvertas kryžius.
14,3	D.	Kryžius.
14,4	D.	Ant stiebo koplytėlėj šventas Jonas Krikštytojas.
14,7	D.	Ant akmens koplytėlėj Sopulingoji Motyna Švenčiausia.
15,1	K.	Ant akmenų naujoj koplytėlėj Panelė Švenčiausioji.
15,7	D.	Buvo čia, man atmenant, Šventas Jonelis koplytėlėj ant akmenų (tuoj už Minijos). Dabar tik krikštas.
		Anoj Minijos pusėj ir prie kalno kairėj matosi po didelio storo ąžuolo koplytėlė, plačiai žiogriu aptverta, — senkapiai.
16,0	D.	Du krikštu prie senkelio, važiuojant į Liepgirių kalną (ant Kartenos).
16,7	D.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis.
16,9	K.	Prie ąžuolo koplytėlėj šventojo nėra.
17,0	D.	Prie ąžuolo koplytėlėj Panelė Švenčiausioji. Kiek tolėliau krikštas.

Ciklometras rodė.	Kelio pusė.	Pavadinimai.
19,0	D.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis. 1852 m.
21,5	K.	Kryžius.
22,4	D.	Smūtkelis prie beržo.
23,0	D.	Ant stiebo koplytėlėj šventas Jonas Krikštytojas.
23,2	K.	Ant stiebo koplytėlėj tarp keturių topolių (buvo aptverta statinukais): 1) Šventas Jurgis. 2) Panelė Švenčiausioji. 3) Šventas Rokas. 4) Krucifiksas.
24,1	D.	Ant stiebo koplytėlėj Sopulingoji Motyna Švenčiausia. 1901 m.
24,4	D.	Ant stiebo koplytėlėj šventas Jonas Krikštytojas.
24,6	D.	Prie ąžuolo koplytėlėj Panelė Švenčiausioji.
24,9	D.	Prie šermukšnio koplytėlėj Panelė Švenčiausioji.
25,2	K.	Ant stiebo koplytėlėj šventas Rokas.
25,4	K.	Ant akmenų geležinis kryžius.
25,6	D.	Prie liepos Smūtkelis—paveikslas nuėmimo nuo kryžiaus.
25,8	K.	Koplytėlė. Krikštas.
26,1		Prano Tilviko namai Kartenoj.

11. Kartena — Kretinga (14 klm.).

1912-VIII-6.

Ciklometras rodė.	Kelio pusė.	Pavadinimai.
26,3	K.	I. Ant akmens akmeninis „Anno Jubilaei Magni 1901" kryžius. II. Ant akmens koplytėlėj Panelė Švenčiausioji 1850 m. III. Šventoji su duona.
26,9	D.	Prie beržo koplytėlėj šventas Jonas Krikštytojas.
27,0	D.	Kryžius.
27,1	K.	Prie beržo paveikslas.
27,2	D.	Kartenos kapai.
29,0	K.	Ant akmens geležinis kryžius. Matosi už Minijos prieškalny senkapiai.
29,4	D.	Ant stiebo koplytėlėj šventas Jonas Krikštytojas. 1855 m.
30,0	D.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis.
30,4	D.	Ant stiebo koplytėlėj šventas Jurgis.
31,1	D.	Ant stiebo koplytėlėj šventas Jonas Krikštytojas.
37,4	D.	Kryžius.
41,8	D.	Prieš pat Kretingą prie liepos aukštai Smūtkelis.

12. Kretinga — Palanga (12 klm.).

1912-VIII-6.

Ciklometras rodė.	Kelio pusė.	Pavadinimai.
42,9	K.	Lauke matosi stoginis kryžius.
48,6	K.	Ant akmens koplytėlėj Panelė Švenčiausioji.
49,1	D.	Kryžius. 1893 m. Išpieštas krikštas.
49,2	D.	Kieme kryžius.
49,3	D.	Ant stiebo koplytėlėj šventas Jonas Krikštytojas. 1909 m. Statinukais aptvertas.
		Prie tilto per Roužę dabar jau medžiais apaugintas baltas kryžius.
		Prie grovo F. Tiškevičiaus rūmų Naujajame Sode — ant pjedestalo Jėzaus statula.
		Liurdo grotoj — Panelės Švenčiausios statula.
		Birutės kalno puskalny prie pušies koplytėlėj Sopulingoji Motyna Švenčiausia.
		Ant Birutės kalno:
		I. Nuo koplytėlės į P.—V.—stoginis kryžius. 1863 m. Pieštas paveikslas — elgeta meldžiasi prieš Apveizdą.
		II. Į Š. — kryžius. Atspindžiai baigia birti.

13. Palanga — Darbėnai (17 klm.).

1912 - VIII - 8.

Ciklometras rodė.	Kelio pusė.	Pavadinimai.
55,3		Palanga. Upės gatvė 7, St. Gedrimienės namai.
57,2	D.	Palangos kapai.
59,2	K.	Prie pušies Smūtkelis — krucifiksas.
61,8	D.	Ant stiebo koplytėlėj šventas Jonas Krikštytojas. 1907 m.
62,0	K.	Lauke matosi koplytėlė, statinukais aptverta.
62,7	D.	Lauke matosi stoginis kryžius.
63,5	K.	Kryžius kieme.
63,7	K.	Ant akmenų koplytėlėj nepažįstami šventieji.
		Lauke matosi koplytėlė.
64,1	K.	I. Prie namo koplytėlė ant akmenų—Panelė Švenčiausioji.
		II. Tarp triobos ir klėties — kryžius.
64,4	K.	Kryžius. 1902 m.
65,5	D.	Matosi kapai. Vienas kryžius (Gal naujai įrengti, gal atnaujinti). Statinukais aptverti.

Ciklometras rodė.	Kelio pusė.	Pavadinimai.
67,1	K.	Prie pušies Smūtkelis.
68,2	D.	Buvęs kažkas.
68,4	D.	I. Kryžius.
		II. Kapai.
68,6	K.	Kryžius.
	D.	Švento Benedikto kryžius.
69,3	K.	Lauke matosi koplytėlė.
70,0	K.	Kryžius kieme.
70,9	K.	Prie upelio ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis.
71,2	D.	Kryžius.
71,4	K.	Prie liepos koplytėlėj Panelė Švenčiausioji.
71,6	K.	Prie pušies koplytėlėj Panelė Švenčiausioji.
71,7	D.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis. Paukščio lizdas.
72,2	K.	Darbėnų kapai.
72,3	K.	Prie kapų kryžius. Jėzus kokio pusantro ūgio didumo. Apačioj Panelė Švenčiausioji.
72,9	K.	Kryžkelis ant Kretingos — paminklas car. Aleksandrui II.

14. Darbėnai — Grūšlaukė (9 klm.).

1912-VII-8.

Ciklometras rodė.	Kelio pusė.	Pavadinimai.
73,0	K.	Didoka koplytėlė (plytų). Po kryžiaus meldžiasi šventoji. 1910 m.
73,1	K.	I. Stoginis kryžius. 1860 m. 1891 m.
		II. Ant akmenų apvali koplytėlė.
73,6		Kelias ant Grūšlaukės.
73,8	K.	Bažnyčia.
74,5	D.	Prie telefonštulpio Smūtkelis.
74,7	K.	Statiniais aptvertas kryžius. 1893 m.
75,7	D.	Ant vieno stiebo kryžius ir koplytėlė. 1892 m.: 1) Šventas Zidorius. 2) Krucifiksas. 3) Šventas Jurgis. 4) Jėzus prie stulpo.
76,0	D.	Stoginis kryžius.
76,8	K.	Prie ąžuolo koplytėlėj Panelė Švenčiausioji.
77,6	K.	Seniau buvęs aptvertas šventas Jonas Krikštytojas koplytėlėj ant stiebo.
77,9	D.	Stoginis kryžius. Krucifikso ir dviejų šventųjų paveikslas. Pieštas.

Ciklometras rodė.	Kelio pusė.	Pavadinimai.
78,7	K.	Prie liepos koplytėlėj Panelė Švenčiausioji.
78,8	K.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis.
80,3	K.	Prie ąžuolo Smūtkelis.
81,4	D.	Lauke matosi kapai: 2 kryžiai ir 3 stoginiai kryžiai.
82,1	K.	Ant akmenų koplytėlė. Statiniais aptverta. Panelė Švenčiausioji. Ant durų dvi šventosios nupieštos. Ant viršaus — Jėzus neša kryžių. Sopulingoji Motyna Švenčiausioji.
83,3	K.	Kryžius.
83,4	K.	Statinukais aptverta ant akmenų koplytėlė. Panelė Švenčiausioji.
83,5	K.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis.
83,8	K.	Kryžius kieme.
84,1	K.	Stoginis Kryžius. Paveikslas pieštas.
84,3	K.	Prie kliavo koplytėlėj Panelė Švenčiausioji.
	D.	Ant akmenų koplytėlėj Sopulingoji Motyna Švenčiausia. Prie durų krucifiksas. Ant viršaus angelo galva su sparnais ir Apveizda.
84,5	K.	Kryžius kieme.
84,6	K.	Kryžius kieme.
84,8	D.	Kryžius.
84,9	D.	I. Kryžius ir koplytėlė ant vieno stiebo: 1) Šventas Zidorius. 2) Panelė Švenčiausioji. 3) Šventas Juozapas. 4) Jėzus su surištom rankom. II. Ant stiebo koplytėlė: 1) Šventas Jurgis. 2) Apveizda.
85,1	K.	Grūšlaukės kapai su gražia „broma į viečnastį“.
85,2		Prie šventoriaus: I. Kryžius ir koplytėlė ant vieno stiebo: 1) Sopulingoji Motyna Švenčiausia. 2) Šventas Pliurijonas. 3) Šventasis su ostija. 4) Šventas Juozapas. II. Koplytėlė ant stiebo: 1) Šventoji su duona. 2) Šventas Pliurijonas. 3) Šventas Rokas. 4) Angelas Sargas.

15. Grūšlaukė — Salantai (10 kilm.).

1912-VIII-8.

Ciklometras rodė.	Kelio pusė.	Pavadinimai.
85,3	D.	Ant akmenų koplytėlėj Panelė Švenčiausioji. Viršuj šventas Juozapas. Statiniais aptverta.
85,4	K.	Ant stiebo koplytėlėj šventas Jonas Krikštytojas. 1856 m. 1908 m.
85,7	D.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis.
85,8	K.	Koplyčia: 1) Jėzus su atvira širdim (viršuj „Pundatorius Petras Bendykas 1909“). 2) Šventas Petras „Pamislik žmogau“. 3) Panelė Švenčiausioji „Miliause Svėjsibie“. 4) Šventas Juozapas „Katalikų tikėjimas“.
86,0	K.	I. Prie apušies Panelė Švenčiausioji koplėtėj. II. Kiek toliau kieme kryžius su žmogaus ūgio krucifiksu.
86,2	K.	Kieme kryžius.
86,5	K.	Prie topolio koplytėlėj Panelė Švenčiausioji. 1907 m.
86,7	K.	Prie pušies koplytėlėj Jėzus neša kryžių.
87,4	D.	Prie pušies koplytėlėj Panelė Švenčiausioji.
88,7	K.	Prie pušies Smūtkelis.
89,4	K.	Ant akmenų apvali koplytėlė. Šventas Jonelis.
89,9	K.	Tipas koplytėlės ir kryžiaus ant vieno stiebo, tik čia kryžius kiek maželesnis, nekaip kitur. Koplytėlėj (paveikslai): 1) Švento Antano. 2) Švento Jono Krikštytojaus. 3) Švento Pranciškaus.
90,6	D.	Stoginis kryžius — Apveizda.
	K.	Matosi prie kiemo kryžius.
91,0	K.	Matosi lauke bevirstąs stoginis kryžius.
93,3	D.	Ant akmenų koplytėlėj Sopulingoji Motyna Švenčiausia. Statinukais aptverta. Prie durų krucifiksas.
94,1	K.	Ant akmenų koplytėlė, aklai uždaryta, — kas viduj, nesimato.
94,6	D.	Prie liepos koplytėlėj šventas Jonas Krikštytojas.
	K.	Prie liepos koplytėlėj Panelė Švenčiausioji.
94,8	K.	Valsčius ir mokykla. Paminklas car. Aleksandrui II.
95,0	K.	Ant akmenų koplytėlėj Panelė Švenčiausioji. Statinukais aptverta.
95,3	K.	I. Ant akmens koplytėlėj Panelė Švenčiausioji. Statinukais aptverta. II. Stoginis kryžius.
95,8	K.	Koplytėlės, lyg dvi ant kita kitos: apačioj—Šventoji Šeima, aukštai — Jėzus neša kryžių. Tai jau pačiam Salantų miestely, atkalnėj. Koplytėlė labai išdabinta.
96,0		Kryžkelis — ant bažnyčios ir ant Grūšlaukės.

16. Salantai — Šateikiai (9 klm.).

1912 - VIII - 8.

Ciklometras rodė.	Kelio pusė.	Pavadinimai.
		Prie Salantų bažnyčios šventoriaus švento Benedikto kryžius.
96,3	D.	Ant stiebo koplytėlėj Sopulingoji Motyna Švenčiausia.
96,4	K.	Kryžius. Krucifiksas po stiklu.
96,6	K.	Prie kliavo koplytėlėj Panelė Švenčiausioji. Apačioj krucifiksas.
96,8	K.	Kulgriauža.
97,7	K.	Gargždelė — Salantų kapai.
97,0	K.	Krikštas. 1889 m. 1906 m.
98,6	D.	Prie liepos koplytėlėj Panelė Švenčiausioji.
99,4	K.	Krikštas.
99,5	D.	Kryžius.
99,6	D.	I. Kryžius.
		II. Ant akmenų koplytėlėj Sopulingoji Motyna Švenčiausioji.
99,7	D.	Bevirstąs stoginis kryžius (prieš 3 varstą).
99,9	D.	Kryžius.
300,2	D.	Ant akmenų koplytėlėj Šventas Jonelis. Statinukais aptvertas.
300,3	K.	Prie apušies Smūtkelis.
300,6	D.	Prie kliavo koplytėlėj Sopulingoji Motyna Švenčiausia.
301,0	D.	Matosi kieme stoginis kryžius.
301,3	D.	I. Kryžius. Krucifiksas po stiklu.
		II. Ant akmenų koplytėlėj Sopulingoji Motyna Švenčiausia. Aptverta statinukais.
	K.	Kieme kryžius — krucifiksas po stiklu.
301,8	K.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis.
		Kieme matosi 2 kryžiu.
302,1	K.	Stoginis kryžius — Panelės Švenčiausios paveikslas.
303,0	K.	Kryžius.
303,1	K.	Prie beržo koplytėlėj Šventas Jonelis.
303,2	K.	Prie ąžuolo koplytėlėj šventa Ona.
303,4	K.	Stoginis kryžius — Apveizdos paveikslas.
305,0	K.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis.
305,3	K.	Kryžius.
305,7	D.	Šventas Jonelis, bevirstąs. Ant stiebo koplytėlėj.
305,8		Šateikių bažnyčia.

17. Kapsūdžiai — Žlibinai (4 klm.).

1912 - VIII - 12.

Ciklometras rodė.	Kelio pusė.	Pavadinimai.
50,1		Išvažiuojant iš Urnikio vienkiemio į vieškelį.
50,2	D.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis.
50,5	D.	Kryžius.
	K.	Ant stiebo koplytėlėj Sopulingoji Motyna Švenčiausia. Apačioj krucifiksas.
50,7	D.	Ant stiebo koplytėlėj: 1) Sopulingoji Motyna Švenčiausia. 2) Panelė Švenčiausia. 3) Šventas Jurgis.
51,2	D.	Ant stiebo koplytėlėj Jėzus su surištomis rankomis.
51,3	D.	Matosi kapai.
52,3	D.	Kryžius su krikštu.
52,8	K.	Žlibinai.

18. Žlibinai — Žarėnai (18 klm.).

1912 - VIII - 20.

Ciklometras rodė.	Kelio pusė.	Pavadinimai.
53,5	K.	Prie triobelės matosi koplytėlė.
54,4	D.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis. 1888 m.
54,6	K.	Prie juodalksnio koplytėlėj Panelė Švenčiausia.
55,1	D.	Prie apušės Panelė Švenčiausioji (netol 12 klm.)
55,2	D.	Kažkas buvęs.
55,8	D.	Prie ažuolo Smūtkelis (labai gražaus darbo).
58,6	D.	Ant stiebo koplytėlėj: 1) Jėzus su surištomis rankomis. 2) Panelė Švenčiausia. 3) Šventoji, atkišusi ranką.
58,7	D.	Ant akmens didoka, apvali koplytėlė—Panelė Švenčiausia.
60,1	D.	Prie topolio koplytėlėj Sopulingoji Motyna Švenčiausia. 1907 m. Žiogriu aptverta.
61,1	D.	Kryžius, aukštas.
61,4	K.	Prie ąžuolo koplytėlėj Panelė Švenčiausia.
61,5	K.	Krikštas.
62,6	K.	Prie ąžuolo koplytėlėj Sopulingoji Motyna Švenčiausia.
62,7	D.	Kryžkely nuo Icelinės kryžius, statinukais aptvertas, su parašu: „P. T. K. PETRAS TAMAŠWSČYZ M. 1907“.

Ciklometras rodė.	Kelio pusė.	Pavadinimai.
63,3	D.	Ant akmens geležinis kryžius.
64,4	K.	Ant stiebo koplytėlėj: 1. Šventas Jonelis. 2. Krucifikso paveikslas. 3. Panelės Švenčiausios paveikslas.
66,4	K.	Plienijos kalnas. Koplytėlė lauke.
67,3	D.	Kryžius.
68,0	D.	Žarėnų kapai.
68,3	K.	Bažnyčia.
69,0		Prieš „urednινko" butą ant Telšių kelio, ant stiebo koplytėlėj: 1) Panelė Švenčiausia. 2) Šventas Rokas.

19. Plungė — Stalgalinės tiltas (po Magdelės kalnu —10 klm.).

1912-VIII-20.

Ciklometras rodė.	Kelio pusė.	Pavadinimai.
395,0		Plungė.
396,0	K.	Ant stiebo koplytėlė Eidinto kiemely: 1) Panelė Švenčiausioji. 2) Krucifiksas. 3) Šventoji moko skaityti (šv. Ona). 4) Šventasis su vyskupo kepure.
396,7	D.	Ant akmenų koplytėlėj Sopulingoji Motyna Švenčiausia.
396,9	D.	Ant stiebo koplytėlėj: 1) Jėzus su surištomis rankomis. 2) Panelė Švenčiausia. 3) Šventas Mykolas.
397,9	K.	Ant stiebo koplytėlėj šventojo nėra.
398,1	K.	Didelė koplytėlė, aptverta statiniais: 1) Krucifiksas. 2) Panelė Švenčiausia. 3) Šventasis su ostija.
399,2	D.	Ant stiebo koplytėlėj (1909 m.): 1) Šventas Mykolas. 2) Šventas Zidorius sėja.
400,0	K.	Pakapinės kapai.
400,1	K.	Krikštas.
	K.	Prie eglės Smūtkelis.
	D.	Ant stiebo Šventas Jonelis.
400,2	D.	Ant akmens čuguno kryžius.
401,8	D.	Kryžius.
402,6	K.	Ant stiebo koplytėlėj Jėzus su surištomis rankomis (už Pušinės).
402,7	D.	Ant akmenų koplytėlėj Sopulingoji Motyna Švenčiausia. Statinukais aptverta.

Ciklomet-ras rodė.	Kelio pusė.	Pavadinimai.
403,2	D.	I. Kryžius. II. Krikštas. Kapai: 1) Ant akmenų Panelė Švenčiausia, aukštai šventas Vincentas (velniukas dingęs 1911 metais). 2) Kryžius, bevirstąs, pusė kryžmos. 3) Kryžiaus stiebas guli.
403,3	D.	Ant stiebo koplytėlėj: 1) Šventa Viktorija. 2) Krucifiksas. 3) Panelė Švenčiausioji. 4) Šventas Jonas Krikštytojas.
404,4	D.	Smūtkelis. Šventojo nėra. Dažnai rasdavę jį kely besėdintį.
404,8	K.	Ant stiebo geležinė tvora aptvertoj koplytėlėj Panelė Švenčiausioji. Skylutė pinigams mesti. Šventadieniais per sumą dega žvakės. Daromi apžadai nuo skaudulių.
404,9	K.	Prie eglės Smūtkelis (mėlynas).
	K.	Krikštas. Iš čia per mišką Purvaičių linkui. Vidury miško koplytėlė ant stiebo: 1) Šventas Rokas. 2) Šventas Jurgis. 3) Šventas Jonelis. Degimuose — apdegęs kryžius. Čia sako kadaisia sūnus užmušęs savo tėvą (papasakojo B. Grosas.).

Davinių santrauka.

Keliai	Kilometrai	1 Kryžius.	2 Panelė Švenčiausioji.	3 Šventas Jonelis.	4 Stoginis kryžius.	5 Smūtkelis.	6 Šventas Jurgis.	7 Šv. Jonas Krikštytojas.	8 Krikštas.	9 Jėzus.	10 Nepažįstamas šventasis.	11 Šventas Rokas.
1. Plungė — Purvaičiai	11	8	5	2	2	3	4	2	2	1	—	2
2. Plungė — Kapsūdžiai	7	5	7	2	3	1	1	2	—	1	—	—
3. Plungė — ant Kalvarijos	17	17	19	6	6	4	1	1	1	3	4	2
4. Kryžkelis Plungė—Alsėdžiai ant Platelių	11	22	18	9	4	4	2	2	—	5	—	—
5. Plateliai — Gintališkė	6	5	6	5	3	—	1	—	—	—	1	—
6. Gintališkė — Šateikiai	9	10	12	3	2	1	1	2	—	—	4	—
7. Šateikiai — Plungė	15	13	11	5	5	1	5	—	—	—	—	—
8. Plungė -- ant Kulių	9	8	9	7	3	7	5	—	1	1	1	2
9. Purvaičiai — Medingėnai	7	8	6	2	2	1	2	1	—	—	—	1
10. Plungė — Kartena	23	24	24	6	—	9	4	6	10	1	1	2
11. Kartena — Kretinga	14	5	1	1	—	1	1	3	—	—	—	—
12. Kretinga — Palanga	12	4	3	—	2	—	—	1	1	—	—	—
13. Palanga — Darbėnai	17	11	9	2	1	2	—	1	—	—	1	—
14. Darbėnai — Grūšlaukė	9	10	9	2	7	2	2	1	—	2	2	1
15. Grūšlaukė — Salantai	10	5	10	2	3	1	—	3	—	3	—	1
16. Salantai — Šateikiai	9	13	8	5	4	1	—	—	2	—	—	—
17. Kapsūdžiai — Žlibinai	4	3	3	1	—	—	1	—	1	1	—	—
18. Žlibinai — Žarėnai	18	5	11	3	—	1	—	—	1	1	1	1
19. Plungė — Stalgalinė	10	10	8	2	—	3	1	1	3	2	2	1
	218	186	179	65	47	37	31	26	22	21	17	13

Keliai	12 Šventa Agota.	13 Šventas Zidorius.	14 Apveizda.	15 Šventas Juozapas.	16 Pliurtjonas.	17 Šventas Mykolas.	18 Šventas Pranciškus.	19 Šventas Antanas.	20 Šventas Vincentas.	21 Šventa Ona.	22 Šventas Stanislovas.	23 Kryžius ir koplytėlė.	24 Angelas Sargas.	25 Šventoji Šeima.	26 Šventas Petras.	27 Šventas Ignacas.	28 Šventas Kazimieras.	29 Šventas Joopas.	30 Šventa Viktorija.	31 Adomas ir Ieva.	Iš viso šventųjų.
1. Plungė — Purvaičiai	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34
2. Plungė — Kapsūdžiai	2	1	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	1	—	—	1	—	—	—	29
3. Plungė — ant Kalvarijos	1	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	67
4. Kryžkelis Plungė—Alsėdžiai ant Platelių	—	—	1	1	1	—	2	—	—	1	1	—	—	—	1	—	—	—	—	1	75
5. Plateliai — Gintališkė	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	-	24
6. Gintališkė — Šateikiai	2	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	40
7. Šateikiai — Plungė	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	41
8. Plungė -- ant Kulių	1	1	1	—	2	1	1	1	2	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	51
9. Purvaičiai — Medingėnai	—	1	2	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	29
10. Plungė — Kartena	—	2	—	1	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	92
11. Kartena — Kretinga	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13
12. Kretinga — Palanga	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11
13. Palanga — Darbėnai	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27
14. Darbėnai — Grūšlaukė	1	2	2	2	2	—	—	—	—	—	—	3	1	—	—	—	—	—	—	—	51
15. Grūšlaukė — Salantai	1	—	—	3	—	—	1	1	—	—	—	1	1	1	1	—	—	—	—	—	38
16. Salantai — Šateikiai	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	35
17. Kapsūdžiai — Žlibinai	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
18. Žlibinai — Žarėnai	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24
19. Plungė — Stalgalinė	—	1	—	—	—	2	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	-	39
	9	9	9	8	7	6	5	4	4	4	4	4	3	2	2	2	1	1	1	1	730

Visi 730 kalbamieji pavadinimai yra 218 kilometrų tarpe, atsieit, vienam kilometrui vidutiniškai tenka 730: 218=3,34...

Daviniai rodo, jog mėgiamiausias yra rimtas, ramus, galingos išvaizdos kryžius.

Įvairiausiai atvaizduojama Dievo Motyna Marija: Sopulingoji Motyna Švenčiausia, Panelė Švenčiausia, Dangaus Karalienė, Šilavos Panelė Švenčiausia ir t. t. Pasidairius po kiemų koplytėles anais laikais (dabar linkmė į kryžius), galėtumėm greit nuo 179 ne tik daeiti iki 186, bet žymiai tą skaičių pralenkti.

Be abejo, Dievo Motynai pirma vieta. Čia yra puikių liaudies padavimų.

Man rūpėjo skaičius patiekti, o sielą jiems teįkvėpia geriau Žemaičius pažįstantieji [1]).

---

[1]) Didžiausias kaltininkas, kad ši mano jaunų dienų surinkta medžiaga išvydo šviesą, yra garbingas buvęs šio žurnalo redaktorius prof. Pr. Dovydaitis. Už tai tariu jam žemaitišką dėkui.

Autorius.

Prof. *Vl. Šilkarskis.*

Adolfas Harnack'as ir jo pažiūros į krikščionybės esmę.[1])

III. Krikščionybė istorijoj.

Wo, rief der Heiland ist das Licht,
Das hell von meinem Wort entbronnen?
Weh, und ich seh' den Faden nicht,
Den ich so rein vom Himmel 'rab gesponnen.
Wo haben sich die Zeugen hingewandt,
Die treu aus meinem Blut entsprungen,
Und ach, wohin der Geist, den ich gesandt?
Sein Wehn, ich fühl's ist all verklungen.

Šie Goethe's žodžiai yra, galima pasakyti, dominuojanti melodija, kuri lydi beveik visus Harnack'o samprotavimus apie Kristaus mokslo istoriją.

Kristaus tikrojo mokslo esminis turinys, Harnack'o nuomone, visas glūdįs moralinėj sferoj. Išganytojas atidaręs savo sekėjams Dievo karalystės vartus ir parodęs, kad praeiti pro tuos vartus galį tik tie žmonės, kurie pajuntą žmogaus sielos begalinę vertę, kurie esą pavedę visą savo gyvenimą ir veikimą Amžinojo Tėvo valiai ir susirišę su visais bendrojo Tėvo vaikais tobulos meilės ryšiais. Visa tai, kas stovi anapus šio mokslo rato, Harnacko akyse yra geriausiu atveju nereikalingas Kristaus tikro apreiškimo[2]) priedai. Faktiškoj istorijos eigoj visi pirmykščio Kristaus apreiškimo praplėtimai tampą jo iškreipimais: juo didesnis praplėtimas, juo žymesnis iškreipimas. Taigi visą krikščionybės istoriją iki reformacijos laikų Harnack'as laiko palaipsniui įvykstančiu tikrojo Kristaus mokslo išdarkymu. Pirmuosius to išdarkymo, tiesa labai dar nežymius, gemalus Harnack'as įžiūri jau apaštalų laikuose: jau tada galima esą pastebėti pirmieji kristologijos pradai — Kristaus asmuo užimąs jo mokinių sąmonėj pirmąją vietą ir šiek tiek užtemdąs tą tiesą, kad Išganytojas nereikalaująs iš savo sekėjų nieko daugiau, kaip savo įstatymų pildymo. Tas pavojus dar didėjąs pas šv. Povilą, kuris Kristaus asmens mokslą galutinai padaręs visos krikščionių religijos centru. Tautų apaštalas sutraukęs pančius, kurie rišę naują tikėjimą su žydų tautine religija ir perkėlęs jį į pasaulinę areną. Krikščionybė tokiu būdu susidūrusi su elenistine dvasine kultūra ir palaipsniui ėmusi savintis visus jos laimėjimus.

---

[1]) Pradžia: „Soter", VII (1930) 69—92

[2]) Harnack'as vartoja žodį „apreiškimas" visai kita prasme, būtent, neantagamtine. Apreiškimas tik laipsniu tesiskiriąs nuo kitų religijos pergyvenimų (experientia religiosa), Apreiškimas esąs religijos jausmo ir valios pergyvenimas, aktas, intuicija. Apie objektyvų Dievo apreiškimą, kurio tikslas — naujos tiesos, priimtinos tikėjimo keliu, vadlnasi, proto pritarimu, pasirėmus Dievo autoritetu, jis nekalba· Žodžiu, apreiškimo, „locutionem Dei auctoritativam", jis nepripažįsta. — *Red.*

Pirmiausia krikščionybė persisunkusi graikų religinės filosofijos idejomis Krikščionybė išėjusi iš pirmykščio rato, kuris apėmęs tik visai moralinį mokslą ir pagal graikų doktrinas sukūrusi metafizinę pasaulėžvalgą. Svorio centras persikėlęs į teoretinį mokslą, o praktikos filosofija užėmusi antraeilę vietą. Kristologija virstanti visos krikščionių pasaulėžvalgos pamatu. Senajame graikų Logoso moksle ji randanti priemonę nuosekliai sujungti savo pagrindinį įsitikinimą, kad Kristaus asmeny pasireiškiąs tikrasis Dievo Sūnus, su vyriausiais senovės idealizmo laimėjimais. Kantiečiui agnostikui Haranack'ui tie laimėjimai, kaip ir visi metafizikos padarai, neatskleidžia tikros daiktų esmės. Taigi ir jų susijungimas su Kristaus mokslu atnešą tik žalos krikščionybei. O kadangi iš to susijungimo išauga visa krikščionybės dogmatika, tai Harnack'as nukerta ją be gailesčio, lyg nereikalingą šaką, išaugusią iš pirmykščio krikščionybės kamieno. Kas palieka krikščionybėj po tokios „kritiškos" redukcijos, to klausimo Harnack'as nė nestato. Jis tik pritaikino visą gyvąjį krikščioniškos pasaulėžvalgos turinį savo siaurai pozityvistinei filosofijai. Po tokio pritaikinimo „tikroji" krikščionybė virstu abstraktu, šešeliu: jokiu būdu negalima būtų suprasti, kaip toks bejėgiškas šešelis būtų galėjęs vaidinti milžinišką rolę žmonių minties istorijoj. Juk tie elementai, kurių nepaliečia Harnack'o redukcija, priklauso ne tik krikščionybei: juos visus galima surasti ankstybesnėse religijose. Speciališkai krikščioniškus mokslus, kurių centrą užima Dievo-Žmogaus mokslas, Harnackas atmeta, lyg tuščią metafizikos fantaziją. Krikščionybės pasaulėžvalga turi neabejotinai metafizišką savumą. Todėl pozityvistas neturi kito išėjimo, kaip išrauti iš krikščionybės jos gyvąją sielą, pasireiškiančią visų pirma jos mistiškame gyvenime ir jos metafiziškoj pasaulėžvalgoj. Pozityvizmas užkirto Harnack'ui kelią į giliausias krikščionybės versmes ir privedė didelį mokslininką prie siauro ir dirbtinio krikščionybės esmės supratimo. Kaip tik krikščionybės tikrosios esmės Harnack'as niekur teisingai nepaliečia, nors geriausiai pažįsta visą jos išorinį plėtojimąsi.

Dideliam mokslininkui galima būtų puikiausiai pritaikinti Mickevičiaus eilės apie medžiotoją, kuris, praleisdamas visą savo gyvenimą Lietuvos girių tankumynuose, jokiu būdu negali prasiskverbti prie jų paslaptingos širdies:

> Myśliwiec krąży koło puszcz litewskich łoża,
> Zna je ledwie po wierzchu, ich postać, ich lice,
> Lecz obce mu ich wnętrzne serca tajemnice.

Smulkią Harnack'o pažiūrų kritiką duosime paskutinėj savo darbo daly. Tuo tarpu turime dar susipažinti su krikščionybės raidos jo pažiūromis.

1. Apaštalų laikotarpis.

Jėzus neįkūręs jokios išorinės kulto organizacijos. Iš Jo mokinių būrelio labai anksti vis dėlto išaugusi benaruomenė, kuri tapusi visuotinės Bažnyčios branduoliu. Tai įvykę šiaip: Pirmieji krikščionys išpažinę Kristų, gyvąjį savo Valdovą. Visi jie jautę savo gilų ir betarpišką susijungimą su Viešpačiu. Vidaus bendruomenės gyvenime vyravę skaistumas, broliška meilė ir stipriausia viltis, kad prisikėlęs iš numirusiųjų Kristus pats nužengsiąs į žemę ir čia pats įkursiąs savo amžiną valstybę.

Jau pirmieji krikščionys laikė Kristų Viešpačiu, — tikėjo, kad Kristus paaukojo savo gyvenimą už žmones, kad Jis prisikėlė iš numirusių ir dabar sėdi savo Tėvo dešinėje. Ne apaštalas Povilas sukūrė tą tikėjimą; jis išplėtojo tik tą, ką yra radęs pirmykštėj krikščionių bendruomenėj. „Nes aš jums padaviau visupirma, ką ir ėmiau, kad Kristus numirė už mūsų nuodėmes, kaip sako Raštai; kad buvo palaidotas ir kad prisikėlė trečią dieną, kaip sako Raštai" — 1 Kor. 15, 3—4. „O jei Kristus neatsikėlė, tai mūsų apsakojimas yra tuščias, tuščias ir jūsų tikijimas. Tuomet būtų rasta, kad mes esame ir netikri Dievo liudytojai, nes liudijome prieš Dievą, kad jis prikėlęs Kristų, kurio neprikėlė, jei jau mirusieji nesikelia"—1 Kor. 15, 14—15. Iš to tikėjimo išauga visa kristologija: jau pirmosios dvi kartos yra išreiškusios apie Kristaus asmenį tiek gražių ir kilnių minčių, jog visi tolesnieji amžiai nieko išmintingesnio pasakyti nebegalėjo.

Prisikėlęs iš numirusių Kristus yra pirmųjų savo sekėjų akyse mirties nugalėtojas, gyvenimo kunigaikštis ir vyriausia, visavaldė galia, „kelias ir tiesa",—„ne aš gyvenu, bet Kristus gyvena manyje"—prasiskverbti prie Jo, nors ir mirties keliu, yra didžiausia laimė. Pirmykščių krikščionių sielose vyrauja džiaugsminga nuotaika, kurią didžiausias vokiečių poetas pagavo šiomis stebuklingomis eilėmis:

Christ ist erstanden
Aus der Verwesung Schoss;
Reisset von Banden
Freudig euch los!
Tätig ihn Preisenden,
Liebe Beweisenden,
Brüderlich Speisenden,
Predigend Reisenden,
Wonne Verheissenden, —
Euch ist der Meister nah,
Euch ist er da.

Goethe.

Tai yra vienintelis žmonijos istorijoj atsitikimas, kad tie, kurie valgė ir gėrė su savo mokytoju ir pažino visus Jo žmogiškus bruožus, skelbė Jį ne tik Dievo pranašu ir apreiškėju, bet ir laikė Jį dievišku žmonijos vadovu, sukūrimo pradžia ir naujo gyvenimo vidaus jėga. Mus daugiausia stebina, yra tai, kad Kristaus sekėjai po Jo kančių ir pagal žydus gėdingos mirties ne tik nesiliovė tikėję, bet dar stipriau tikėjo ir užsigrūdė. Kristaus asmens įspūdis buvo toks galingas, jog Jo mirtis ne tik nesunaikino jų tikėjimo į Dievo Sūnų, bet pakėlė jį į aukščiausią laipsnį.

Harnack'o nuomone, jokia filosofinė ir teologinė spekulacija negalinti pagrįsti to tikėjimo ir padaryti suprantamą paradoksalų tvirtinimą, jog vieno žmogaus mirtis išgelbėjusi visus žmones. Ir vis dėlto tas paradoksas eina viso pirmųjų krikščionių bendruomenės tikėjimo pagrindu, ir net tokie radikalūs bažnytinės tradicijos kritikai, kaip Dovydas Strauss'as arba garsus Tübingeno mokyklos įkūrėjas Ferdinandas Kristijonas Baur'as neišdrįso to fakto neigti. Harnack'as dėjosi patarnausiąs istorijai, mėgindamas suprasti psichologiją tų žmonių, kurie ant to „paradokso" pastatė visą savo kilnų ir galingą tikėjimą.

Kristaus kruvina auka padariusi galą visoms kitoms kruvinoms aukoms. Kur tik Evangelija radusi kelią, ten visur aukurai tušti, o aukų gy-

vuliai nebeturėję daugiau pirkėjų. Kruvinos aukos neabejotinai sutikusios su žmonių sielos reikalavimu, nes kitaip jos nebūtų galėjusios taip išsiplatinti po visą senąjį pasaulį: jos remiančiosios įsitikinimu, kad žmonių nuolat laužomas Dievo teisingumas reikalaująs atsiteisti. Tą reikalavimą patenkinusi Kristaus mirtis, nes kitaip nebūtų galėjusi padaryti galo kruvinoms aukoms. Visos aukos buvusios pašalintos vienos vyriausios ir švenčiausios aukos.

Kas giliau įžvelgia į žmonijos istoriją, tas mato, kad didelius laimėjimus ir tikrąją pažangą duoda jai visur ir visada tik teisingųjų ir skaisčiųjų žmonių kančios, kur jie aukojasi net iki gyvybės praradimo. Taigi, nors Harnack'as atmeta, lyg tuščią filosofinę spekuliaciją, visas satisfakcijos teorijas, kurias dėsto didieji Bažnyčios Tėvai, vis dėlto negali nepripažinti, kad kažkokia gili ir paslaptinga tiesa glūdi Izaijaus žodžiuose: „Iš tikrųjų jisai nešiojo mūsų ligas ir priėmė sau mūsų skausmus".

„Niekas neturi didesnės meilės, kaip tą, kad kas guldo savo gyvybę už savo prietelius"— Jon. 5, 13. Taip nuo pat pradžios žiūrėjo žmonės į Kristaus mirtį. Jėzaus kryžiuj žmonija taip giliai patyrė nenusilenkiančio net prieš mirtį skaistumo ir meilės galybę, jog daugiau negali jos užmiršti ir tas patyrimas reiškia jos istorijoj naują epochą.

Jokie racionalistiški sumetimai negalės išdildyti iš žmonijos moralės sąmonės įsitikinimo, jog nusižengimas ir nuodėmė reikalauja bausmės ir visur teisingojo kentėjimas nuvalo nuodėmes. Nors šio įsitikinimo teoretiškai pamatuoti, Harnack'o manymu, negalima, vis dėlto jis pripažįsta, kad ta ideja išplaukianti iš paslaptingų gelmių, kuriose žmonės jaučia savo vienybę su visa žmonija. „Verspottet und verleugnet, als wäre sie längst nicht vorhanden, behauptet sich diese Einsicht unzerstörbar im sittlichen Empfinden der Menschen". Kristaus mirtis iš pat pradžios pagimdžiusi tas mintis, kurios sudariusios nepajudinamą įsitikinimą, kad ta mirtis nulėmusi visą žmonijos likimą. Pasak Harnack'o filosofijos, religinės pastangos išplėtoti tas pagrindinis tikėjimas į nuoseklią savokų eilę veda tik prie atbaidančių paradoksų (abschreckende Paradoxieen), bet psichologiškai galimi suprasti tie pirmieji krikščionys, kurie iš Kristaus mirties padarė centrą, apie kurį sukosi visas jų tikėjimas.

Jeigu Kristaus prisikėlimas būtų turėjęs tą prasmę, kad numiręs kūnas vėl įgijo gyvus kaulus, mėsą ir kraują, tai, Harnack'o nuomone, visą šį mokslą galima būtų labai lengvai atmesti, kaipo paprastą nesamonę. XVIII amžiaus „švietėjai" taip ir žiūrėjo į prisikėlimo mokslą, ir tokia interpretacija labai jiems palengvino kovą su istoriškąja krikščionybe. Atidžiau įsiskaitę į Naująjį Įstatymą, matome, kad jau evangelistai skiria tikėjimą į Kristaus prisikėlimą nuo Jo tuščio karsto ir mokiniams pasirodymų padavimo. Nors jie ir pripažįsta didžiausią tų padavimų svarbumą, vis dėlto reikalauja tikėti į Kristaus prisikėlimą nepareinamai nuo tų padavimų. Tomo atsitikimas pasakojamas kaip tik tuo tikslu, kad būtų pabrėžta, jog Kristaus sekėjai turi tikėti į Jo prisikėlimą, nors ir neturi tiesioginių įrodymų (tuščias karstas ir Kristaus paslaptingi pasirodymai mokiniams). „Palaiminti tie kurie nemato, o tiki". Kristaus tuščią karstą matė tik kai kurios moteriškės ir mokiniai. Greit po to tarp Kristaus išpažinėjų pasklido gandai, jog Kristus prisikėlęs, pasirodęs ir kalbėjęs. Visa tai, pasak Harnack'o, teturį antraeilę reikšmę. Tikėjimas į prisikėlimą remiąsis pirmiausia įsitikinimu, kad

Nukrižiuotasis galutinai nugalėjęs mirtį, Dievas čia parodęs savo galybę ir teisingumą ir tokiu būdu visiems savo sekėjams ištiesęs kelią į amžiną karalystę. Svarbiausias Kristaus apaštalas, šv. Povilas, galėjęs net nežinoti apie Kristaus tuščią karstą. Tik triumfuojąs tikrumas, jog mirčiai išrautas jos geluonis ir žmonėms atidaryti amžino gyvenimo vartai, paveikę visą jo sielą po paslaptingos vizijos, kurią Dievas parodęs jam, keliaujant į Damaską. Šiandien tuo tikėjimu remiančiosios visos viltys, kad žmogus galų gale įgysiąs pilietybės teises amžinąjame mieste. Visur, kur tvirtai tikima, jog žmogaus siela esanti be galo vertinga, kur baimė mirties praradusi savo galią, kur šio gyvenimo kančios blunkančios amžinojo gyvenimo šviesoj, — visur ten vyraująs įsitikinimas, kad Kristus nugalėjęs mirtį, kad Dievas Jį pažadinęs ir pakėlęs į amžinąją šviesą. Negali būti jokio abejojimo, kad stipriausias pagrindas, kuriuo rėmiąsis visas pirmykštis krikščionybės tikėjimas, buvusi begalinė dvasinė jėga, kurią davęs Jėzus. „Unzerstörbares Leben hatten sie als von Ihm ausgehend empfunden; nur eine Spanne hindurch konnte sie Sein Tod erschüttern; die Kraft des Herrn siegte uber alles. Gott hat Ihn nicht im Tode zertreten: Er lebt als der Erstling der Entschlafenen." Ne filosofinių spekulacijų keliu įgijusi žmonija nemirtingumo tikrumą — tą tiesą atidengęs jai Jėzaus gyvenimas ir mirtis, kuriuose pasireiškusi Jo nesuardoma vienybė su Dievu. Metafizikos pastangos įrodyti sielos nemirtingumą neturi H a r n a c k'o akyse jokios vertės: tik tikėjimas, gimęs iš gyvos meilės Kristaus, galįs mums duoti amžinojo gyvenimo tikrumą. „Von allen Versuchen, die die Gewissheit der Unsterblichkeit durch Beweise begründen, gilt dér Satz des Dichters: „Du musst glauben, du musst wagen denn die Götter leihn kein Pfand". An den lebendigen Herrn und an ein ewiges Leben zu glauben, ist die T h a t der aus Gott geborenen Freiheit".

Tikėjimas į iš numirusių prisikėlusį Viešpatį davęs religiniam gyvenimui ir metafiziniai spekulacijai neišsemiamą turinį. Išplėtotų iš tų tikėjimo išplaukiančių tiesų bažnytinių mokslų apaštalų laikai dar neturėję: kas išpažinęs Kristų, Viešpatį, tas priklausęs bendruomenei.

2. Krikščionių religijos raida katalikybės kryptim.

Trys pradai, kurie, pagal H a r n a c k'ą, sudarę pirmykščio Kristaus apreiškimo reikšmę, galėję plėtotis ir senosios žydų religijos ribose. Kristaus mokiniai galėję gerbti Jį, kaipo savo Viešpatį ir Išganytoją, nenutraukdami santykių su tėvų religija. Broliškos meilės sąjungos galėjusios gyventi ir tikrai gyvenusios tam tikrą laiką, neatsiskirdamos nuo sinagogos. Tas ryšys turėjęs anksčiau ar vėliau nutrūkti. Kristus esąs Viešpats ne tik Izraeliaus, bet ir visos žmonijos. Jis betarpiškai jungiąs žmogų su Dievu. Senojo Įstatymo dvasiškiai ir jų tarpininkavimas tarp Têvo ir Jo vaikų pasidaręs nereikalingas. Geriausiai gerbusi Dievą brolių sąjunga, susieta tobulos meilės. Kristaus sekėjai ne iš karto supratę šiuos Kristaus apreiškimo padarinius. Visą naujojo tikėjimo savarankiškumą galutinai paskelbęs šv. Povilas, išvesdamas tokiu būdu krikščionių religiją iš žydų tautos religijos ribų. Jis skelbęs pasauliui Evangeliją, kurią sudaręs nukryžiuoto ir iš numirusių prisikėlusio Kristaus mokslas — mokslas, kuris kiekvienam žmogui atidarąs kelią į Dievą. Šv. Povilas perkėlęs naują tikėjimą nuo senos žydiškos dirvos į tarptautinę dirvą. Jis parodęs, kad

Kristaus mokslas, sutraukęs ryšius su S. Įstatymo religija, remiąsis priešingumu tarp dvasios ir kūno, tarp vidujinio ir išorinio gyvenimo, tarp mirties ir gyvenimo. Tas priešingumas esąs suprantamas kiekvienam žmogui ir sėjąs naują tikėjimą su visais žmonijos dvasiniais laimėjimais. Nepaliesdamas principalinių ir esminių Kristaus mokslo pradų, šv. Povilas atmetęs naująjį tikėjimą varžančius pančius, S. Įstatymo likučius, ir sukūręs pasaulinę religiją. Jėzus savo kalbose ir palyginimuose dėstęs savo mokslo giliausią esmę ir nesirūpinęs išorine forma, kuria būsiąs įgyvendytas Jo mokslas. Jis žinojęs, kad iš Jo pasėto garstyčios grūdelio išaugsiąs medis, kurio šakos uždengsiančios visą žemę, bet tų šakų formos ir didumo nenusprendęs. Nes Jam rūpėjusi pirmiausia d v a s i a, viešpataujanti jo įsteigtoj visuomenėj. Nei Jis nei Jo pirmieji mokiniai nesutraukę ryšių su sinagoga ir žydų tauta. Šv. Povilas sutraukęs tuos ryšius. Tuo pačiu jam išaugęs naujas ir sunkus uždavinys. — Naujas mokslas negalėjęs ilgai gyventi, kaip dvasia be kūno. Krikščionybė turėjusi suformuliuoti visuomeninio savo gyvenimo ir bendro kulto formas. Tokių formų niekas negalįs improvizuoti: jos augančios palaipsniui iš naujų dvasios reikalavimų, pritaikindamos jiems gatavas religinio gyvenimo formas. Tame pritaikinime glūdįs didelis pavojus; nes žmonės lengvai supainioją gyvąją religijos vidujinę esmę su išorinėmis formomis, kuriose ji pasireiškianti: tos formos įgyjančios savarankiškos prasmės ir mažiau ar daugiau užslopinančios gyvąjį tikėjimo branduolį. Tas užslopinimas ilgai ilgai augąs, einąs per visą Bažnyčios istoriją. Tą pavojingą sąjudį pradėjęs šv. Povilas. H a r n a c k'a s didžiausiam Kristaus išpažinėjui prikiša, kad jis dar daugiau už pirmuosius Kristaus mokinius iškėlęs Kristaus Dievo asmens mokslo reikšmę. Kristaus moralinis mokslas tokiu būdu perėjęs iš centro į periferiją. Ilgainiui ir krikščionių Bažnyčioj buvę pradėta mokyti, kad svarbiausias krikščioniui dalykas esąs žinoti, kokia buvusi Kristaus įgimtis, kokią vietą Jis užimąs Šv. Trejybei, kokią rolę Jis vaidinąs prieš savo pasireiškimą žemėj. Žinoma, ir Povilas ir ilga eilė vėlesnių Kristaus išpažinėjų neskyrę Kristaus asmens mokslo nuo Jo įsakymų vykdymo. Meilė Išganytojaus pasireiškusi kaip tik, vykdant tuos įsakymus. Bet vis dėlto kristologinė spekuliacija, užimdama krikščionių sąmonėj pirmąją vietą, iškreipusi pirmykštę ir natūrališką religinių sąvokų tvarką. Kristus statąs žmogų betarpiškai prieš Dievą, statąs jam tik moralinius reikalavimus, o savo asmenį kaip tik paliekąs tamsiausiame šešėly. Žinoma, krikščionybė esanti išganymo religija. Tik išganymo klausimą Kristus keliąs visai dorovės plotmėj, o jo mokiniai perkelią jį į metafizinės spekulacijos dirvą ir tuo būdu sumažiną pirmykščio Kristaus apreiškimo paprastumą ir didingumą. „Die rechte Lehre von und über Christus droht in den Mittelpunkt zu rücken und die Majestät und die Schlichtheit des Evangeliums zu verkehren". Teoretinės spekulacijos ir išorinių formų pergalė iš lėto augą I amž. po Kristaus mirties, o II amž. gale Bažnyčia labai toli nukrypusi nuo pirmykščio Evangelijos apreiškimo. Čia jau esanti didelė politikinė ir bažnytinė visuomenė, kuri susidedanti iš ilgos eilės atskirų bendruomenių. Tos bendruomenės esančios vienodai sudarytos, jos išpažįstančios vienodą religijos mokslą. Tas mokslas visai smulkiai nesąs dar išplėtotas, tik iš kiekvieno jo tvirtinimo išplaukianti ilga eilė giliausių padarinių. Tie tvirtinimai apimą beribę ir metafizinių, ir kosmologinių,

ir istorinių klausimų ir duodą į juos tvirtus atsakymus, apimančius visą žmonijos likimą, jos pirmą pradžią ir jos galutinį likimą. Jėzaus moraliniai įsakymai esą atskirti nuo teoretinio Bažnyčios mokslo. Jie sudarą *disciplinae regulam*, kuri griežtai skiriantisi nuo *regula fidei*. Kiekviena bažnyčia esanti tam tikro kulto įstaiga, kurioj Dievas esąs garbinamas pagal iškilmingą ritualą. Visa eilė kulto aktų galį būti atlikta tik kunigų. Kunigas virstąs nepakeičiamu tarpininku tarp Dievo ir žmogaus. Gyvas tikėjimas virtęs tradiciniu išpažinimu tiesų, kurios galinčios būti priimtos ir visai išoriniu būdu; karšta meilė Kristaus — kristologija; ugninga viltis Išganytoją netrukus įsteigsiant savo valstybę šiame pasauly — teoretiniu mokslu, jog siela esanti nemirtinga ir galutinai susiliejanti su Dievu (Vergottungslehre). Pranašystė virtusi moksliška egzegeze, karštos maldos — iškilmingais himnais ir litanijomis.

Kokiu būdu įvyko tas liūdnas pakitėjimas? Harnack'as sako, jog tą naują dalykų būklę sukūrę trys momentai.

Pirmas momentas esąs tiesiog susijęs su mūsų įgimtimi. Kiekvienas didelis dvasinis sąjudis ilgainiui nustojąs savo pirmykščio galingo entuziazmo: jo dalyviai pradedą daugiau branginti jo sukurtas išorines formas, nekaip jo vidujinį turinį, ir iš laisvės ir meilės sukurtos religijos susidarančios įstatymų ir formų religija.

Antras momentas esąs susijęs su galingu graikų dvasios įsiveržimu į visą krikščionybės gyvenimą. I amž. pirmoj pusėj krikščionybėj pradedanti viešpatauti graikų idealistinė filosofija. Paskiau į krikščioniškąjį pasaulį įsiveržusi graikų misterijų religija. IV amž. to pasaulio ribose apsigyvenusi visa graikų civilizacija ir iš jos glaudžiausio susijungimo su Kristaus įsteigtojo tikėjimo pagrindais išaugusi visa tolimesnė Bažnyčios dogmatika ir kultas.

II amž. išsiplėtojusi kristologija jungiusiesi su idealistinės filosofijos sukurta Logoso sąvoka. Logosu graikai vadinę dievišką išmintį, tvarkančią pasaulį. Dievo „Žodis" apimąs visus pasaulio kūrybos pirmapradus ir jungiąs juos į krūvą. Krikščionybės dogmatinis mokslas gimęs tuo momentu, kai II amž. apologetai pastatę lygybės ženklą tarp Logoso ir Kristaus sąvokų. Mokytojai, kurie pirma buvę platonikais ar stoikais, atvirtę krikščionimis, Kristaus dieviškumo mokslą perkėlę į Logoso spekulacijos dirvą. Żydiška Mesijaus sąvoka nieko nesakiusi graikiškam protui. Krikščionybės platonikai ir stoikai, skelbdami Kristų Logosu, įvedę savo Viešpatį į graikų idealistinio mokslo karalystę ir, nieko nekeisdami toj karalystėj, Kristų jai padarę nauju valdovu. Kad Kristus yra tikrasis Dievo sūnus, žinoję jau pirmieji krikščionys. Tik jie nemokėję to įsitikinimo filosofiškai pamatuoti. Logoso ideja iš karto patvirtinusi įsitikinimą, kad Kristaus auka turinti pagrindinės reikšmės visam pasauliui, ir įgalinusi išreikšti filosofijos idejose paslaptingą Kristaus santykį su Tėvu, sujungusi krikščionių etiką su metafizika ir kosmologija. Kokį didelį įspūdį turėjęs padaryti žmonėms Kristaus apreiškimas, jei graikų filosofai galėję sutapatybinti Išganytoją su Dievo išmintimi ir Jo veikiančia pasauly vidujine jėga! Istorinis faktas įgijęs metafiziškos reikšmės. Logoso mokslas Kristų įvedęs į kosmologiją ir religijos filosofiją.

Pagal Harnac'ką, tas sujungimas Kristaus mokslo su graikų idealistiniu mokslu buvęs tik svarbiausias fatalaus pirmykštės Evangelijos

iškraipymo etapas. Logoso spekulacija galutinai persvėrusi krikščionybę į teoretinio galvojimo kryptį, nukreipusi akį nuo didingo Evangelijos paprastumo ir moralinį Kristaus mokslą pavedusi painiosios religinės filosofijos valdžiai. „Der Satz: der Logos ist unter uns erschienen, hatte eine berauschende Wirkung; aber der Enthusiasmus und der Aufschwung der Seele, den er hervorief, führten nicht sicher zu dem Gott, den Jesus verkündigt hat".

Pirmykščio entuziazmo išsisėmimas ir graikų dvasios išsiveržimas dar neišaiškina gilaus persilaužimo, kurį pergyveno krikščionių religija II amž. Reikia atsiminti dar sunkią kovą, kuri įvyko pačios Bažnyčios viduj. Antrasis amžius yra didžiausias visų senojo pasaulio religijų sumišimo laikotarpis. Helenistinė religinė filosofija sugebėjo išausti iš siūlų, kuriuos surado įvairiausiuose tikėjimuose, kultuose ir misterijose, platų ir margą audeklą. Vadinamieji gnostikai, kiek galėdami stengėsi įtraukti krikščionybę į tą milžinišką „teokraziją". Gnostikai, tiesa, nusilenkė Kristui, sudėjo jam po kojų visus savo kultūros ir savo išminties turtus. Bet Kristus turėjo įžengti ir paimti valdžią helenistinės religijos ir filosofijos karalystėj ne kaipo absoliutiškas valdovas, tik kaipo konstitucinis monarchas, kurį varžo jo valstybės įstatymai.

Nors gnostikai ir statė Kristaus mokslą pirmojoj vietoj, vis dėlto jų sistemoj, jungiančioj visų religijų pradus, helenistinės filosofijos vadovaujamoj, krikščionybė nesugebėtų išlaikyti savo vienintelės individualybės ir neišvengiamai ištirptų tame milžiniškame religijų mišiny, kurio bangos niekada nebuvo iškilusios tiek aukštai, kaip II amž. Daugumas vyskupų nepasidavė tikinčiųjų pagundai. Sunkioj kovoj jie sugebėjo griežtai atskirti savo karalystės ribas nuo gnostikų valdomo idejinio krašto. Ta kova privertė Bažnyčią įdėti į patvarią formą ir įstatymų spielčius visą savo mokslą, kultą ir discipliną. Tai pasidarė privaloma kiekvienam krikščioniui: kas su tuo prasilenkė, tas turėjo būti pašalintas iš krikščionių visuomenės. Katalikybė, griežta dogmatinio mokslo ir įstatymų Bažnyčia, susikristalizavo, kaip tik, kovodama su gnosticizmu. Už savo nugalėjimą ji užmokėjusi brangią kainą. Prieš gnostikų mokslą, prieš jų išorinį kultą Bažnyčia turėjo pastatyti religinio gyvenimo formas, analogiškas toms formoms, su kuriomis ji kovojo. O tos formos suvaržiusios pirmykščią krikščionių dvasinę laisvę ir įvedę į ribas, kurios, H a r n a c k' o nuomone, jokiu būdu negalinčios būti pateisintos Evangelijos tikraisiais reikalavimais. Kristus niekada negalėjęs pasakyti žmogui, norinčiam tapti jo sekėju: tu negali palikti krikščioniu, negali rasti jokio kelio į Dievą, jei iš ankšto nepripažinsi tam tikrų teologinių mokslų ir jei tavo santykiuose su Dievu netarpininkaus kunigai. Kunigų luomas darąsis tuo būdu nepakeičiamu tarpininku tarp žmogaus ir Dievo. Visas religinis gyvenimas esąs įspraustas į griežto mokslo, kulto ir disciplinos ribas. Kas galį dėtis tose ribose, apie tai sprendžiąs visagalis kunigų luomas, lyg jis būtų paėmęs savo išmintį ir valią tiesiog iš Dievo rankų.

Teoretinio mokslo persvara krikščionybėj duodanti Bažnyčios sąmonei intelektualistinę kryptį: komplikuota sąvokų sistema, kuri sudaranti Bažnyčios dogmą, užtemdanti ir užslopinanti pirmykštį, paprastą ir didingą Kristaus mokslo branduolį. Tą mokslą skelbianti Bažnyčia laikanti save

nepaliečiamu Dievo kūriniu ir nepakeičiama Šventosios Dvasios įstaiga. Ilgainiui ir Bažnyčia pradėjusi žiūrėti į visus savo darbus, reikalavimus ir įsakymus, kartais labai tolimus nuo Kristaus dvasios, lyg į švenčiausius Dievo valios apreiškimus. Visi istoriškosios Bažnyčios iškrypimai randą sau religinį pateisinimą ir tuo būdu darąsi pavojingesni.

Pirmykščiam entuziazmui silpnėjant, į krikščionių sąmonę grįžtą žemesnieji religijos elementai. Baimė ir viltis užimą svarbesnę vietą, ne kaip pirmykščioj Evangelijoj, kuri remiantisi įsitikinimu, kad žmonių likimas esąs sudėtas į mylinčio Tėvo rankas. Ilgą eilę smulkių nurodymų, kaip krikščionys turį elgtis gyvenimo sūkury, ir baimė, kad mažiausias nusižengimas toms smulkmenoms atnešiąs Dievo kerštą, suteikęs etikai rigoristišką pažymį. Tokia etika buvusi visai svetima pirmiesiems Kristaus išpažinėjams, kurie turėję prieš savo akis gyvąjį Mokytojo vaizdą ir jautę savo sieloj Jo dvasios veikimą. Smulkūs įrodymai, kurie dažnai nemokėję atskirti esminių dalykų nuo atsitiktinių, buvę jiems visai nereikalingi.

3. **Graikiškasis katolicizmas.**

Harnack'as, pažvelgęs į pradžią to kelio, kuris veda prie katalikų Bažnyčios galutinės formos, peršoka per keletą amžių ir stengiasi sustatyti graikiškosios Bažnyčios, kuri gyvena jau daugiau per tūkstantį metų tose pačiose formose, pagrindinius bruožus. Ta Bažnyčia turinti labai sudėtingų elementų. Ji tarytum užkonservavusi jausmus, prietarus, mokslus, išorinius ir vidujinius religinio kulto dalykus. Kas lyginąs Jos išorinį kultą, Jos iškilmingą ritualą, ceremonijų gausumą, Jos relikvijas, šventųjų paveikslus, kunigus ir vienuolius ir Jos misterijas su apaštalų laikotarpio Bažnyčia ir neoplatonizmo laikotarpio helenistiniais kultais, tas turįs prieiti išvadą, kap Ji esanti surišta artimiausiais giminingumo ryšiais su helenistine sinkretistine religija, o siūlai, ryšantieji ją su betarpišku Kristaus apreiškimu, esą nepalyginamai plonesni ir retesni. Ištisai begalybei elementų, kurie veikią toj Bažnyčioj ir kurie garbinami tiek pat, kiek ir Evangelija, seniausioj krikščionybėj negalima esą surasti jokio pagrindo. Teišbraukią mes iš Jos kulto ir dogmatų kai kuriuos žodžius, pav., „Kristus“ ir niekas nebepriminsią mums primykščio Išganytojo mokslo pavidalo. Pirmojo amžiaus krikščionys būtų kovoję prieš ją taip pat, kaip kovoję prieš Didelės Motinos ir Dzeuso Išgelbėtojo kultą. Ši Bažnyčia savo išorinių formų atžvilgiu esanti paprastas tęsinys graikiškos religinės istorijos, patyrusios svetimą iš esmės krikščionybės veikimą.

Bet iš išorinių formų negalima esą dar spręsti apie graikiškosios Bažnyčios vidujinę esmę.

Kokie elementai charakterizuoja tą esmę?

Pirmiausia tradicionalizmas ir ritualizmas.

Graikiškoji Bažnyčia vaizduojanti dievišką galybę milžinišku kapitalu, kuris visas gulįs sudėtas kunigų rankose. Tikintieji galį semti tik iš to kapitalo ir kiekviena moneta jame turinti būtinai turėti tą patį ženklą, kurį jai įdėję seniausi krikščionybės tėvai. „Jis pasiliko apaštalų moksle“, rašo jau Apaštalų darbai. Į tą apaštališką pažymį pirmiausia įeinąs kuo griežčiausias vykdymas religinio **ritualo**. „Das Heilige haftet am Wortlaut und an der Form“. Tradicija ir apeigos sudarančios sąlygas, be kurių Dievo galybė

negalinti pasireikšti žmogui. Kristaus apreiškime tokio tvirtinimo niekur mes nerandą.

Be to, graikiškoji Bažnyčia išplėtojusi ortodoksijos arba tikrąjį mokslą iki mažiausių smulkmenų, pažymėjusi jam griežčiausias ribas. Tik tose ribose Kristus galįs žmones išganyti. Kas nepripažįstąs Jos mokslo, turįs būti išmestas iš krikščionių visuomenės, lyg raupsuotas. Nesą sunkesnės nuodėmės už mažiausius nusižengimus kuriam bažnytiniam įstatymui. Tokia nuotaika vedanti prie žiauriausio fanatižmo. Tas fanatizmas neišvengiamas ten, kur ortodoksija vyraujanti visame religiniame gyvenime. Jis esąs neroméniško kilimo. Daugiausia prie jo įsivyravimo prisidėjusi Rytų absoliutizmo nuotaika. Nuo Dioklecijano ir Konstantino laikų įsitvirtinusi pažiūra, kad imperijos valdovas turįs ne tik teisę, bet ir neapribotą priedermę valdyti savo valdinių ir kūnus ir sielas. Baisiai daug žalos pridariusi ta aplinkybė, kad romėnų imperatorius, padaręs krikščionybę savo imperijos oficialine religija, beveik vienu laiku tapęs ir krikščionišku karaliumi ir orijentališku despotu. Kruvini eretikų persekiojimai dėl tokio sujungimo galėję būti lengvai pateisinti vyriausiais krikščioniško mokslo reikalavimais.

Graikišką katalicizmą charakterizuojąs tradicionalizmas. Tradicija ginanti pirmiausia tikrąjį religinį mokslą. Tas mokslas graikiškojoj Bažnyčioj apimąs visus Dievą ir Jo sukurtąjį pasaulį liečiančius klausimus. Ta religija, kuri sutraukiusi daugumą ryšių su Evangelija, išplėtojanti ilgą virtinę metafizikos, kosmologijos ir istorijos filosofijos mokslų, suteikdamas jiems tą patį autoritetą ir šventumą, kaip ir tiesioginiams Kristaus įsakymams. Čia mes turį reikalą su antru esminiu tos religijos pažymiu, būtent, intelektualizmu, kuris pirmąją vietą visam vidujiniam žmogaus gyvenime pavedąs **pažinimui** ir visus religijos etikos ir estetikos reiškinius laikąs pažinimo atmainomsi. Tas intelektualizmas arba pažinimo išaukštinimas esąs kilimo graikiško, tik ne Evangelijos, kuri pirmąją vietą pavedanti grynai širdžiai ir gerai valiai. Evangelijos moralinio mokslo vietoj atsistojusi, kaipo ortodoksinis mokslas, sudėtinga ir išplėtota metafizikos spekuliacija. Harnack'as pabrėždamas visur tos spekulacijos priklausomumą nuo graikų mokslų, nurodo ir dvi jos originališkas sudėtines dalis—kūrimo ideją ir Išganytojo dieviškumo ir žmogiškumo mokslą.

Kūrimo (sutvėrimo) ideja pergalinti senovės dualizmą: ji kartu ir atskirianti nuo pasaulio Dievą, būtybę, kuri pati turinti savo gyvenimo versmę ir jungiantisi su pasauliu, parodydama, kad veikianti pasauly kūrybiška jėga esanti dieviško kilimo. Dar originališkesnis yra Dievo-Žmogaus mokslas. Jis vaidinąs graikų dogmatikoj tą pačią rolę, kur širdis mūsų kūne. Iš jo išplaukiąs Šv. Trejybės mokslas, o tuose dviejuose moksluose drauge glūdįs in nuce visa krikščioniška pasaulėžvalga. „Dievas-Žmogus", sako vienas graikų Bažnyčios tėvas: „yra vienintelis naujas dalykas pasauly. Iš to pagrindinio dalyko rimtas galvotojas sugebėsiąs išvesti visus kitus dalykus. Tam pagrindiniui krikščionių pasaulėžvalgos mokslui Harnack'as daro keistą priekaištą, kad jis neturįs nieko bendra su konkretišku Kristaus asmeniu. „Der ganze Bau der kirchlichen Christologie steht ausserhalb der konkreten Persönlichkeit Jesu Christi." Jo kilimą Harnack'as aiškina tokiu būdu. Antrasis amžius sutapdinęs Jėzų Kristų su dieviškąja išmintimi arba Logosu. Kristus išgelbėjęs žmoniją nuo piktybės valdžios. Tą išganymą galima esą įsivaizduoti arba nuodėmių atleidimo, arba

demonų valdžios nugalėjimo, arba nuo mirties išgelbėjimo ir į dieviškojo gyvenimo pilnumą sielos pakilimo pavidale. Paskutinė pažiūra galinti, tiesa, iki tam tikro laipsnio remtis Evangelijos žodžiais ir šv. Povilo mokslu, bet jos galutinė išvaizda esanti graikiško kilimo. Išgelbėjimas nuo mirties graikiškų teologų vaizduojamas grynai realistiškai, tartum koks farmakologiškas procesas — dieviškoji įgimtis turinti įsilieti ir visai pakeisti mirtingą žmogaus įgimtį. Tik sudievinimas žmogaus įgimties duodąs jai tikrąjį nemirtingumą ir amžinumą. Tas sudievinimas žmogaus įgimties, graikų įsitikinimu, galįs įvykti tik vienu būdu: Išganytojas turįs būti pats Dievas ir virsti žmogum — „nur wenn das Göttliche selbst leibhaftig in die Sterblichkeit eingeht, kann diese transformiert werden". Dieviškoji išmintis ir galybė (Logos) turinti pati nužengti į žemę ir susijungti su tikrąja žmogaus įgimtimi. Ką šventas P o v i l a s rašęs apie Kristaus prisikėlimą, t. y. kad visas krikščionių tikėjimas esąs tuščias, jeigu Išganytojas nesąs iš tikrųjų prisikėlęs iš numirusių, tą pat skelbią dabar žymiausieji krikščionybės atstovai apie dvi įgimtis, susijungusias Kristuje: jie esą įsitikinę, kad nuo pripažinimo tiesos, jog Logos-Kristus esąs vienos esmės su Dievu, priklausąs visas krikščionybės likimas.

Su tradicionalizmu ir intelektualizmu esąs glaudžiai susijęs r i t u a l i z m a s. Jo sudėtingas turinys tesąs prieinamas nedaugeliui žmonių, išėjusių ilgą ir sunkią filosofijos ir teologijos mokyklą. Didžiausiam daugumui dogmatinis mokslas esąs neprieinamas — jį atstojančios stereotipinės formulos, lydimos tam tikrų simboliškų veiksmų. Bendravimas su Dievu įvykstąs per misterijų kultą, per tūkstančius mažesnių ir didesnių formulų, ženklų, paveikslų ir apeigų, nuo kurių prisilaikymo pareiną, ar žmogus užsitarnausiąs Dievo malonę ir įgysiąs amžiną gyvenimą. 90% krikščionių religija esanti ne kas kita, kaip apeigų ritualas. Ir mokyčiausiems teologams tas ritualas esąs nepakeičiamas, nes jame dogmatinis mokslas randąs tikrą pritaikinimą ir įsitikrinąs, kad amžinos gyvybės troškimas būsiąs patenkintas. Nėra nieko liūdnesnio, sako H a r n a c k' a s, kaip tas pasikeitimas krikščionių religijos iš Dievui dvasia ir teisybe tarnavimo į ženklų, formulų ir stabų kultą. Kur Kristaus apreiškime galima esą rasti bent pėdsaką reikalavimo, kad žmogus turįs pasiduoti paslaptingoms ceremonijoms, pritraukiančioms Dievo malonę, kad jis turįs griežtai laikytis tam tikro ritualo, lenkti galvą ir klauptis prieš paveikslus ir seniai nutartu būdu murmėti tam tikrus sakinius ir formulas. J. Kristus, norėdamas pašalinti tokios rūšies religiją, leidęs save prikalti prie kryžiaus, o graikų Bažnyčia atstačiusi ją, naudodamąsi Jo vardu ir autoritetu. Ritualizmas beveik užslopinąs čia dvasinę religiją. Rytų Bažnyčių sistema esanti visai svetima Evangelijai, ji grįžtanti prie paprastesnių kulto formų, paskolintų iš senovės religijų. Nuo galutinio Kristaus dvasios iškraipymo apsaugoją ją vienuoliai, gyvenantieji pagal Kristaus įsakymus. Nereikią ir užmiršti, kad ta Bažnyčia nesanti išplėšusi iš liaudies rankų Naujojo Įstatymo raštų ir kad toj švenčiausioj knygoj tikintieji vis dar randą tikrojo Kristaus mokslo versmę. Šioj dirvoj Evangelija dar ne visai pražuvusi.

4. Romos katolicizmas.

Visi graikiškosios Bažnyčios pradai veikią ir Romos Bažnyčioj. Tradicijonalizmas, ortodoksija ir ritualizmas vaidiną čia nė kiek ne mažesnę rolę, kaip graikuose, Bet prie tų bendrųjų pradų prisidedą nauji dalykai, kurie suteikią Vakarų Bažnyčiai naują veidą. Pirmąją vietą užimanti lotyniška dvasia, gyvuojanti Bažnyčioj ir besitraukianti Joj pasaulinė Romos monarchija. Antrąją vietą užimanti šv. Augustino įtekmė.

Jau labai anksti Romos dvasia pradėjusi veikti bendrąjį Vakarų katalikybės turinį. III amž. pradžioj mes randą pas kai kuriuos Vakarų Bažnyčios Tėvus mintį, kad žmogaus sielos išganymas pareinąs nuo vykdymo tam tikros sutarties (Vertrag), padarytos tarp Dievo ir žmogaus. Čia tarpininkaujanti Bažnyčia. Tik toks išganymas tesąs teisus (salus legitima). Dievo gailestingumas pasireiškiąs kaip tik, tiksliai nutiesiant tos sutarties sąlygas; ypačiai griežtai baudžiąs Dievas kiekvieną jos peržengimą. Toliau, visą Kristaus apreiškimo turinį, visą Šventąjį Raštą ir visą tradiciją Vakarų Bažnyčia laikanti ypatingu juridišku įstatymu (lex). To švenčiausio įstatymo pildyti esą negalima be tam tikro valdininkų luomo, į kurio rankas esąs sudėtas visas Dievo malonės turtas. Tas turtas dalinamas tikintiems per sakramentus. Sakramentų išorinė forma ir jų suteikimo būdas esąs smulkiausiai determinuotas. Atgaila už nuodėmes įgyjanti taip pat juridišką pažymį: nusidėjėlis stojąs prieš teismą, kur kaltinamas įžeidęs Dievą, ir vykdąs bausmę, paskirtą kunigo-teisėjo. Tokiu būdu Bažnyčia virstanti teisia įstaiga, kuri dedantiesi neklaidingai sprendžianti visą žmogaus gyvenimą dėl visų jo santykių su Dievu.

Išorinė tos milžiniškos įstaigos organizacija išaugusi, prisitaikindama prie senosios Romos administratyvinės organizacijos. Kiekviena provincija sudariusi tam tikrą bažnytinį vienetą, kurio prieky stovėjęs vyskupas. Dioklecijanas sujungęs atskiras provincijas į didesnius administratyvinius vienetus. Rytų Bažnyčia tuo pavyzdžiu buvusi padalinta į patrijarchatus. Vakarų Bažnyčia neįsteigusi patrijarchatų. Vakarų Romos imperiją V amž. sutriuškinę barbarai. Kas Romos kultūros ir dvasios likę, tas pasislėpę po Bažnyčios sparnais ir pradėję naujai gyventi. Barbarų nugalėtojų vadai nedrįsę pasiskelbti Romos imperatoriais ir įsteigę atskiras valstybes provincijoj. Senojo pasaulio sostinėj pasilikęs Romos vyskupas, praeities sergėtojas ir ateities valdovas. Barbarų užimtų provincijų vyskupai žiūrėję į Romos dvasios valdovą, lyg į didžiausią autoritetą visą krikščionybę liečiančiuose klausimuose. Romoje jie rasdavę stipr ausią atramą visose kovose su savo tikėjimo iškreipimais. O kovoti tekę dažnai, kur jų priešus palaikę pasauliniai valdovai. Iš lėto Romos Bažnyčia užėmusi senosios Romos pasaulinės imperijos vietą ir nuo tos vietos ji nenorinti atsisakyti iki šių dienų. „Ji vis dar tebevadovauja tautoms: jos papos valdo pasaulį, kaip Trajanas ir Markus Aurelijus. Romulo ir Remo vietoj atsistojo Petras ir Povilas, prokonsulų — arkivyskupai ir vyskupai, legijonų — kunigų ir vienuolių kuopos, o imperatorių gvardijos — jezuitai. Čia įeinančios mažiausios smulkmenos, atskiri įstatymai, net drabužiai—visur galima matyti senosios imperijos ir jos įstaigų tolimesnis veikimas. Tai jau ne pirmosios Evangelijos išpažinėjų bendruomenės ir ne Rytų tautinės Bažnyčios. Tai politinis kūrinys, didingas, kaip pasaulinė imperija —

tikrasis Romos Imperijos tęsinys. Papa, kuris vadino save „karaliumi" ir „pontifex maximus" yra Cezario įpėdinis".

Katalikų Bažnyčia laikanti lygiai svarbiais savo uždaviniais skelbti Kristaus Evangeliją ir Jo vardu, tik ne Jo priemonėmis valdyti žmoniją. Žodžius „Christus vincit, Christus regnat, Christus triumphat" reikią suprasti politiškai: Jis karaliaująs ant žemės tiek, kiek ją valdanti Jo Bažnyčia — valdanti visomis tomis priemonėmis, kurias vartojusi pasaulinė valdžia, būtent, teise ir prievarta. Taigi ir visas religinis gyvenimas, visas asmens pamaldumas ir mistiški sielos pakilimai prie Dievo turį pasiduoti papos Bažnyčios neapribotai vadovybei ir nuolatinei kontrolei. Giliausias tikėjimas, karščiausia ir veikliausia meilė, vyriausios dorybės ir kankinimai Kristaus vardu neturį jokios vertės, jei jos įvykstančios anapus tos įstaigos sienų. Dievo karalystės pagrindiniai bruožai perkeliami tiesiog į Romos Bažnyčią ir tokiu būdu visiems jos mokslams, jos įstatymams, jos pretensijoms ir visam jos veikimui suteikiamas nepaliečiamo šventumo pažymys. Harnack'o akyse noras sukurti Dievo karalystė žemėj politikos priemonėmis yra didelis nesusipratimas. „Dievo karalystė nepažįsta jokių kitų jėgų, kaip tik religinę ir moralinę ir stovi ant laisvės pamato". Bažnyčia, žemiška valstybė, pasidaranti galų gale papos absoliutine monarchija, o jos valdovo sprendimai įgyją neklaidingumo pažymį. Papos neklaidingumas žemiškoj teokratijoj reiškiąs tą pat, ką pasaulinėj valstybėj neribotas monarcho suverenumas. Harnack'o nuomone, papos neklaidingumo mokslas esąs aiškiausis įrodymas visiško religijos supasaulinimo Romos Bažnyčioj.

Jei tas supasaulinimas neapėmęs ir nepersunkęs viso Bažnyčios vidujinio gyvenimo, tai pirmiausia esąs didžiausio Jos genijaus *Augustino* nuopelnas. „Es ist die wichtigste und wunderbarste Tatsache in ihrer Geschichte, daß sie gleichzeitig caesarisch und augustinisch ist". Augustinas, atnaujinęs senąjį Povilo mokslą, kur dėstęs nuodėmę ir malonę, kaltę ir išteisinimą, žmogaus nelaisvę ir Dievo predestinaciją. Pasiremdamas savo paties prityrimu, jis suvedęs visus sielos trūkumus ir kančias į vieną šaltinį, būtent, į nuodėmę, į nutraukimą ryšių tarp Dievo ir žmogaus, į žmogaus ateizmą. O visa tai, kas išgelbėję ir gelbstį iš pasaulio pančių ir vidujinio nuslydimo, kas duodą jam jėgą, laisvę ir amžinybės sąmonę, jis vadinąs malone. Šv. Augustinas, kaip ir šv. Povilas, žinąs, kad malonė esanti Dievo dovana ir ją gavęs iš Kristaus. Iki šių dienų gyvas vidujinis pamaldumas katalikų Bažnyčioj ir jo išraiška tebesanti augustiniška. Harnack'as atsisako, arba, tiksliau sakant, nesugeba, pasiremdamas savo pažiūromis į visuotinę Bažnyčią, išaiškinti, kokiu būdu galėjusi susijungti ta giliausia vidujinė mistika su Kristaus mokslo supasaulinimu Romos katalicizme -- jis pabrėžė tik tą faktą, kad jau pats Augustinas buvęs griežtai Bažnyčios žmogus, kuris Bažnyčios karalystėj įžiūrėjęs tikrąjį Dievo karalystės įgyvendinimą.

Lotyniška dvasia, senosios Romos Imperijos dvasia, vyraujanti katalikybėj. Ji padaranti tai, kad iš visų Bažnyčių papos Bažnyčia daugiausia nutolstanti nuo Evangelijos. „Evangelija sako: Kristaus karalystė yra ne iš šio pasaulio, bet šita Bažnyčia įsteigė žemišką karalystę; Kristus reikalauja, kad jo tarnai ne valdytų, bet tarnautų, o šie kunigai valdo pasaulį; Kristus išveda savo mokinius iš politikos ceremonijų religijos ir kiekvieną pastato

Dievo akyvaizdoj (Dievas ir siela, siela ir Jos Dievas). Čia, atbulai, žmogus nesutraukiamomis grandinėmis pririšamas prie žemiškos įstaigos ir turi klausyti; tik tada jis gali artintis prie Dievo. Kadaise Romos krikščionys liejo savo kraują už atsisakymą garbinti Cezarį ir paniekinimus politinės religijos, o šiandie, kad ir tiesiog žemiško valdovo negarbina, vis dėlto pavedė savo sielas Romos papos, karaliaus, visagalei vadovybei".

5. Protestantizmas.

Protestantizmas, Harnack'o nuomone, religijos ir išganymo mokslų atžvilgiu buvęs giliausias reformacijos judėjimas. Bažnyčios atžvilgiu, Jos autoriteto ir aparato atžvilgiu jis reškęs tikrąją revoliuciją. Reformacija pasireiškusi pirmiausia tuo, kad Evangelija ir su ja sutinkąs religiškas pergyvenimas užėmę centrą ir buvę nuvalyti nuo pašalinių priedų. Iš pirmykščio krikščionybės kamieno išaugę daug daug laukinių auglių, kurie paslėpę nuo žmonių akių Kristaus mokslo tikrąją esmę. Protestantizmas apkarpęs tuos auglius ir prisiartinęs prie tikrojo kamieno, kurį galima surasti tik paties Kristaus žodžiuose. Tą apkarpymą Harnack'as vadina kritiška redukcija.

Kristaus žody Liuteris radęs į maloningą Dievą tikėjimo pagrindinį turinį. Evangelija, *Liuterio* įsitikinimu, skelbianti pirmiausia maloningą Dievą, su kuriuo mus sutaikinęs Kristus. Jos svarbiausias uždavinys esąs pažadinti mūsų tikėjimą į mus mylintį Tėvą. Tas tikėjimas esąs tikrosios religijos pradžia, vidurys ir galas. Jis vedąs žmogų prie išteisinimo (Rechtfertigung), kuris nereiškiąs nieko kita, kaip įgijimą per Kristų Dievo taikos ir laisvės, kaip pasaulio nugalėjimą ir vidujinę amžinumą.

„Dievas", vis kartojęs Liuteris: „nenori iš mūsų nieko daugiau, kaip tik tikėjimo ir tik per tikėjimą nori su mumis santykiauti". Žmogus galįs tarnauti Dievui tik, pripažindamas Jį Tėvu ir šaukdamasis Jo tėviškos pagalbos. Visi kiti keliai atsitoliną daugiau ar mažiau nuo to kelio. Tik priėmimas Dievo žodžio į širdį ir pakėlimas širdies prie Dievo turį prasmės bendruomenės kultui. Visa kita Liuteris iš kulto pašalino. Protestantai mano, kad Evangelija esanti toks paprastas dieviškas ir konsekventiškai visai žmogiškas dalykas, jog tarp jos ir atskirų žmonių nereikią jokių tarpininkų, jog jos šviesa geriausiai veikianti kiekvieną sielą.

Tuose bruožuose pasireiškia, Harnack'o nuomone, Liuterio reformacijos veikimas. Bet protestantizmas buvusi ne tik reformacija, bet ir revoliucija prieš nusistojusią teisią visuomenės ir valstybės tvarką, kur viešpatavusi Bažnyčia. Naujas judėjimas stengęsis sugriauti visą hierarhinę Bažnyčios sistemą. Protestantai nepripažįstą tarp Dievo ir žmogaus jokių tam tikrų tarpininkų, kurie remią savo teises priklausomumu prie dieviško kilimo įstaigos; jų pastoriai skiriąsis nuo visos bendruomenės tik tobulesniu Šv. Rašto žinojimu.

Taigi, pirma, milžiniška įstaiga, kuri per daug amžių valdė žmonijos dvasią, tokiu būdu buvo išgriauta iki pamatų.

Antra, protestantai paskelbė kovą visiems formališkiems išoriniams religijos autoritetams: žmogus turįs nulenkti galvą tik prieš Evangelijos žodžius, nes Evangelija viduj sustiprinanti žmogų ir išlaisvinanti jo sielą. Visuotinių susirinkimų, kunigų ir visos bažnytinės tradicijos autoritetas neturįs jokios

reikšmės, jei prasilenkiąs arba atsitolinąs nuo paprastųjų Išganytojo žodžių.

Trečia, protestantizmas atmetė visą tradicinę kulto santvarką, ritualizmą ir paskelbė, jog iškilmingos apeigos negalinčios padidinti Dievo malonės, nes ji tereikalaujanti tik vieno dalyko, būtent, kad tikinti širdis atsivertų ir laistų jai veikti.

Ketvirta, protestantai kovoja su sakramentalizmu, kuris remiasi tikėjimu, kad Dievo malonė yra surišta su tam tikrais materiališkais dalykais ir gali būti tam tikromis dalimis suteikta žmogui.

Penkta, naujas judėjimas atmetė tam tikrą dorovės mokslo dalį. Nes Liuteris atmetė vienuolių askezę ir paskelbė, kad, kadangi viskas pasauly pareiną nuo Dievo, tai žmogui geriausia būti tose sąlygose, kuriose jį pastatęs Dievas; kiekvienas žmonių luomas galįs pildyti Dievo valią: ištikima tarnaitė esanti aukštesnė, nekaip paskendęs kontemplaciose vienuolis.

Tai yra didieji, Hernack'o nuomone, reformacijos dalykai. Protestantai ortodoksai, pav., dogmatų istorininkas Thomasius, reformacijos dogmatinį mokslą laiko paskutiniu ir galutiniu tiesos žodžiu. Liuterio teologijos vyriausias tikslas esąs tas pats, kurio siekusi visa krikščionybės raida. Harnack'o akyse didelis XVI amž. reformatorių mokslas tesąs tik pradžia milžiniško idejų sąjudžio, kuris išvystęs visas savo jėgas tik liberališkoj XIX amž. teologijoj. Harnack'as yra Liuterio teologijos apologetas toj formoj, kurią jai davė jo mokytojas Alberchtas Ritschl'is. Iš tiesų Harnack'as stengėsi įrodyti, jog visa krikščionybės istorija teturinti tą prasmę ir tikslą, kad būtų atmesti, lyg nereikalingi augaliai, užtemdą pirmykštį jos didingą kamieną, visi dogmatiniai ir metafiziniai mokslai, išaugę iš tikrojo kamieno. Nukirtus tuos kenksmingus auglius, lieką s grynas moralinis Kristaus mokslas, kurio pamatus Harnack'as suglaudžia, kaip matėme, į tikėjimą į Dievą Tėvą ir Jo karalystę, į begalinės žmogaus sielos vertės pripažinimą ir tobulos meilės įsakymą. Liuteris dar nebuvo priėjęs prie tokios radikališkos „kritiškos" redukcijos. Jo darbas tokiu būdu palikęs neužbaigtas. Jo teologijos pažiūros dar labai glūdinčios vidurinių amžių pasaulėžvalgoj. Jis nemokėjęs galutinai atskirti teoretinio (dogmatinio) mokslo nuo Evangelijos, kuri nesanti joks „mokslas", tik naujo gyvenimo skelbimas. Jis palikęs nelietęs senąjį Šv. Trejybės mokslą dviejų Kristaus įgimčių, būtent, Dievo ir žmogaus mokslas sudaręs vieną giliausių jo teoretiškų pažiūrų pamatą. Liuteris ne tik palikęs kai kuriuos senus katalikybės dogmatus, bet dar sukūręs naujus ir reikalavęs, kad jo sekėjai priimtų tuos dogmatus, nes esą jų būtinai reikią žmogaus išganimui (heilsnotwendig). Intelektualizmas vėl įsiskverbęs į reformuotos krikščionybės sąmonę: vėl Kristaus sekėjai buvę padalinti į dvi klases, būtent, kurie supranta sudėtingą dogmatinį mokslą ir kurie turį aklai jam pasiduoti.

Pačioj Evangelijoj Liuteris ne visada mokėjęs atskirti Evangelijos dvasią nuo Evangelijos raidės. Jis tais atvejais, kur raidė pasidariusi jam svarbi, nors ir neišplaukusi iš Kristaus mokslo dvasia, reikalavęs pasiduoti jai be jokių svyravimų. „Stovi parašyta" — buvusi vyriausia instancija visai eilei atsitikimų.

Liuteris pirmasis nuo Augustino laikų geriausiai pajutęs, kad kiekvienas gėris pareinąs nuo Dievo, kad svarbiausias tikėjimo dalykas esąs betarpiškas susijungimas sielos su maloningu jos Tėvu. Užmiršdamas tą

savo pagrindinį mokslą, įsipainiojęs į tuščius ginčus dėl išorinės malonės priemonių, būtent, komunijos ir vaikų krikšto. Tuo būdu jis atsistojęs kely, kuris galėjęs privesti, kaip tikrai buvę kai kuriems fanatiškiems sekėjams, prie to, kad evangeliška malonės sąvoka vėl virtusi katalikiška. Jis užmiršęs, kad malonė ir tikėjimas esą visai dvasiniai dalykai ir visa kita tesąs nereikalingas priedas.

Protestantai, kovodami su katalikų Bažnyčia, sukūrę savo bažnytinę organizaciją su teologijos mokslu. Greit naujoji Bažnyčia pradėjusi galvoti tokiu būdu: mes esame vienintelė tikroji Bažnyčia, nes mes turime tikrąjį „mokslą". Tikrajam mokslui atstovaują teologas ir pastorius. Paprastas pasaulininkas turįs jį aklai priimti. Tokiu būdu kunigų luomas virstąs būtinu tarpininku tarp Dievo ir žmogaus, o protestantizmas — menku katolicizmo dubletu.

Didžiausias krikščionybės uždavinys esąs išmesti ir galutinai sunaikinti visi katalikiški likučiai: jos dogmatai ir sakramentai, jos metafizika ir hierarchinė organizacija. Tokį negailestingą sunaikinimą beveik viso krikščionybės mokslo Harnack'as vadina „reformacijos tęsiniu", kuris nepripažįsta nieko daugiau, kaip „tikrai suprastą" Dievo žodį (die Fortsetzung der Reformation im Sinne des reinen Verstandes des Wortes Gottes).

Čia mes galime baigti mūsų ilgoką išdėstymą Harnack'o pažiūrų į Kristaus mokslo esmę ir jo likimą istorijoj. Garsusis istorininkas prieina be galo liūdną išvadą. Visos milžiniškos krikščioniškosios kūrybos pastangos, išskyrus paties Kristaus moralinį mokslą, atrodo Harnack'ui ne tik bergždžios, bet ir žalingos, nes iškraipančios pirmykštį didingą ir paprastą Kristaus apreiškimą. Vienintelė pamoka, kurią mums duoda krikščionybės istorija, vienintelis tos istorijos rezultatas—atmetimas visų jos laimėjimų. Ar istorija diktuoja savo žinovui tą liūdną išvadą? Ne. Ji jam suteikia tik medžiagą, tik atskirus faktus, kurių pastatymas tam tikroj perspektyvoj parėjo daugiausia nuo jo filosofinių pažiūrų. Ne iš istorijos ištraukė Harnack'as savo krikščionybės filosofiją, tik atbulai: visą krikščionybės istoriją jis apšvietė ta šviesa, kurią rado agnostiškoj Kanto filosofijoj.

O kadangi ta šviesa pasirodė silpnutė, kadangi menkas pozityvistiškas žiburėlis negalėjo atskleisti jam kelio į tikrosios krikščionybės vidujinį gyvenimą, tai jo „kritiška redukcija" iš tiesų virto visų krikščionybės turtų sunaikinimu, po kurio pasiliko tik tuščia vieta.

(B. d.)

Doc. Dr. *Ign. Česaitis.*

Charakterio Tomo Akviniečio doktrina[1]).

Fizinius temperamento ir charakterio pastatus sudaro anatomiškoji konstitucija, morfologijos, liaukų sekrecijos, neuro-vegetatyvinė, nugaros smegenų sistemos. Iš viso tai daromos vienokios ar kitokios temperamentų sąvokos ir klasifikacijos.

Santykius tarp anatomiškosios konstitucijos ir kūno struktūros ir psichiškų nusiteikimų, juslingumo ir palinkimų sudaro sekrecijos liaukų vidujiniai ir išoriniai skysčiai, neuro-vegetatyvinė ir nugaros smegenų sistemos. Kraujo kelias iš dalies paaiškina grįžtamuosius visų organiškų elementų santykius, nes endokrininių liaukų perduotas kraujui produktas vaidina morfogenetišką rolę, formuojant anatomišką sistemą ir apsprendžiant struktūrišką tipą ir, be to, jie jungiasi su vegetatyvine nervų ir centraline nervų sistemomis.

Nors šv. Tomas Akv. negalėjo pasinaudoti mūsų dienų gamtos mokslų rezultatais, bet vis dėlto formališku atžvilgiu jis nebus suklydęs.

Šv. Tomas fizinių temperamento ir charakterio pagrindų doktriną remia tuo principu, jog kiekviena gyvo organizmo atmaina sukuria tam tikrą sielos atmainą ir paliečia jos veikimus.

Kompleksija šv. Tomas Akv. vadina vitalinių funkcijų sumą, kurioj glūdįs temperamentų įvairumas [2]).

Šv. Tomo kompleksijos teorijos materiališko atžvilgio šaltinis yra graiko Hippokrato ir romėno Galeno teorija. Formališku atžvilgiu šv. Tomas vis dėlto skiriasi nuo jų, nes taiko jai (savo teorijai) aristoteliškas koncepcijas ir savos psichologijos davinius.

H i p p o k r a t a s (V amž. pr. Kristų), pirmasis graikų medikas, žmogaus įgimties traktate dėsto keturių skysčių teoriją (kraujo, flegmos, tulžies ir juodosios tulžies) ir svarsto jų santykiavimą su keturiais pagrindiniais gamtos kokiais (drėgme, šiluma ir šaltuma). Šių skysčių ir kokių proporcija žmogaus organizme duoda tobulą temperamentą. Vienos iš jų perteklius ar trūkumas sudaro netobulus temperamentus.

Be to, Hippokratas manė, kad minėtieji keturi kokiai veikią temperamentą daugiau už skysčius. Aristotelis taip pat tvirtino, jog šiluma ir šaltuma daug veikiančios temperamento formaciją. Medikų tarpe vyravo dvi skirtingos nuomonės. Vieni spėliojo, kad šaltuma visada turinti jungtis su drėgme, o šiluma — su sausuma. Kiti šiokių junginių nepripažindavo.

[1]) Pradžia: „Soter“, n. 1 (1931) 12—23.

[2]) I, 2 q. 76. a. 5; 1. 2 q. 46 a. 5 ad I; q. 29 a. 3; q. 51 a. 3; II Contra Gentiles, c. 63; Com. Metaph., lib. III d. 49 q. 3 a. 2; Q. D. de Anima, a. 8.

Anų nuomone, du vyriausi esą temperamentai: sausas ir šiltas, drėgnas ir šaltas. Šių manymu, tokių temperamentų esą keturi.

G a l e n a s (II amž. po Kristaus), spręsdamas tą pačią problemą ir kritikuodamas minėtąją klasifikaciją, mano, jog keturių temperamentų teorija turinti dvejopą klaidą: neatsižvelgianti į tobuląjį temperamentą ir apsilenkianti su nesudėtingais temperamentais. Jo nuomone, skysčių kokis pareinąs nuo keturių materialinių Empedoklo elementų, kurie su jais derinasi (žemė, vanduo, ugnis, oras), ir nuo keturių pagrindinių kokių, susijusių su jais (baltoji tulžis yra šilta ir sausa, flegma yra šalta ir drėgna ir tt.). Nuo šių keturių elementų susijungimo su keturiais kokiais ir jų proporcijos bei neproporcijos pareiną temperamentai. Taigi turime normalinį temperamentą (εὐκρασία), kurs kyla iš anų keturių elementų ir savumų pusiausvyros. Taip pat turime daug antinormalinių temperamentų (δυσκρασία). Tarp netobulų temperamentų reikia skirti paprastieji temperamentai, kilę iš vieno kurio savumo (kokio) persvaros, ir sudėtingi bei maišytieji temperamentai, kurie kyla iš dviejų savumų persvaros. Šiuo būdu teoretiškai galime priskaityti tryliką temperamentų, kurie sueina į 9 (4 temperamantai atsikartoja). Jie yra šie: normalinis temperamentas, 4 paprastieji temperamentai (šilumos, šaltumos persvara su drėgmės ir sausumos pusiausvyra, sausumos persvara, drėgmės persvara su šilumos ir šaltumos pusiausvyra), 4 sudėtingieji temperamentai (šilumos ir sausumos, šilumos ir drėgmės, šaltumos ir sausumos, šaltumos ir drėgmės persvara). Kiti keturi temperamentai, labiausiai atitolę nuo tobulos pusiausvyros, Galeno pavadinti: choleriškasis, sangviniškasis, melancholiškasis ir flegmatiškasis. Šie pavadinimai girdimi ir šnekamojoj, kalboj randami mokslo veikaluose [1]).

Šv. Tomas kompleksijos teoriją remia Galeno teorija materiališku atžvilgiu, tik atmeta ją formališku atžvilgiu. Nes Galenas žmogaus sielą laikė pačia kompleksija. „Deceptus autem fuisse videtur Galenus ex hoc quod non consideravit aliter passiones attribui complexioni et aliter animae. Complexioni namque attribuuntur sicut disponenti et quantum ad id quod est materiale in passionibus, sicut fervor sanquinis et huiusmodi; animae autem, tanquam principali causae, ex parte eius quod est in passionibus formale, sicut in ira appetitus vindictae“ [2]).

Šv. Tomas kompleksijos esmę formulavo, turėdamas akyse graikų medikų kosmologinius-fiziologinius pradus, taikomus gyvoms būtybėms [3]). Kompleksija yra įgimtasis konstitucinis pasiturėjimas, t.y. tarpiškas savumas (kokis), kyląs iš priešingų aktyvių savumų ir pasyvių elementų, pagrindiniuose visų gyvių, ypač gyvulių, skysčiuose ir organuose specifiškai vienas atskiroms rūšims, o dėl individuacijos principo tos pačios rūšies individuose skirtingas, tvirtai juose glūdįs ir nuteikiąs juos, kaipo materialinį elementą pirmiesiems aistrų judėsiams.

---

[1]) Plg. M a l a p e r t, Le caractère, Paris 1902, 121—122.
[2]) Contra Gent., lib. II, c. 63.
[3]) A l f. F u o i l l é, Tempérament et caractère, Paris 1901, 5—6: „Il faut distinquer la constitution proprement dite d'avec le tempérament. La constitution, ce sont les variations individuelles dans l'architecture et la charpente du corps, dans le volume et le poids, dans la proportion et d'aptation des organes... Le tempérament, ce sont les variations individuelles dans l'organisme“...

Kad šis, taip sakant, scholastiškas apibrėžimas paaiškėtų, reikia jis panagrinėti skyrium, nors jau bent kiek paaiškėjo iš aukščiau Galeno kompleksijos teorijos nupasakojimo.

Kompleksija sakoma esanti įgimtasis konstitucinis bei būtybinis pasiturėjimas (habitus), t. y., nuteikiąs subjektą, kad jis gerai ar blogai pasituri, jaučiasi turįs gerą ar blogą savijautą. Kompleksija nėra „habitus" griežtąja prasme. Tėra habituališka dispozicija. Ji neglūdi veikiančiose galiose, tiesiog nekreipia jų veikimą, tik nuteikia pačius organus, kad jie gerai ar blogai pasiturėtų. Kompleksijos įgimtis, kaip teisingai pastebi Foueillé [1]) pasireiškia statiškai. Bet kadangi organai paskirti yra veikti per įgimtį, tai pasireiškia jų dinaminis elementas. Taip, sveikata, stiprumas, gražumas ir kiti būtybiniai pasiturėjimai pirmiausia nuteikia subjektą, kad jis būtų sveikas, stiprus ir tt., nors tiesiog tarnauja įgimties konstitucijai sudaryti.

Šiuos pasiturėjimus mes gauname, gimdami arba, kaip šiandien sakoma, paveldėjimo keliu. Todėl juos vadiname įgimtais. Dažnai vieni autoriai perdeda paveldėjimo reikšmę, tvirtindami, jog žmogus apsigemąs su tam tikru jau nebekintamu charakteriu. Kiti, atvirkščiai, teigia, jog individai gemą, turėdami visiškai neapspręstą įgimtį.

Šiokia kompleksija yra aktyvaus kokio ir pasyvių elementų padarinys. Šv. Tomas pripažįsta savo laikų gyvųjų kūnų konstitucijos doktriną; nes suponuoja keturis elementus, iš kurių jie susidedą. Šiandien jų priskaitoma per septynias dešimtis ir jiems skiriami tam tikri savumai. Ar keturi yra elementai ar aštuonios dešimtys, ar jie skiriasi tam tikrais savumais, sunku tikrai ir mūsų mokslininkams pasakyti. Teisingai galime atkartoti Mandsley pasakymą: „C'est un symbole représentant des quantités inconnues" [2]). Elementų skaičiaus kiekis tėra materiališkas šio klausymo atžvilgis ir jo esmės nekeičia. Nes formališku atžvilgiu anuomet ir šiandien yra aišku, kad visi elementai turi tam tikrus speciališkus savumus, kad įvairūs jų net priešingi savumai gali tame pat subjekte didėti bei mažėti.

Pagrindiniai skysčiai, kuriuose glūdi kompleksija, pasak Galeno ir šv. Tomo, yra dvejopi. Vieni maitinimosi, pareiną nuo maisto pasikeitimo ir persiliejų į kraują. Jame nėra kompleksijos, nes jie nuolat kinta. Kiti skysčiai kyla iš sėklos dekokcijos ir yra gimimo produktas, išsisklaidęs visame kūne ir dėl to yra kompleksijos savumas. Šie skysčiai nuosekliai yra paveldėjami, organizmo pažymys, vitalinių veiksmų priemonė. Tik jiems pakitėjus, kai sugenda vienas kokis ir kitas palaipsniui ją pakeičia, mūsų kompleksija gali pakitėti.

Ši kompleksija, glūdinti pagrindiniame skysčiuj, yra specifiškai viena kiekvienai gyvių rūšiai, yra vadinamoji tipingoji kompleksija, ir būdama tos pat rūšies kompleksija, yra skirtinga individuališku atžvilgiu: kiek yra tos rūšies individų, tiek pat yra skirtingų kompleksijų. Individuacijos principas šį skirtumą sudaro.

Kompleksijos uždavinys yra padaryta tai, kad individas priimtų pirmuosius aistrų pasireiškimus.

---

[1]) *A.* F o u i l l é, Tempérament et caractère, 6.

[2]) Plg. P. M a l a p e r t, Le caractère, 1 .

Organiškuose kūnuose tarpiškas kokis, sudarytas daugelio kitų kokių ir elementų, palaiko vegetacinę gyvybę, kuri dėl viso organizmo vienumo palaiko gyvuliškąją gyvybę, per ją ir intelektualinę gyvybę. Taigi pirmiausia kompleksija duoda specifiškai vieną ir individuališkai skirtingą mitybą, kuri yra pirmoji vegetacinės gyvybės funkcija.

Maityba turi valgymo, virškinimo, transformacijos, distribucijos procesą. Jos perteklius kenkia temperamentui. Mityba kūną ugdo, jį palaiko ir dirbant išaikvotą energiją papildo.

Gyvis minta tam, kad gimdytų arba gamintų iš savo substancijos narvelius, kurie, atsiskyrę iš gimdytojo organizmo, gamina naujus tos pat rūšies individus. Šiam veikimui Fouillé priskiria dvejopą funkciją ir skirsto temperamentus į vyriškąjį ir moteriškąjį [1]).

Vegetacinė gyvybė su savo trejopu veikimu palaiko juslinę gyvybę, dėl kurios gyvis nuvokia, junta ir juda. Šiuo būdu nuovoka išaukia aistras, o šios judesius. Todėl aistra (passio) yra gyvuliškosios gyvybės centras, kurios organas yra bendrasis palytėjimas (tactus communis) arba nervų sistema.

Konsekventiškai kompleksija yra materiališkas aistrų pagrindas. Nervai susidedą iš vegetacinių narvelių, kurie pagal įvairias kompleksijas akstinami prie įvairių emocijų, arba taip pat dėl intymiško vegetacinės gyvybės santykio su jusline iššaukia pirmuosius aistrų pasireiškimus. Šios aistros vadinamos įgimtosiomis (passiones naturales), nes šv. Tomas jas skiria nuo gyvuliškųjų aistrų (passiones animales), kurios siekia nuovokos pavaizduoto objekto ir kurių uždavinys yra palaikyti specifikišką ar individuališką žmogaus įgimtį.

Šiaip stambiais bruožais dėstoma kompleksijos šv. Tomo doktrina.

B. Temperamentas.

1. Charakterio elementas kūno atžvilgiu yra kompleksija. Jo antrasis elementas sielos atžvilgiu yra temperamentas. Glaudžiausias jųdviejų tarpe santykis remiasi grįžtamuoju veikimu: kūnas veikia sielą ir atvirkščiai. Tenka dabar pasiteirauti, kuri iš daugelio individualinių kompleksijų yra specifikinė žmogaus kompleksija?

Turėdami galvoj žmogaus specifišką ir individuališką igimtį, o ypač jo pajėgų veikimą, specifikinė žmogaus kompleksija turėtų būti ta, kuri taip derintų visus organizmo kokius, jog jie būtų lygiai, tiksliai nusiteikę reaguoti į gaunamus nuvokimus, juslinius sprendimus, jaudinančias aistras ir dorybių pradus. Ši specifikinė žmogaus kompleksija vadinama temperamentu [2]).

---

[1]) A. Fouillé, Tempérament et caractère, 7: „Enfin, la reproduction quoique surtout dépensière pour l'individu (qui donne une partie de sa vie pour qu'elle se développe hors de lui dans une autre être) implique cependant le concours d'opération dont les unes plus particulièrement une epargne et tes autres plus particulièremant une dépense. Les premièrs... sont l'origine de l'élément féminin, les secondes, de l'élement masculin: les caractères sexuels, soit primitifs, soit secondaires, ne font qu' exprimer la tendance physiologique fondamentale, le tempérament propre qui différencie chaque sexe, commande sa structure et ses fonctions". Plg. t. p. 209.

[2]) 1 q. 76 a. 5; q. 91 a. 3; 1, 2 46 a. 5; Q D. de anima, a. 8; De malo, q. 5 a. 5.

Kad šioks temperamentas yra žmogui reikalingas, įrodoma šiuo būdu: žmogui reikia tokios kompleksijos, kuri tiksliai jį paruoštų savo specifiškos įgimties veiksmams atlikinėti. O tokia kompleksija yra nuosaikioji (temperata) kompleksija. Taigi nuosaikioji kompleksija (temperamentas) yra būtinai privaloma.

Įrodoma didžioji premisa: Tikrieji specifiškos žmogaus įgimties veiksmai yra proto ir valios veiksmai. O šie veiksmai pareina objektyvišku atžvilgiu nuo kompleksijos, artimesnės dispozicijos. Taigi žmogus būtinai privaląs turėti kompleksiją, proporcingą savo proto ir valios veiksmams. Be to, tikrieji intelektualiniai žmogiški veiksmai yra atitraukti; dorovingi veiksmai yra tie, kurie yra kilę iš apsispręstos valios, o tokie veiksmai nėra vienos sielos padaras, bet ir nuosaikios komleksijos. Siela su savo pajėgomis tegali tokius veiksmus atlikti, o kad iš galėjimo pereitų į veiksmą, kompleksija jai turi padėti.

Mažoji premisa: Ši dispozicija tegali būti nuosaiki kompleksija, nes visi intelektualiniai ir dorovingi veiksmai savo įgimtimi yra visuotiniai, abejingi ir nederminuoti atskirų veiksmų atžvilgiu. Nes neįmanomas yra dalykas, kad nenuosaiki, viena kryptimi apspręsta (determinuota) kompleksija nuteiktų žmogų atlikti visuotinius, abejingus ir nedeterminuotus veiksmus. Taigi žmogus būtinai privaląs turėti kompleksiją, proporcingą proto ir valios veiksmams.

Gyvuliškoji kompleksija nuo žmogaus kompleksijos skiriasi tuo, kad gyvulio veiksmus apsprendžia įgimties instinktai, gyvulys atlieka determinuotus veiksmus, o žmogų nesaisto atskiri daiktų suvokimai ir jis iš partikularinių sąvokų eina prie universalinių sąvokų [1]). Taigi tik nuosaikioji kompleksija specifiškos žmogaus įgimties dėliai jam tetinka.

Šis specifikinis žmogaus temperamentas pareina nuo sielos, nes nors pagal principą: „non enim unio animae ad corpus est propter corpus sed propter animam; non enim forma est propter materiam, sed materia propter formam" [2]), vis dėlto pats tolimesnis formos (temperamento) paruošimas pareina nuo gimdytojų patiektosios medžiagos, o artimesnė ir galutinė dispozicija nuo formos, arba sielos.

Temperamento uždavinys yra paruošti žmogus prie visų juslinių nuovokų, sprendimų, aistrų ir dorybių pradų. Šis paruošimas — temperamento dispozicija — nėra vien potenciališka, bet aktuališka, kas jai nekliudo orientuotis visuotine, abejinga prasme, nes tik reiškia, kad ši jo dispozicija (nusiteikimas) rodo savo abejingumą šio ar kito veiksmo atžvilgiu, tik ne kiekvienam. Dėl to atžvilgiu sielos, kuri yra substancialinė kūno forma, visi žmonės privalėtų turėti tobuliausią, vieną specifikinį temperamentą. Bet kadangi siela yra susijusi su medžiaga, kintamu subjektu, tai tiek yra temperamentų, kiek yra individų.

---

[1]) 1 q. 16 a. 5 ad 4: „Anima intellectiva, quia est universalium comprehensiva, habet virtutem ad infinita; et ideo non potuerunt sibi determinari a natura vel determinatae aestimationes naturales, vel etiam determinata auxilia vel defensionem, vel tegumentorum, sicut aliis animalibus, quorum animae habent apprehensionem et virtutem ad aliqua particularia determinata; sed loco horum omnium homo habet naturaliter rationem et manus, quae sunt organa organorum, quia per ea potest homo sibi praeparare intrumenta infinitorum modorum, et ad infinitos effectus".

[2]) De malo, q. 5 a. 5.

1. Įvairios yra temperamentų priežastys: vienos bendros, kitos ypatingos.

Artimesnė formališka temperamentų priežastis yra individualiniai savumai, t. y. patys nusiteikimai (dispozicijos), sutapę su visomis organų ir galių dalimis; tolimesnė — pareina nuo individuacijos prado ta prasme, kiek organiškojo kūno medžiaga turi tam tikrą kiekių talpą Auga mūsų išorinis talpumas, bet temperamentas tas pats pasilieka.

Artimesnė materiališka priežastis arba temperamento subjektas yra pagrindinis skystis, susidedąs iš keturių kūno skysčių: kraujo flegmos, tulžies ir juodosios tulžies [1]; bendrasis palytėjimas, t. y. nervų sistema, yra skysčių sodyba; tolimesnis subjektas yra kūnas, tik ne siela, kaip jau pasakyta.

Vyriausia vykdomoji priežastis yra gymdytojai. Tėvas yra svarbesnė individuališkų pažymių, o motyna—bendros žmogiškosios įgimties priežastis. Antraeilė priežastis yra gimdytojų „seminis" galia: „seminis" medžiaga persiformuoja į pagrindinį skystį.

Siekiamoji priežastis yra temperamento palinkimas į vegetacinius veiksmus, o per juos į juslinius ir intelektualinius veiksmus, nors šis palinkimas ir nesiekia pačių veiksmų, nes jie negimsta iš gimdytojų.

Be šių bendrų priežasčių, yra ir speciališkų įvairių temperamentų priežasčių, pav., giminių (lyčių) skirtumas, maitinimasis, klimatas, darbo rūšys, socialinė būklė, rasės skirtumai, kurie liečia žmogaus auklėjimą ir įgimtuosius palinkimus.

Individualinių temperamentų įvairumas pareina nuo vadinamojo „appetitus irascibilis", nes jis yra daugiau individuališkas, nekaip specifikiškas įgimties pažymys. O „appetitus concupiscibilis", kurs siekia visa tai, kas be jokių kliūčių sutinka su kūno gerove, jungia žmones ir vienodina jų temperamentus.

Yra ir kitų temperamento teorijų. Be kitko, mums jau žinoma yra fiziologinė temperamento teorija, kurią šv. Tomas yra paėmęs iš Galeno ir Hippokrato ir formališku atžvilgiu jos turinį pakeitęs Aristotelio ir savomis psichologiškomis koncepcijomis.

Toliau, eina vadinamųjų frenologų teorija. Frenologai atkreipė akį į smegenis, jų funkcijas, susijusias su fizišku žmogaus organizmu. Gall ir jo įpėdiniams smegenys nėra vienas organas; yra visa virtinė organų, tarp savęs susijusių. Kiekvienas palinkimas ir kiekvienas sugebėjimas turi savo atsakovą smegenyse tam tikro organo pavidale. Taip, kaip, pav. Broca mazgas yra šiandien pripažintas judinamuoju kalbos centru ir Wernickio mazgas — juntamuoju afazijos centru, taip pat tvirtino Gall, kad kiekvienas sugebėjimas, pav., matematikos, turi savo centrą tam tikroje smegenų vietoj. Kadangi žmogaus charakteris yra jo įvairių palinkimų ir sugebėjimų suma, tai smegenys tiksliausiai išreiškia žmogaus charakterį [2]).

Ši teorija dar paliko savo pėdsakus tyrinėjimo metoduose. Pav., gal-

---

[1]) P. Malaperti, Le caractère, 11: „Sang système nerveux, rapport du sang et du système narveux, mouvement anabaliques, voila qui n'est pas infiniment miena défini et plus rigouresement établi que les humeurs d. Hippocrates".

[2]) Frenologų teoriją nuodugniai ir kritiškai tiria Al. Bain, On study of the character, London 1861.

vos didumo santykis su inteligencijos pasireiškimais (Binet), veido išraiškos ir struktūros priklausomumas nuo charakterio (Hartenberg), tam tikrų kiaušo savumų santykis su matematikos gabumais (Möbius)—vis naujos, nors ir vidutinio svarbumo studijos[1]).

P. Lešaftas, buvęs Peterburgo universiteto anatomijos profesorius[2]), suponuoja, kad temperamentas pareinąs nuo kraujo indų angos pločio ir tų indų sienelių storio. Tam tikra širdies jėga ir indų sienelių tamprumas varąs kraują jo induose su tam tikru spaudimu ir greitumu. Nuo šio greitumo pareinąs atskiro individo temperamento kokis. Todėl temperamentas turėtų būti choleriškas, kai indai turi storas sieneles ir nedidelę angą; sangviniškas — mažą angą ir plonas sieneles; flegmatiškas — didelę angą ir plonas sieneles. Be šių temperamentų Lešaftas pripažįsta, kad yra vadinamasis normalinis temperamentas, kurs yra tada, kai sienelės yra vidutinio storumo ir turi tokią pat angą.

Lešafto teorija remiasi skaitlingais anatomiškais tyrinėjimais. Lešaftas nagrinėjo vaiko temperamentą, jo tipą ir subrendusio žmogaus charakterį. Temperamentas pasireiškia pagrindiniais fiziologiškais savumais, tipas susidaro iš temperamento priešmokyklinio namų auklėjimo, o charakterį formuoja mokykla ir pats žmogus.

Anatomas Henle tvirtina, jog judinamieji nervai, atsižvelgiant į žmogaus individualybę, gali daugiau ar mažiau reaguoti ir susijaudinti, veikiant speciališkiems veiksmams. Šią apraišką jis vadina nervų sistemos „tonusu". Ši teorija taip pat remiasi įvairiais tiksliais pastebėjimais. Iš praktikos gerai žinome, kad tuos daiktus, kuriuos, pav., norime girdėti, geriau girdime, nekaip kitus. Mūsų nervų sistema yra pasiruošusi priimti tam tikrus įspūdžius, kiekvienai sričiai turime tam tikrą „dinamišką shemą". Ar tačiau šis bendras pastebėjimas gali mums paaiškinti temperamentų skirtumus, visai neaišku.

Kitokią temperamentų teoriją kuria J. Baumann'as, Getingeno universiteto filosofijos profesorius[3]). Jis psichofizinio paralelizmo dėsniu visas psichines apraiškas, kurios yra „uns nicht an sich selbst erkennbar, sondern eben in seinem Zusammenhang mit dem Leiblichen", stengiasi paaiškinti fiziologijos kalba ir rašo: „Formališka charakterio pusė pareina nuo temperamento. Todėl įvairūs žmonės, turėdami tokio pat turinio charakterį, (tie patys tikslai ir siekimai) gali nevienodai elgtis. Temperamento fiziologiškas pagrindas glūdi pačioj organizmo konstrukcijoj, galioj susijaudinti ir sugebėjime reaguoti. Tų galių ir sugebėjimų laipsnis ir patvarumas įvairiuose žmonėse yra įvairus. Silpnas susijaudinimas, susijęs su gauto įspūdžio patvaresniu sugebėjimu reaguoti, yra flegmatiško temperamento pažymys. Didelis nepatvarus susijaudinimas charakterizuoja sangvinišką temperamentą. Didelį susijaudinimą kartu su patvariu sugebėjimu palaikyti išorinio veiklumo akstinus išreiškia cholerišką temperamentą. Jei šis sugebėjimas palaiko jausmus turime melancholišką arba sentimentališką charakterį" [4]).

---

[1]) Kalbamojo dalyko literatūrą iki 1911 m. galima rasti: W. Stern, Die differenzielle Psychologie [2], Leipzig 1911.

[2]) Semejnoje vospitanije rebionka i jevo značenije [5], Peterburg 1910, 2. Cit. pas L Zarzecki, Charakter i wychowanie [2], Warszawa, 29-31 p.

[3]) Wille und Charakter [3], Berlin 1910, 3.

[4]) T. p., 48.

Gal įdomiausia yra Alf. Fouillé fiziologinė teorija. Fouillé ieško temperamentams atsako biologijoj, kuri tiria pagrindinius gyvenimo procesus ne tiek išorinės formos, kiek vidujinės struktūros atžvilgiu. „Gyvenimas yra ne kas kita, kaip nuolatinė kūryba ir nuolatinis griovimas, arba integracija ir dezintegracija“ [1]). Jei išorinis pavidalas, kūno struktūra išreiškia žmogų statiškai, tai jo temperamentas išreiškia jį dinamiškai, atsižvelgiant į vidujinius pagrindinius asimilacijos ir dezamilacijos, integracijos ir dezintegracijos procesus, kurie vyksta kiekviename gyvame organizme. Temperamentas pirmiausia ir pareinąs nuo šių dviejų procesų. Kartu pastebime žmogaus organizme dvi svarbiausias funkcijas, kuriomis jis pareiškia savo santykius su išoriniu pasauliu. Tai atjautimas ir judėjimas. „Sios dvi funkcijos, gal būti, turi savy integracijos ir dezintegracijos procesus. Nemažiau tikra, kad atjautimo funkcija bendroj savo apraiškų sąskaitoj labiau pritaria integracijai ir tuo pačiu metu judesio funkcijai yra artimesnė dezintegracija“ [2]). Pagal anaboliškąjį (integraciją) ir kataboliškąjį (dezintegraciją) procesą turime du vyriausius temperamentus, būtent, jausminį ir judinamąjį. „Suponuokime tokios rūšies temperamentą, kuriame nervų ir raumenų sistema tarp savęs nėra tobuloj pusiausvyroj, arba kuriame juntamųjų nervų skaiduliai yra veiklesni už judinamuosius skaidulius. Tada turėsime žmogų labiau sugebantį atjausti, nekaip veikti, pastangas daryti. Jo temperamentas turės labiau įcentrišką, nekaip išcentrišką kryptį. Jis greičiau bus integralinis, nekaip dezintegralinis. Kituose žmonėse pastebėsime kai ką priešinga. Iš čia turime dvi dideles žmonių klases: vadinamuosius jausmo ir veiksmo žmones“[3]). Taigi turime du vyriausius temperamentus. Iš jų galimi padaryti keturi, jei kreipsime akį į reakcijos skubotumą ir integracijos ir dezintegracijos intensyvumą. „Keturios svarbiausios kombinacijos yra šios: pirma —žmonės jausmingi su skubia ir ne labai intensyvia reakcija; antra—žmonės jausmingi su lėtesne ir intensyvia reakcija; trečia — žmonės veiklūs su greita ir intensyvia reakcija, ir ketvirta — veiklūs žmonės su lėta ir nuosaikia reakcija“[4]). Nenuostabu, kad Fouillé galų gale daro šią išvadą: „Reikia pasakyti, kad visai empiriški Hippokrato ir Galeno sangviniško, melancholiško, choleriško ir flegmatiško pemperamentų pastebėjimai verti, įnešus būtinas pataisas ir paaiškinimus, įleisti elementais į moksliškąją klasifikaciją. Tik reikia jie dedukcijos keliu sujungtisu pagrindiniais biologijos principais, kurie tegali jiems duoti tikrąją prasmę.“

Yra ir vadinamųjų psichologinių temperamento teorijų.

Seniausia psichologinė teorija jau žinoma senojoj Graikijoj, kur randame to dalyko net atskiras monografijas, pav:, C. Neposo, Plutarcho, ir šiaipjau veikalus, kurie kalba apie žmonių tipus. Pirmasis mums žinomas šios rūšies veikalo autorius buvo Teofrastas, Platono ir Aristotelio mokinys. Parašė jis, kaip spėjama, apie 200 veikalų, tarp kurių buvo botanikos ir mineralogijos disertacijos. Iš jo veikalų mus tepasiekė skeveldros pav., Teofrasto Ἠθικοί χαρακτῆρες, kur seniau labai buvo išgarsėjęs. Jis susideda iš 30 atskirų charakteristikų, ypač neigiamų tipų. Kiekvienos charakteristikos pradžioj duodama kalbamojo tipo definicija.

---

[1]) Tempérament et caractère, 4.
[2]) T. p., 9.
[3]) T. p., 13.
[4]) T. p., 24.

XVIII amž. La Bruyère Teofrasto „Charakterius“ yra išvertęs prancūziškai ir pats parašė tokį pat veikalą „Les caractères“. La Bruyère'io veikalas buvo labai skaitomas, nes pralenkė savo modelį stiliaus tobulumo ir tipų tikslingumo atžvilgiais. Ir šiandien jie neprarado savo aktualumo.

Prie šios grupės galima priskaityt ir M. Wiszniewski, nors jis tenagrinėja įvairias inteligencijos rūšis ir laipsnius, vartodamas indukcijos eksperimentalinį ir visai psichologinį metodus. „Iki šiolei filosofai“, sako jis: „yra atkreipę proto akį į vidų, į savo proto veikimą, aiškino jo įgimtį. Aš norėjau eiti atvirkščiu, nauju keliu: stebėti žmogaus proto kūrinius ir tuo būdu pažinti sielos įgimtį“[1]).

Smileso „Būdo įtaka“, paremta atskirų charakterių apraiškų stebėjimais, duoda stiprių angliško empirizmo dvasios charakterio pavyzdžių[2]).

Psichologinių temperamentų teorijas skelbia ir naujųjų amžių filosofai, pav., Kantas, Wundt'as ir kiti.

Kantas mano, kad, norėdami nupasakoti visą žmogų, turį jį vertinti trimis atžvilgiais. Pirmiausia, reikia atkreipti akis į tai, ką Kantas vadina „Naturell“, t. y. į tam tikras jausminės įgimties vidujinius, įgmtus palinkimus. Toliau, galime stebėti individą jo temperamento atžvilgiu. „Naturell“ arba „Gemüt“ išreiškia šio individo jausmų reakcijų kokį, o temperamentas apskritai kalba apie pačias reakcijas, kurios gali būti jausminės (efektyvinės) arba taip pat pasireikšti veiksmu. Galop, individas turi charakterį. „Turėti charakteris reiškia turėti toks valios savumas, dėl kurio žmogus jaučiasi esąs surištas su kai kuriais praktiškais nekintamais principais, kuriuos jis pats savo protu yra sudaręs“ [1]).

Temperamentus Kantas dalina į jausminius (Gefühle) ir veikliuosius (Tätigkeit). Jei prie šio suskirstymo pridėsime dar „Erregbarkeit der Lebenskraft (intensio) oder Abspannung (remissio)“, arba reakcijos jėgos įtempimą bei atlyžimą, tai gausime keturis mums žinomus temperamentus: sangvinišką, melancholišką, cholerišką ir flegmatišką. Pirmieji du — jausminiai temperamentai, kiti — veiklieji. Todėl objektyvišką žmogaus pažinimą Kantas suveda į „Naturell“ ir temperamento pažinimą, o charakterio buvimą galima konstatuoti tose pačiose ir naujose sąlygose, kaipo speciališką pridurtą žmogaus pažymį, kurį jis pats įgyja.

Wundt'as temperamentą laiko „Affektenlage“, o charakterį „Willenslage“. Temperamentas esąs individuališkus nusiteikimas pasiduoti įvairioms emocijoms ir geiduliams, o charakteris išreiškiąs valios nusiteikimą elgtis pagal anksčiau apmąstytą ir įsisąmonintą tikslą. „Temperamentų suskirstymą galima pagrįsti tada, kai sugebame individuališkų afektų eigoje atskirti du priešingumus, būtent, susijusį su jėga ir pareinantį nuo atmainų skubotumo, sąmonės reiškiniams vykstant (Gemütsbewegungen). Cholerikas ir melancholikas yra linkę prie stiprių afektų, sangvinikas ir flegma tikas — prie silpnų. Sangvinikas ir cholerikas vis dėlto yra linkę prie

[1]) Charaktery rozumów ludzkich (Biblioteka najcelniejszych utworów literatury europiejskiej), Warszawa 1876, 24.

[2]) Būdo įtaka, Šiauliai 1923.

[3]) Anthropologie in pragmatischer Hinsicht, Leipzig 1912, 235.

skubių afektų atmainų, o melancholikas ir flegmatikas — prie lėtų. Jei tuo besiremdami, skirstysime temperamentus į stiprius ir silpnus, skubius ir lėtus, tai turėsime šį temperamentų klasifikacijos vaizdą:

	Stiprūs	Silpni
Skubūs	choleriškas	sangviniškas
Lėti	melancholiškas	flegmatiškas"[1]).

Nors Wundt'o temperamentų shema galima tam tikru būdu įterpti į Kanto shemą, tai vienok temperamentų definicijos nėra vienodos. J. Woroniecki labai savotiškai aiškina keturių temperamentų kilmę. Jis tvirtina, kad keturių temperamentų padalinimas remiąsis labai gera observacija, o jo pagrindo tenką ieškoti ne fiziologijoj, kaip iki šiolei daryta, tik fizikoj, dinamikos skyriuj. „Ji mus moko, kad kiekvieną jėgos pasireiškimą charakterizuoja du veiksniai: jos kiekis ir išsikrovimo skubotumas. Elektros jėgos kiekis, pareinąs nuo potencijalų skirtumo, saikuojamas Voltomis, o srovės greitumas — Amperais. Tuo būdu Voltų ir Amperų kiekiu kiekviena srovė pakankamai išreiškiama. Mechanikoj jėgos kiekis pareina nuo masės ir ji, susijusi su skuba, gali tiksliai apibrėžti jėgos pasireiškimą, pav., kūnams susidūrus su kits kitu. Panašių pavyzdžių galima būtų duoti iš termodinamikos ir kitų sričių"[2]).

Kiekvienoj jų, susijungus šiems dviems veiksniams, gali kilti keturios kombinacijos: arba maža jėga pasireiškia su dideliu greitumu, arba didelė jėga pasireiškia su didele skuba, arba didelė jėga pasireiškia su maža skuba, arba maža jėga pasireiškia su maža skuba. Be šių kraštutinių pasireiškimų, gali būti tarpiškos, kada ir jėga ir skuba nėra labai didelė ir nėra labai maža. Be to, šis dalykas yra relatyviškas, nes kai kurie savumai gali atrodyti maži, palyginus su didesniais, ir dideli, palyginus su mažais.

Kiekvienas žmogus turi tam tikrą gyvastingumo jėgą, kuri klauso bendrų šias jėgas valdančių dėsnių. Biologo, fiziologo ir geografo uždavinys ištirti, kuo aiškinama, kad ši jėga yra žmonėse nelygiame kieky ir pasireiškia nelygiai skubiai. „Mums svarbu konstatuoti, kad taip yra, ir nurodyti, kad čia susieina keturi temperamentai. Galutinis jų pagrindas yra dinamiškas, nes žmogui taikomi dinamikos dėsniai. Todėl temperamentą galime pavadinti *dinamiškąja kiekvieno žmogiško individo charakteristika*[3]).

Štai dar E. Meumann'o temperamento apibrėžimas: „Temperamentai yra veikimo lytys, išreikštos jausmų būdu (Gefühlsformem des Handelns), kooperuojant įgimtiems jausmo ir valios nusiteikimams"[4]).

Šios svarbiausios įvairiais atžvilgiais nagrinėjamos temperamentų teorijos ir sąvokos bus mums reikalingos, žemiau lyginant jas su šv. Tomo teorija.

3. Šv. Tomas išskaičiuoja keturias temperamentų rūšis, iš kurių dvi

---

[1]) W. Wundt, Grundzüge der physiologischen Psychologie[6], Leipzig 1911, III 612—613.

[2]) J. Woroniecki, Katolicka etyka wychowawcza, I analytinė dalis, Poznań, 1925, I dal. 88—89.

[3]) Fouillé pirmasis taip apibrėžė temperamentą.

[4]) Inteligenz und Wille, Leipzig 1908, 250.

priklauso „ad appetitum irascibilem": choleriškas ir flegmatiškas, ir dvi „ad appetitum concupiscibilem": sangviniškas ir melancholiškas.

a) Choleriškas temperamentas pasižymi tuo, kad visos vegetacinės, justinės ir intelektualinės funkcijos vyksta greitai ir labai stipriai. To dalyko priežastis yra ta, kad jame vyrauja „elementum cholerae quod inter alios humores citius movetur"[1]).

Pasirėmę šv. Tomo nurodytomis vietomis ir kitų autorių,[2]) kurie pripažįsta šiuos keturis pagrindinius temperamentus ir duoda jiems analogišką turinį, turėtume taip pavaizduoti psichologinį choleriko tipą: Jis karšto kraujo, ugningas (cholera assimilatur enim igni), drąsus, išdidus, geidžiąs viešpatauti. Vaikas cholerikas pavadinti kūdikiu įžeidžia jo ambiciją. Kai pirmąjį kartą jį pavadinome „vyru", jis šį atsitikimą įrašė į savo gyvenimo istoriją, kaipo nepaprastą atsitikimą, kaipo pagarbos pareiškimą savo asmenybei, pasijuto visa galva aukštesnis už kitus, bent dešimčia metų vyresniu tapo. Eisena, kalba, visa jo pozicija išduoda jo mintį, kad visi jį pripažįsta vyresniu už kitus jo amžiaus vaikus. Pagyrimo žodžiai jam skamba, lyg gražiausia muzika. Jis stengiasi prisitaikinti prie vyresniųjų tono, bandydamas net bosu kalbėti. Mergaitė cholerikė 10—12 m. meta lėles į kampą, nes tai ne jai, tai „vaikams" tetinka.

Choleriką geriausiai galime pažinti bežaidžiant. Ir iš viso temperamentas ryškiausiai pasireiškia kitų ir šiaip jau nekontroliuojamas. Žaidžia jis gašliai, bet turi būti pirmas, turi „toną" duoti, vadovauti. Siūlo žaidimus, aiškina žaidimo būdą, autoritetingai sprendžia kilusius nesusipratimus. Jei jam nepripažįstame vado rolės, pasišalina, niekindamas visus, arba trukdo kitiems žaisti, gadina jiems nuotaiką. Jis kraštutiniškai drąsus; kliūčių nesibijo. Jei ko ir bijosi, neprisipažįsta.

Kalbamojo temperamento mergaitei patinka bernaičių sportas, pav., jodinėti arkliu. Ji mielai vaidina amazonės rolę. Subrendusi ji yra griežta moterų emancipacijos šalininkė.

Bernaitis cholerikas smaginasi visu tuo, kas reikalauja drąsos, pasiryžimo, spartumo jėgos. Mėgsta arklius ir ginklus, norėtų būti karininku ar medžiotoju.

Šiuos choleriko savumus dažnai lydi žiaurumas. Jis linkęs kankinti gyvulius, kartais net ir vaikus. Akmuo visada po ranka: kai tik pasipainioja šuo, katė, paukštis — nepaspruks sveikas. Didžiuojasi savo fiziška jėga, drąsa; nori ją išbandyti su savo draugais. Kas nori taikiai su juo gyventi, testovi nuošaly arba būtinai tepripažįsta jam pirmybę. Baudžiamas stengiasi neverkti, o verkdamas rėkia iš pykčio, tik ne iš skausmo. Greit pyksta, kieto sprando, nepalaužiamas priešgina. Kada savo jėgomis neišgali norimo tikslo pasiekti, kaukdamas puola ant aslos, draskosi, tarsi grąsina atimsiąs sau gyvybę.

Agituoja savo draugus prieš mokytoją, daro sąmokslus. Jo paslėptas noras yra priaugti mokytojas, jam nepasiduoti ir net, jei galima, ir viešai pasipriešinti. Dažnai jį nepatenkina mokytojo aiškinimai ir jis duoda

---

[1]) 1, 2 q. 46, a. 5; 2, 2 q. 156 a. 4; q. 158 a. 4; Sent. III, dist. 26 q. 1 a. 2; De Verit., q. 25 a. 2; Eth., lib. VII lect. 5.

[2]) Pav.: B. Hellwig, Die vier Temperamente bei Kindern[20], Prag 1921; Die vier Temperamente bei Erwachsenen[18], Paderborn 1921; Fr. Muszynski, Die Temperamente, Paderborn 1907.

jam priekaištų, triumfuoja, jei mokytojas suklydo ar bent savo priekaištais jį suerzino, savimi suįdomino. Jis sugeba ne vieną valandą užnuodinti savo mokytojui.

Cholerikas atvirai prisipažįsta prie savo žygių, bet savo klaidų nenori pripažinti klaidomis. Atsiprašyti nelinkęs, o priverstas išdidžiai ištiesia greičiau vieną pirštą, nekaip visą ranką. Kaip jis atsiprašė, galima spėti iš to, kad išeidamas trenkė durimis.

Visada jis nori būti nepriklausomas, nieko aukščiau savęs nematyti, daryti nepaprastus, didelius dalykus. Ateity gali iš jo būti didelis žmogus ar didelis piktadaris, anarchistas.

Choleriko tipą suglaustai galime charakterizuoti šiaip: greitas ir gilus juslingumas; patirti įspūdžiai giliai smenga į atmintį, vaizduotė gan laki, jausmai ir troškimai ne tiek gausingi, kiek staigūs, stiprūs ir patvarūs; ypač vyrauja pykčio ir keršto jausmas; protas ir mintijimas aikli, valia tvirta.

Anatomiškosios konstitucijos atžvilgiu jis artėja prie raumeninio tipo, morfologiniu — yra leptozomiškos kūno struktūros.

Šiam tipui atstovauja šv. Povilas, šv. Ignacas Lojola, Cezaris, Napoleonas.

Prie šios rūšies temperamentų šv. Tomas priskiria ir flegmatiškąjį temperamentą[1]).

b) F l e g m a t i k a s pasižymi maža afektų jėga ir jų lėta atmaina. Flegmatikas ir cholerikas — du priešingumai. Jis neturi energijos veikti, ramybė — jo idealas. Kitų reikalų jis nejaučia, kitų rūpesčių jis neturi, ypatingo džiaugsmo jis neieško; turėtų pakankamai ramybės, jis bus visiškai patenkintas; kitiems dalykams abejingas.

Šio temperamento vaikas, sudėjęs rankas į užpakalį, slankioja nuo vienų prie kitų, dairosi į visas puses ir nieko ypatinga nemato. Jis atrodo, kad visada turi pakankamai laiko. Savo tualetu nesirūpina. Jo knygos visada netvarkoj, sąsiuviniai sutępti, nuo dėmių mirga. Jei jam padarysime pastebėjimą esant jį apsileidusį, tai jis ramiai nusišypsojęs atsakys: „Juk ne taip jau bloga". Net baramas nepyksta, neatsikerta. Savo viršininkų pyktį nuginkluoja ramumu, meiliu šypsniu. Dėl to flegmatikai retai baudžiami.

Su draugais gyvena santaikoj. Neįkyri savo pretensijomis, niekam nėra našta, pasitraukia kitiems iš kelio, neužsigauna, kitiems aukščiau pakilus. Draugų neieško, bet jų ir nevengia. Labai nepasižymi. Žaidimų nevengia, bet mielai iš jų pasitraukia ir į kitus žiūri. Ypač vengia tų žaidimų, kurie reikalauja didesnių pastangų, vikrumo.

Jo troškimai labai apriboti: šiltas pečius, gardus valgis, ilgas miegas maža darbo — yra ratas, kuriame sukasi jo mėgiamiausi idealai. Visada jo reikia laukti prie stalo, paskiausiai pavalgo.

Juslingumo sritis neplati: žiūri ir nemato, klauso ir negirdi; negreit kuo susižavi, naujienų negaudo, sensacijos jo neakstina. Dėl to jo sprendimai yra nuosaikūs, tikslūs. Jis turi daug gyvenimo išminties, nes staigūs jausmai jo nežaboja ir, aspkritai, trūksta jam emocionalumo.

Jo fizinė struktūra pikniška, kvėpuotinis tipas.

Jam atstovauja šv. Pranciškus Salezietis, Tumo-Vaižganto Pragiedrulių

[1]) 2, 2 q. 156 a. 1 ad 2; Metaph. VIII, lect. 4.

Vidmantas,[1]) Žemaitės apysakos „Marti" Jonas Vingis[2]).

c) Sangviniko temperamentas pasižymi greita afektų atmaina ir silpna jų jėga[3]). Dėl to jis judrus, linksmas, nervingas—nenuorama. Visada gyvas: akys, rankos, kojos, liežuvis nenustygsta; negali ramiai sėdėti ar stovėti. Negali eiti, turi šokinėti. Kai juokiasi, visa gerklė juokiasi, rankos ir kojos ir visas kūnas padeda juoktis. Kai verkia, taip pat garsiai žliumbia. Nuo juoko greit pereina prie ašarų ir atvirkščiai. Dar ašaros byra, o lūpos jau šypsosi.

Juslių veikimas taip pat judrus. Jausmai opus; gėrio, grožio, ypač išorinio, jausmams stinga patvarumo, gilumo. Vaizduotė gyva ir visada veikli. Kalbėdamas staigiai pareina iš vieno objekto į kitą. Atmintis greit pagauna tai, kas veikia vaizduotę. Mintys ir vaizdai greit spraudžiasi, dažnai užmiršta, ką norėjęs pasakyti. Protas labai smalsus, greita orientacija, tik negili. Godžiai gaudo naujienas, ramiam, sistematingam darbui netinka, neištvermingas. Visada nori mokytis to, ko nereikia; savo pareigų neatlieka. Per pirmas dvi darbo valandas daugiau išmoksta, nekaip per kitas keturias. Vienodumas jį kankina, patvarumas jį vargina.

Ir šiaip lengvamaniškas, išsiblaškęs, linksmutis ir juokauti mėgstąs, jautrus, draugiškas, kitą užjaučiąs, klusnus.

Kūno struktūra leptozomiška, anatomiškos konstitucijos atžvilgiu priklauso prie virškinančio tipo.

Jo modeliai yra šv. Petras, Cicero, Liszt.

d) Melancholiškas temperamentas yra didelės afektų gyvenimo jėgos, pasižymi lėta jų atmaina[4]).

Šio temperamento vaikas yra paniūręs, labai rimtas, susirūpinęs. Nedaug jam džiaugsmo. Mažne niekada nėra buvęs kūdikiu. Griežtai skiriasi nuo sangviniko. Sangvinikas linksmas, nenuorama, melancholikas visada susirūpinęs. Anam visas pasaulis juokiasi, gyvenimas — mažne vienas žaislas, o šiam viskas juoda, verkia, liūdi. Jaunas pesimistas visada yra apsigynimo pozicijoj: visur mato pavojų savo asmeniui, savo garbei, savo smulkiai judomajai nuosavybei. Vis studijuoja, tyrinėja, kaip kas į jį žiūri. Jam sunku įtikėti, kad jį galėtų kas mylėti; nepasitiki kitais, teisia, kritikuoja kitus. Maža turi draugų, daug jį pašiepia. Vengia žaisti. Visada nori eiti savo keliu. Nelimpa prie nieko. Šaltas, stumiąs nuo savęs egoistas, pavydus ir kartus net giminėms. Kai šeimoj dalinamos dovanos, pav., per Kalėdas, pavyzdžiai žvelgia į kitiems duodamas dovanas; o vėliau pažiūrės į savo dovaną, tik, žinoma, tam, kad padarytų išvadą esą jį nuskriaudę. Kas nors kitam dovanoti, padaryti malonumas—jam sunkiausias uždavinys. Besidalindamas obuoliu, lygiomis jo neperpiaus. Iš anksto galima spėti, kam teks didesnė pusė.

Paimsi jo daiktelį pažiūrėti, jis tuoj įtaria, jog nori jį pasisavinti. Kai jį aplanko draugas ar draugė, bijo, kad tik ko nors nepaimtų, o svečiui išėjus, dėkoja Dievui, kad išeina nieko nepaėmęs. Savo daiktų raktelį

---

[1]) Vaižganto Raštai, VIII, 5-36.
[2]) Žemaitės raštai, Kaunas. 1924, I 41—72.
[3]) 1,2 q. 48 a. 2 ad 1.
[4]) 2, 2 q. 156 a. 1 ad 2; 1, 2. q. 32 a. 7 ad 2; Com. in lib. Job, c. 40 lect. 2; Eth., Lib. VII, c. 14; De memoria et reminiscentia, l. 8.

visada nešioja kišenėj, nes kurs namiškis galįs pažvelgti į jo stalčių, ką pajudinti, net pasisavinti. Įtarinėjimas neduoda jam ramybės. Jei kas nors juokiasi, jis mano, kad iš jo juokiasi, net draugiškumo pareiškimais negreit tetiki.

Kai jis iš kitų juokiasi, jo smulkios lūpelės iškrypsta. Baudžiamas laikosi ramiai, nors viskas jame verda. Garsus piktumas neprasimuša. Tik kai jis plyšta, tada prikaišioja tėvams, mokytojams arba, dantimis griežda-mas, išbėga iš kambario ir bėga į priekį be jokio tikslo, mano nebegrįšiąs į namus ar bent tikisi priversiąs tėvus jo ieškoti. Patenkintas, galėdamas tėvams ar mokytojams padaryti rūpesčio.

Supykęs ieško priemonių savo piktumui pareikšti, tik apsimeta jų nerandąs. Todėl griebiasi tokių priemonių, kurios tekalba apie jo silpnumą: bariasi, daužo durimis, kai tikisi, jog priešas negalįs jo pasiekti. Įtūžęs sugeba visą dieną nekalbėti ir nevalgyti. Laukia, kuomet jam pasakysime gražų žodį, jo atsiprašysime. Ir labai džiaugiasi tokiu tėvų ar auklėtojų silpnumu. Vienas jaunas melancholikas, kaip pasakoja B. Hellwig, dvi dienas nevalgęs ir nekalbėjęs. Tėvai nepaisę. Trečiąją dieną kalbėjęs kaip kalbėjęs ir valgęs, tik su geresniu apetitu. Mat, laukęs, kad jo paprašysią. Išaugęs buvęs rimtas vyras.

Be šių neigiamų įgimties savumų, turi jis labai daug ir gerų. Juslių veikimas negreitas, labai nuodugnus ir tikslus. Nedaug mato, nedaug girdi, bet gerai mato, gerai girdi ir tuoj reflektuoja ir sprendžia apie daiktų santykius su kits kitu.

Įspūdžiai, jausmai, stebėjimas, visas išorinis procesas vyksta lėtai, bet siekia giliai.

Mintijimas lėtas, bet gilus; ką melancholikas moka, moka iš pagrindų. Ištisas dienas gali studijuoti vieną objektą, jį nagrinėti. Mielai eina prie tų objektų, kurie reikalauja proto darbo, tyrinėjimų. Mėgsta labiau matematiką, nekaip muziką, meną; mielu noru svarsto metafiziškas problemas, bet nemėgsta poezijos. Melancholikų turime filosofų, matematikų, astronomų, tik labai retai poetų. Aristotelis labai vertina šį temperamentą dėl jo palinkimo gilintis į vieną ideją.

Fiziniai savumai: aukštas, tiesus, galva ir kaklas nulinkęs, veidas išblyškęs, nervų jautrumas, neskubi ir tvirta eisena.

Jam atstovauja šv. Jonas Evang., šv. Augustinas, šv. Tomas Akvinietis, Aristotelis, Kantas.

4. Temperamentai įvairiai galimi palyginti su kits kitu.

Temperamentų santykis su realybe: sangvinikas perdaug idealus; flegmatikas perdaug realus; cholerikas ir idealus ir realus; melancholikas nei idealus nei realus, visada svyruoja, nepasiryžta.

Santykiai su laiku: sangvinikas skrieja į ateitį, tikisi rasiąs paslėptą turtą, pakėlęs ateities uždangą; cholerikas daugiau žemės laikosi, nors ir į ateitį mielai žvelgia; flegmatikas tik dabarties paiso, iš ateities nieko nesitiki; melancholikas taip pat galvoja apie ateitį, tik kadangi nežino ko tikėtis, nežino, ar ją mylėti ar jos neapkęsti. Kalbant apie vaikus, reikia pasakyti, kad jie, apskritai, mažai tesirūpina ateitimi.

Santykiai su džiaugsmu: sangvinikas ieško džiaugsmo ir juo tenkinasi; cholerikas jo taip pat ieško, tik juo nesitenkina; melancholikas

nepažįsta džiaugsmo; flegmatikas jo nereikalauja ir patenkintas, kai nekenčia kančių.

Santykiai su skaudžiais atsiminimais: Sakoma, kad žmogus su džiaugsmu prisimenąs pergyventus skausmus. Tai tiesa sangvinikui ir flegmatikui. Melancholikas dar ilgai kenčia, nors kentėjimas jau seniai išnyko — atsiminimas jį kankina. Kartą užgautas melancholikas negreit atsileidžia. Jis moka savaitę, mėnesį ir metus nedovanoti, griaužtis. Cholerikas taip pat atsimena pergyventas kančias; tik jis džiaugiasi, jei tas kančias drąsiai, vyriškai nugalėjo. Pavyzdžiu gali eiti fizinė bausmė. Sangvinikas baudžiamas garsiai verks, bet jis pirmas ir juoksis. Jo gyva vaizduotė neleidžia jam ilgiau užkliūti prie vieno įvykio. Flegmatikas ne labai bausmę atjaus ir ateity ja niekam nesigirs; melancholikas susirūpins, nulius, ilgai, ilgai minės bausmę; cholerikas atsimena, bet nerodo savo skausmo, greičiau tyčiojasi iš baudėjo, norėdamas tuo būdu ištirti, katras jųdviejų stipresnis: jis ar netikęs baudėjas, jis kentėdamas, auklėtojas bausdamas.

Santykiai su muzika: Sangvinikas mėgsta dainuoti. Darbą bedirb damas, niūniuoja ar švilpauja. Cholerikas taip pat mėgsta dainuoti, bet mažiau. Melancholikas bijosi, kad kas nepajuoktų jo balso ir bevelija nedainuoti. Flegmatikas dainuoja, jei būtinai reikia, tik kartu su kitais. Melancholikas ir flegmatikas muzikai negabūs. Jų muzika nesidžiaugsime. Cholerikas turi daugiau gabumų ir pamėgimo, sangvinikas vis dėlto jį pralenkia. Sangvinikai, apskritai, turi gražų, melodingą, tyrą, skambų ir minkštą balsą, įprastai tenorą. Cholerikai dažniausiai yra bosai ir baritonai. Flegmatikas nors ir turėtų gabumų muzikai, bet nenori jais naudotis. Melancholikas dažniausiai neturi klausos ir falšuoja. Dirigentams jis daug prigadina nervų.

Santykiai su vyresniaisiais: Sangvinikas, susitikęs mokytoją, parausta, gniaužo kepurę, ją suka, tarsi norėdamas nubaidyti savo susirūpinimą, bet greit įsidrąsina, pasitikėjimas ima viršų. Cholerikas pasirodo drąsesnis, pyksta ant savęs, jei negali nugalėti savo sumišimo. Flegmatikas, susitikęs su vyresniuoju, jokio ypatingo jausmo nerodo, tik daug būtų laimingesnis, visiškai su jais neturėdamas jokių reikalų. Melancholikas eina pas vyresnįjį tik liepiamas. Tik visada mano, kad jie tenori jam nemalonumų padaryti. Dėl to maža ir atsargiai su jais kalba, kalba nepasitikėdamas.

Santykiai su žaidimais: Žaidimuose sangvinikas labiau mėgsta komiko rolę. Juoktis ir kitus prajuokinti yra jo mėgiamas tonas. Cholerikas eina žaisti, bet turi vadovauti, spręsti kilusius nesusipratimus. Melancholikas nemėgsta žaisti, jokios iniciatyvos nesiima, murma esąs skriaudžiamas. Flegmatikas labai yra abejingas, prisitaiko prie kitų noro; gali žaisti arba nežaisti, o kai žaidžia, yra mandagus, nuoširdus ir patvarus. Sangvinikas ieško draugijos, kad linksmai laiką praleistų ir kitiems malonu būtų. Jis tikrai sociališkas žmogus. Cholerikas stengiasi pats savimi pasitenkinti, draugijoj stengiasi savo tikruosius ar prasimanytus savumus, gabumus parodyti. Flegmatikas nevengia draugijos, moka net kitiems įtikti, bet nepameta pusiausvyros. Melancholikas jaučia reikalo būti draugijoj, tik jos bijo. Vienų vienas pasilikęs, liūdi: patekęs į draugiją, neapsikenčia.

5. Vadinamasis klasinių temperamentų padalinimas yra visai teoretinis. Be to, kalbamieji temperamentai yra kraštutiniausi ir jau Galenas iš jų buvo sudaręs net tryliką. Nenuostabu, kad ir mūsų laikais temperamentų

klasifikacija kinta. Bet nuo Hippokrato laikų iki Kanto ir Fouillé šio klausimo žymiausi autoriai vis grįžta prie keturių pagrindinių temperamentų [1]).

Negalima vienok manyti, kad kurį šių temperamentų turėtų tas ar kitas individas. Sunku užtikti gryno temperamento bernaitis ar mergaitė, ypač subrendęs žmogus. Įprastai temperamentai kryžiuojasi.

Iš 100 bernaičių - mergaičių, pasak Hellwig'ą, yra 20 apygrynių sangvinikų, 10 cholerikų, 5 melancholikai, 5 flegmatikai. O kiti 60 turi dviejų, trijų ir net keturių temperamentų pažymius, nors vienas iš keturių temperamentų vyrauja.

Apskritai, iš 100 bernaičių proporcija yra tokia: 18 sangvinikų, 12 cholerikų, 5 melancholikai 5 flegmatikai. Iš 100 mergaičių yra 28 sangvinikės, 7 melancholikės, 3 cholerikės, 2 flegmatikės. Mergaičių choleriškas temperamentas maždaug yra toks pat, kaip bernaičių sangviniškas — yra švelnesnis. Temperamentų skirtumas bernaičiuose ir mergaitėse pradeda ryškiai pasireikšti nuo 6 metų amžiaus.

Šiaip ar taip, temperamento sąvoka ir jo turinys nėra griežtai ir aiškiai apibrėžtas. Tiek tėra aišku, kad juo norimi teisingai pabrėžti kai kurie individuališki žmogaus savumai ir jų nagrinėjimas, sisteminimas ir dėsnių statymas tėra labiau ar mažiau vykusi teorija. Jei šv. Tomui Akv. fizinis temperamentas yra mūsų fiziologinio organizmo jėgų turinys, mūsų kompleksija, kūno konstitucija, o psichinis temperamentas yra įgimtoji palinkimų, nusiteikimų, troškimų suma, tai kitiems šie įrodinėjimai problematiški ir dėl to kai kurie autoriai, kalbėdami apie charakterį, visiškai vengia kalbėti apie kompleksiją bei temperamentą ir jų kurias išvadas daryti.

Kurios tačiau yra galutinės mūsų išvados, lyginant charakterio šv Tomo doktriną su kitais autoriais, matysime vėliau.

(Bus daugiau).

---

[1]) P. Malapert, Le élément du caractère, 3: „On a compté des tempéraments partiels ou mixtes en nombre variable; on a changé les noms; mais on revient toujuors à cette tétralogie: sanguin, nerveux, bilieux, lymphatique".

Bibliografija.

Šv. Raštas S. Ist.

1) Arnim B., Studien zum altbulgarischen Psalterium sinaiticum, Leipzig 1930, 289 p. in 8⁰, 16 mark.

2) Bévenot H., Die beiden Makkabäerbücher, Bonn 1931, 260 p., 9,60 mark.

3) Beyer H. W.-Lietzmann H., Die jüdische Katakombe der Villa Torlonia in Rom, Berlin 1930, 46 p. in 8⁰, 4,30 mark.

4) Bruno A., Der Rhythmus der alttestamentlichen Dichtung (Eine Utersuchung über die Psalmen I-LXXII), Leipzig 1930, 349 p. in 8⁰, 17 mark.

5) Hans Goslar, Hygiene und Judentum, Dresden 1930, 121 p.

6) Heinisch P., Die Totenklage im Alten Testament, Münster i. W. 1931, 84 p. in 8⁰, 1,65 mark.

7) Hoenicke C, Der Wolfenbütteler niedersorbische Psalter, Leipzig 1931, 162 p. in 8⁰, 12 mark.

8) Kalt E., Biblische Reallexikon, Paderborn 1931, I 575 in 8⁰, 10 mark.

9) Schulz Alf., Geistige Strömungen im Alten Testament, Breslau 1931, 67 p.

10) Thomsen P., Palästina und Kultur in fünf Jahrtausenden[3], Leipzig 1931, 120 p. in 8⁰, 3,60 mark.

11) Rahlfs A., Septuaginta, Göttingen 1931, 176 p. in 8⁰, 15,40 mark.

12) Wohlgemuth J., Das Tier und seine Wertung im Alten Judentum, Frankfurt 1930, 4 mark.

13) Zapletal V., Joseph und seine Brüder, Paderborn 1931, 208 p., 2,85 mark.

Šv. Raštas N. Ist.

1) Edelsheim F., Das Evangelium nach Markos, Leipzig 1931, 414 p.

2) Haugg D., Judas Iskarioth in den neutestamentlichen Berichten, Freiburg 1930, 198 p., 5,20 mark.

3) Huck A., Synopse der drei ersten Evangelien[8], Tübingen 1931, 247 p. in 8⁰, 6,60 mark.

4) Meinertz M. et Tillmann F., Die Gefangenschaftsbriefe des heiligen Paulus übersetzt und erklärt[4], Bonn 1931, 169 p. in 8⁰, 5,80 mark.

5) Schenz A., Matthäus 1,1—4,23 im Lichte der semitisch-literarischen Architektonik, Augsburg 1931, 102 p.

6) De' Seta O., La dottrina dell' Evangelo, Napoli 1931, 210 p. in 8⁰.

7) Tillmann F., Das Johannesevangelium übers. u. ekl.[4], Bonn 1931, 364 p. in 8⁰, 11,80 mark.

8) Zorrell F., Lexikon Graecum Novi Testamenti[2], Paris 1931, 1502 p. in 8⁰, 150 fr.

9) Rosadini S., Institutiones introductoriae in Libros Novi Testamenti, Romae 1930—1931, I: Introductio generalis et in Evangelia[4], 324 in 8⁰, 15 lir.; II: Actus Apostolorum et Epistolae Paulinae[2], 288 in 8⁰, 15 lir.; III: Epistolae catholicae et Apocalypsis[2], 116 in 8⁰, 6 lir.

Dalykas parašytas aiškiai, suglaustai. Mat, autorius jau kiek metų profesoriauja, skaito Šv. Rašto N. Įstatymo paskaitas jėzuitų. Grigaliaus universitete Romoj.

10) Rosadini S., Notae Exegeticae, Romae 1930—1931, I: Loca selecta ex Epistolis Paulinis, 128 in 8⁰, 6 lir.; II: Ex. Evangeliis et Actibus Apostolorum, 192 in 8⁰, 8 lir.

Autorius parenka egzegezei Šv. Rašto vietas, kurios labiau turi santykių su dogmatine teologija. Parašyta trumpai ir aiškiai.

Apologetika.

1) Brunsmann J., Lehrbuch der Apologetik, I: Religion und Offenbarung, Wien 1930, XVI+459 in 8⁰.

2) Grabmann M., Die Werke der hl. Thomas von Aquin[2] (Eine literarhistorische Untersuchung), Münster i. W. 1931, XV+372 in 8⁰, 19,40 mark.

3) Rost H., Die Kulturkraft des Katholizismus[4], Paderborn 1930, XIII+484 in 8⁰, 5,60 markės.

4) Lang A., Die Wege der Glaubensbegründung bei den Scholastikern des XIV Jahrhunderts, Münster i. W. 1931, XX+261 in 8⁰.

5) Tromp S., De revelatione christiana[2], Romae 1931, 368 in 8⁰, 16 lir.

Knyga išleista „ad usum auditorum“, t. y. studentams teologams. Medžiagos knygoj daug, bet ji trumpai išdėstyta. Tai paskaitų konspektas. Bet dėl to nepraranda aiškumo. Tik kadangi yra konspektas, tai ne visa pakankamai išdėstyta. Tai papildyti turi pats studentas.

Knygos gale plati literatūra: pirma generalia,—1) subsidia necessaria, 2) historia apologeticae, 3) repertoria encyclopediae periodica, 4) apologiae sensu latiore, 5) tractatus de vera religione et revelatione christiana, 6) tractatus et libri patriis linguis conscripti; paskum eina literatūra atskirais apologetikos klausimais: klaidingos filosofijos sistemos, modernizmas, apologetikos metodas, Dievas, Dievo pažinimas, religija, apreiškimo sąvoka, galimumas, pažinimas, kriterijai, stebuklai, pranašystės, imanentizmas; toliau, speciali literatūra traktatui de revelatione christiana. Literatūros sąrašas užima 311 iki 359 pusl. Vadinasi, literatūra nurodyta palyginamai labai plati. Į literatūros sąrašą įeina ne tik knygos, bet ir tam tikri straipsniai, įdėti įvairiuose žurnaluose.

6) T r o m p S., De Sacrae Scripturae Inspiratione, Romae 1930, 88 in 8⁰, 5 lir.

Parašytas „ad usum privatum auditorum". Autorius kalba: 1. de facto inspirationis, 2. de natura inspirationis, 3. de libro inspirato.

Gale pridėtas literatūros sąrašas. Čia paminėtos ne tik knygos, bet ir kaikurie žurnalų straipsniai. Parašytas trumpai.

7) W r i g h t C. J., Miracle in History and in Modern Thought or Miracle and Christian Apologetic, London 1930, IX+433 in 8⁰.

8) Z a p e l e n a T., De Ecclesia Christi summarium, Romae 1930, 388 in 8⁰ 18 lir.

Dr. *Pr. Venckus.*

Dogmatinė teologija.

1) D ' A l e s A., Prima lineamenta tractatus dogmatici de Verbo Incarnato, Parisiis 1930, XVI + 489 in 8⁰.

Pradžioj autorius kalba ir įrodo, kad Kristus yra drauge Dievas ir Žmogus. Tai pirmoji traktato knyga. Antroji — De unione hypostatica. Moksliškai aiškindamas unionem hypostaticam, drauge su Kard. Billot ir k. laikosi to, kad „formale constitutivum unionis hypostaticae consequitur assumptionem naturae humanae ad ipsum esse increatum verbi divini". Suprantama, kad toks aiškinimas suponuoja reališkų skirtumų tarp buvimo (esse) ir esmės (essentia). Trečioji knyga — De Christo Dei et hominum Mediatore, De Christo Redemptore. Čia plačiai ir gerai aiškinama satisfactio vicaria. Knyga baigiama 4 tezėmis apie Kristų Karalių. Priedas (appendix) —De Virgine Deipara. Čia, tiesa, neįdėta visa mariologija. Bet svarbiausieji dalykai, artimai besirišą su visu traktatu, ten pajudinti.

Visame traktate žymi autoriaus erudicija, kuri tinkamoj vietoj pareiškiama. Autoriaus pagamintą dalyką drąsiai galima rekomenduoti studentams teologams.

2) B a l i c C., Ioannis de Polliaco et Ioannis de Neapoli quaestiones disputatae de Immaculata Conceptione beatae Mariae Virginis (Bibliotheca Mariana Medii Aevi. Textus et disquisitiones. Collectio edita cura Instituti Theologici Makarskensis [Jugoslavija]. Fasc. 1.), Sibenici 1931, LVIII + 110 in 8⁰.

3) B a r t m a n n B., Grundriss der Dogmatik, Freiburg i. Br. 1931, VI + 261 in 8⁰, 6,40 markės.

261 puslapy visa dogmatika. Tuo tarpu vienam dogmatikos traktatui įprastai daugiau puslapių praverstų. Bet šis autoriaus darbas skirtas ne teologams specialistams, tik inteligentams neteologams. Manome, kad šiam tikslui jis bus visai tikęs. Inteligentas gaus čia suglaustą visą dogmatiką ir tai aiškiai. Vykusiai parašyti autoriui, be abejojimo, yra padėjusi ir jo per 30 metų dagmatikos dėstymo praktika. Knygoj šešios dalys: I — apie Dievą (die Lehre von Gott dem Einen, dem Dreifaltigen); II — kūrimas (der Schöpfungsakt) ir sankūra (das Schöpfungswerk — angelai,

jų nupuolimas, žmogus, pirmųjų tėvų nuodėmė); III — Atpirkimas (die Erlösung): Kristus Dievas-Žmogus, unio hypostatica, Kristus Mokytojas, Kunigas, Karalius, Šv. P. M. Dievo Motyna; IV — Sanctificatio (die Heiligung): praedestinatio, reprobacija, malonė ir laisva valia, malonė, justificatio; V — sakramentai; VI — eschatologija. Tiek prie turinio. Kaip minėjome, inteligentai neteologai, moką vokiškai, šia dogmatika gali gerai pasinaudoti.

4) B r a u n H., Gerichtsgedanke und Rechtfertigungslehre bei Paulus, Leipzig 1930, 120 in 8⁰.

5) C h i e s a Fr., Lectiones theologiae dogmaticae recentiori mentalitati et necessitati accommodatae, Albae Pompeae 1930, V 3: Tractatus de Deo Filio, de Deo Spiritu Sancto, VII † 722 in 8⁰.

6) O' C o n n e l R., Mary's Assumption, New York 1930, X + 166 in 8⁰.

7) D i e k a m p Fr., Katholische Dogmatik, Münster i. W. 1930, II[6], X + 585 in 8⁰.

Tai naujas antrojo tomo leidimas. Autoriaus parašytoji Dogmatika teologams žinoma. Šis naujas leidimas kai ką praplečia, kai ką prideda; pridėta plati literatūra.

8) P o m m e n g i n g e r L., Unsere Königin, Paderborn 1931, I-II 271 + 582 in 8⁰.

Autorius kalba apie Šv. P. M. Pradžioj, iš toli pradėdamas, kalba apie Dievą, pasaulio kūrimą ir palaikymą, apie nuodėmę, sankūros tikslą. Tai visa pirmojoj knygoj. Antrojoj — apie Kristų ir Mariją, iškeldamas Juos virš visų kurinių. Trečiojoj—apie Kristų Dievą ir Žmogų, apie Mariją, Dievo Motyną. Ketvirtojoj - apie Kristų, Atpirkėją ir Mariją Coredemptricem. Penktojoj — Kristus vienintelis Tarpininkas (Mediator) tarp žmonių ir Tėvo, o Marija vienintelė Tarpininkė (Mediatrix) tarp žmonių ir Sūnaus. Šeštojoj — apie Kristų, Karalių, ir Mariją, Karalienę. Septintojoj — apie meilę.

Veikalas skirtas ne tiek teologams, kiek inteligentams neteologams. Tekstas įvairinamas eilėmis, psalmėmis.

9) D e G r o o t, J. E., Conspectus Historiae Dogmatum, Romae 1931, I: Ab aetate PP. Apostolicorum usque ad S. Augustinum[2], 20 lir.; II: A. S. Augustino usque ad saec. XIII[2], 20 lir.

Autorius jau daug metų skaito dogmatų istorijos paskaitas tėvų jėzuitų Grigaliaus universitete Romoj. Savo paskaitų dalį jis išspausdino anksčiau atskirais dogmatiškais klausimais (I: De SS. Eucharistia; II: De Sacramentis in genere; III: De SS. Trinitate; IV: De Verbo Incarnato). Dabar, kaip matyti iš viršuj padėtos jo knygų antraštės, dogmatų istoriją jis gvildena ne atskirais klausimais, bet amžiais. Vadinasi, žiūri tradicijos chronologiška tvarka.

10) G s p a n n. J., Summarium Theologiae Dogmaticae, Paris 1930, 272 in 8⁰.

11) H o l z m e i s t e r U., Der Tag der Himmelfahrt des Herren, Innsbruck 1931, 39 in 8⁰.

12) H u a r t e G., Tractatus de Ordine et Matrimonio[3], Romae 1931, 295 in 8⁰, 14 lir.

Tas pats autorius yra išleidęs ir kitų dogmatiško turinio knygų: De Deo Creante et Elevante ac de novissimis, Tractatus de gratia Christi et de Virtutibus, Tractatus de Sacramento Poenitentiae. Visos minėtosios knygos skirtos autoriaus dogmatikos paskaitų klausytojams studentams teologams vadovėliu.

Jie tuo geri, kad prie tezių turi aiškų ir palyginamai platų klausimo pastatymą, platokai atsako į priekaištus, aiškūs. Aukščiau minėtąsias autoriaus knygas drąsiai galima rekomenduoti studentams teologams.

13) Kaszás R., Vestigia Dei in creaturis, seu 29 argumenta pro existentia Dei, Budapestini 1930.

14) Lampen W., De causalitate Sacramentorum iuxta Scholam franciscanam, Bonnae 1931, 60 in 8⁰.

15) Lohn L., Tractatus de SS. Trinitate, Romae 1931, 352 in 8⁰, 16 lir.

16) Mausback J., Dasein und Wesen Gottes, I: Die Möglichkeit des Gottesbeweise. Der Kosmologische Gottesbeweise, Münster i. W. 1930, XVI + 254 in 8⁰, 4,25 markės.

17) Millot J., La Très Sainte Vierge Marie et le Purgatoire, Paris 1930, 254 in 8⁰.

18) Paris G. M., Ad mentem S. Thomae Aquinatis dissertatio de donis Spiritus Sancti, Taurini 1930, XII + 114 in 8⁰.

Autorius ėmėsi nelengvo darbelio: dėstyti Šv. Dvasios dovanų šv. Tomo doktriną. Todėl čia daugiausia šv. Tomo doktrinos tuo dalyku aiškinimas. Pirmojoj savo darbo daly autorius kalba apie to klausimo šaltinius. Antrojoj daly, daug ilgesnėj, autorius nurodo tų Šv. Dvasios dovanų įgimtį, skaičių, reikalingumą, jų santykį su viena kita, jų tvermę šiame ir kitame gyvenime. Autorius tvirtina, kad tas žinomasis Šv. Dvasios dovanų 7 skaičius reikią imti reališkai. Autorius vykusiai kalba apie tų dovanų reikalingumą, dar skirstydamas jas „in ordine ad finem ultimum, ad vitam activam, in ordine ad contemplationem infusam".

Savo veikalėliui autorius deda 5 priedus (appendices), kuriuose daugiausia yra Šv. Rašto, Šv. Tėvų, šv. Bonaventuro, šv. Tomo ir k. tekstai bei mintys.

Autorius, kalbėdamas apie Šv. Dvasios dovanos, ne visur tesutinka su kard. Billot.

19) Rashdall H., God and Man, Oxford 1930, 264 in 8⁰.

20) Umberg J. B., Systema sacramentarium, Oeniponte 1930, VIII + 122 in 8⁰, 2,40 markės.

21) Zähringer D., Das Kirchliche Priestertum nach dem hl. Augustinus (Eine dogmengeschichtliche Studie), Paderborn 1931, 14 mark.

Dr. *Pr. Venckus.*

Bažnytinės teisės.

1) Bernheim E., Quellen zur Geschichte des Investiturstreites,[3] Berlin 1930, 121 p. in 8⁰, 3,60 mark.

2) De Becker I., De matrimonio praelectiones canonicae in usum discipulorum,[2] Louvain 1931, 340 p. in 8⁰.

Šio veikalo objektas savaime aiškus. Bereikia ką pasakyti dėl formos: parašyta aiškiai, cum sensu iuridico-canonico, atsižvelgta į Romos kūrijos praktiką ir tt.

3) Carusi E., Effetti civili dell'annullamento del matrimonio canonico preconcordatario, Roma 1931, 82 p. in 8⁰, 10 lir.

4) Claeys-Bouuaert F. et Simenon G., Manuale iuris canonici ad usum seminariorum, Gandae et Leodii 1931, I[3] 446 pusl., II 384 p. ir III[3] 415 p. in 8⁰, už atskirą tomą po 35 fr.

Kalbamasis veikalas išleistas 1924 m. ir 1926 m. Turėjo vieną tomą. Dabar išleistas trimis tomais: praplėstas ir pridėtas kodekso I. C. knygos III 1 aiškinimas. Veikalas skiriamas kunigų seminarijų auklėtiniams. Parašytas aiškiai ir gerai. Vartojamas ne vienoj užsienio kunigų seminarijoj ir skaitomas kanonistų ir dvasiškių.

5) Cocchi G., Commentarium in Codicem Iuris Canonici: II. De clericis in specie,[3] Taurinorum Augustae 1931, 480 p. in 16⁰, 14 lir.

6) Creusen I., Religieur et religieuses d'après le droit ecclesiastique,[4] Louvain 1930, I-XIV+300 in 8⁰, 24 fr.

Platokas vienuolių teisių veikalas. Pats 4 leidimas rodo, jog knyga gera.

7) Deml I., Kirchenrecht, Prag 1930, 157 pusl. in 8⁰, 3,50 mark.

8) Falco M., Corso di diritto ecclesiastico, Padova 1930, 531 p. in 8⁰, 63 lir.

Rašinys pritaikintas Italijai.

9) Fournier P. et Bras G, Histoire des Collections canonique en Occident depuis les Fausses Décrétales jusqu'au Décret de Gratien, Paris 1931, I 463 p. in 8⁰, 120 fr.

10) Fuchs V., Der Ordinationstitel von seiner Entstehung bis auf Innocenz III, Bonn 1930, 291 p. in 8⁰, 16 mark.

Istorijos studija.

11) Gougnard A., Tractatus de matrimonio, Mechliniae 1931, 582 p. in 8⁰, 44 fr.

Autorius apie moterystę kalba dogmatinės ir moralinės teologijos ir bažnytinių teisių atžvilgiais. Paliečia ir valstybės (Belgijos) moterystės įstatymus. Gale įdėta 21 prašymų forma. Tai padeda tiksliai sustatyti prašymai dispensų ir tt.

12) Grandin A., Bibliographie générale des sciences juridiques, politiques, économiques et socieles, Paris 1931, 167 p. in 8⁰.

13) Gutmann F., Die Wahlanzeigen der Päpste bis zum Ende der Avignonesischen Zeit, Marburg 1931, 95 p. in 8⁰, 6 mark.

Rašinys vertas skaityti — įdomūs dalykas ir maža tokių rašinių teturime.

14) Hohenlohe K., Grundlegende Fragen des Kirchenrechts, Wien 1931, 170 p. in 8⁰, 5 mark.

Ši knyga yra bažnytinių teisių lyg įvadas. Jos turinys: 1) Bažnyčia ir teisė, 2) Bažnyčia ir valstybė, 3) Bažnyčia ir romėnų teisė, 4) Bažnyčia ir germanų teisė, 5) Bažnyčia ir nuosavybė, 6) Bažnyčia ir moralinis asmuo, 7) beneficijų pradžia, 8) parapijų pradžia, 9) patronato teisių pradžia ir tt. Autorius reiškia tą savotišką mintį, kad bažnytinės teisės turinčios eiti krikščionių valstybių įstatymų papildomosiomis ir padedamosiomis teisėmis. Tai

būsianti nauda pačioms valstybėms: katalikų teisės ir valstybės mokslas padėsią išspręsti daug svarbių dalykų, pav., socialinį, moterystės, labdarybės, mokyklos, auklėjimo, šeimos, bažnytinių turtų ir tt. Tai tiesa.

15) Hölscher E., Vom römischen zum christlichen Naturrecht, Augsburg 1931, 151 p. in 12⁰.

Svarbus dalykas yra įgimtoji teisė. Čia išdėstyta romėnų teisių, šv. Tomo, scholastikų ir tt. įgimtosios teisės sąvoka. Taigi šis veikalas yra ne kas kita, kaip įgimtosios teisės mokslo istorija. Paskutinioji svarbi tuo, kad padeda suprasti pačią įgimtąją teisę. Todėl rašinys rekomenduotinas.

16) Von Kienitz E., Generalvikar und Offizial auf Grund des Codex Iuris Canonici, Freiburg i. Br. 1931, 134 p. in 8⁰, 6 mark.

Bažnytinių teisių daktarato disertacija. Pirma išdėstyta generalinio vikaro ir oficialo istorija. Paskum aiškinamos jų teisės ir t. t. Dalykas parašytas aiškiai ir gerai.

17) Masseron A., Les Franciscains, 1931 m., 264 p. in 12⁰.

Pirmojoj daly kalbama apie pranciškonių istoriją; antrojoj — šiaip jau apie šiuos vienuolius, jų gyvenimą ir tt. Veikalas rekomenduotinas patiems pranciškonims.

18) Müssener H., Das katholische Eherecht in der Seelsorgspraxis, Düsseldorf 1931, 192 p.

Veikalas praktiškai kalba apie moterystės teises ir labiausiai taikomas yra Kölno arkivyskupijai.

19) Oesterle G., Praelectiones iuris canonici, Romae 1931, I 390 p. in 8⁰.

Šį veikalą išleido šv. Anzelmo kolegija Romoj. Jis ir pats skiriamas labiausiai vienuoliams.

20) Ojetti B., Commentarium in Codicem Iuris Canonici, Romae 1931, II 250 psl. in 8⁰, 22 lir.

Garsiausias šis kanonistas vis leidžia bažnytinių teisių veikalus. Be kitko, 1930 m. išleido Commentarium in Codicem Iuris Canonici: II. De persionis. Čia išaiškino Kodekso I. C. knygos II kan. 87-144. Šiandien išleistojoj knygoj toliau aiškinami kanonai, būtent, 145-214. Taigi pabaigta „De clericis in genere.“ Metodas egzegetinis. Gilios studijos. Kiekvienam kanonistui nusipirktina.

21) Petroncelli M., Il principio della non retroattività delle leggi in diritto canonico, Milano 1931, 74 p. in 8⁰, 5 lir.

Tema sunki. Bet autorius sugebėjo ją gerokai išaiškinti. Aiškino istoriškai, kanoniškai ir tt. Gaila, kad ne labai plačiai mokama kalba parašyta.

22) Perathoner A., Das Kirchliche Gesetzbuch [5], Bressanone 1931, 780 p. in 4⁰, 14 mark.

Veikalas yra, galima sakyti, perefrazuotas Kodeksas I. C. ir pridėti pastebėjimai.

23) Pöschl A., Kurzgefasstes Lehrbuch des katholischen Kirchenrechtes [3], Graz 1930, 1 dal. 174 p. in 8⁰, 6 s.

25) Raeber M., Der neue Kirchenstaat, Strassburg 1931, 88 p. in 8⁰, 3,20 mark.

Vatikano valstybės pradžios ir įgimties studija. Tema įdomi.

26) Raus I. B., Institutiones canonicae iuxta novum Codicem iuris

pro scholis vel ad usum privatum synthetice redactae[2], Lugduni-Parisiis 1931, 808 psl. in 8⁰, 54 fr.

Veikalas parašytas suprantamai ir jame įdėtas ne vienas praktiškas dalykas, pav., formularų ir tt. Tik su autoriu galima ginčytis dėl vieno kito konkordatų mokslo ir bažnytinių teisių šaltinių dalyko. Be to, neminama naujosios literatūros.

27) Prochaska E., Die Ehereformgesetzgebung der tschechoslowakischen Republik[2], Reichenberg 1931, 88 p., 3 mark.

Rašinys tinka Čekoslovakijai.

28) Schäfer P., Compendium de religiosis ad normam Codicis Iuris Canonici[2], Münster i. W. 1931, 972 p. in 8⁰, 28 mark.

28) Schwentner B., Die Rechtslage der katholischen Kirche in den Hensestädten, Bremen und Lübeck, Hamburg 1931, 153 p.

29) Siebold M., Das Asylrecht der römischen Kirche mit besonderer Berücksichtigung seine Entwicklung auf germanischen Boden, Münster i. W. 1930, 130 p. in 8⁰.

Kadangi Lietuvos konkordatas pripažįsta ius asyli (prieglaudos teisę), tai ši knyga ir mums naudinga. O juk ir šiaip jau įdomus dalykas.

30) Sipos St., Enchiridion iuris canonici ad usum scholarum et privatorum[2], Pécs 1931, 1039 p. in 8⁰.

31) Strewe A., Die Canonessammlung des Dionysius Exiguus in der ersten Redaktion, Berlin 1931, 107 p. in 8⁰, 10 mark.

32) Suárez E., De remotione parochorum aliisque processibus, Romae 1931, 360 p. in 4⁰, 32 lir.

Veikalas parašytas egzegetiniu metodu ir tt. Šiuo objektu yra vienas iš plačiausių. Gale pridėta dviejų bylų pavyzdžiai, būtent, pašalinimo ir atsisakymo klebono, ir daug formularų. Tik spaudos klaidų labai daug.

33) Vogelstein M., Kaiseridee-Romidee und das Verhältnis von Staat und Kirche seit Constantin, Breslau 1930, 128 p. in 8⁰, 7,20 mark.

Viešųjų teisių istorijos žiupsnelis. Pati tema svarbi buvo ir dabar tokia tebėra. Todėl veikalas nusipirktinas.

34) Vromant G., De matrimonio, Louvain 1931, 355 p. in 8⁰.

Veikalas pritaikintas misijų kraštams.

35) Wahrmund L., Quellen zur Geschichte des römischkanonischen Processes im Mittelalter, Neidelberg 1931, 165 p. in 8⁰, 15 mark.

36) Wohlhaupter E., Aequitas canonica, Paderborn 1931, 207 p. in 8⁰.

Kodekse I. C. nekartą įsakyta laikytis aequitas canonica, pav., kan. 20: „Si certa de re desit expressum praescriptum legis sive generalis sive particularis, norma sumenda est . . . a generalibus iuris principiis cum aequitate canonica servatis..." Aequitatis canonicae sąvoka, reikia pasakyti, yra sunkoka ir visaip suprantama. Labai gera, kad išleista šio dalyko plati studija — daug patarnaus objektyviai tiesai surasti ir suprasti.

37) Jahresberichte über internationales und ausländisches Ehe-und Kindschaftsrecht, Berlin 1930 (Reichsbund der Standesbeamten Deutschlands), 167 p.

Čia įdėta ne tik oficiališki kalbamojo objekto pranešimai, bet ir kur kitur surinktos žinios. Tai svarbu. Dr. *P. Malakauskis.*

Pastoralinė teologija.

1) Dabin P., L' Apostolat laique, Paris 1931, 230 in 12°, 12 fr.

Po „L' Action catholique, Essai de Synthèse“ studijos, kuri kompetentingų autoritetų buvo labai išgirta ir kurioj randame šio gražaus siužeto filosofiją, autorius išdėsto, papildydamas savo veikalą, pasaulininkų apaštalavimo teologiją.

Mūsų religinė literatūra ypač yra neturtinga šios rūšies veikalais. Krikščioniškosios dorybės buvo šimtą kartų analizuojamos, giriamos, rekomenduojamos. Uolumas ir visų priedermė dirbti kitų išganymui vis dėlto labai retai nušviesta metodiškai. Be to, Dabin veikalas išėjo tuo metu, kai organizuojamas katalikiškas veikimas. Jis smulkiai studijuoja skripturistinius ir patristinius jo pagrindus, nagrinėja naujausių šv. tėvų pamokymus ir analizuoja rūpestingai Sv. Tėvo Pijaus XI duotą definiciją: pasaulininkų dalyvavimas dvasiškijos apaštalavimo darbe. Kiekviena sąvoka komentuojama su didele erudicija ir nusimanymu; delikatiškos problemos aiškėja. Iš eilės eina: pasaulininkų apaštalavimo nukrypimai, pasaulininkų apaštalavimo priedermė ir vadovybė katalikiškoj akcijoj, palyginimas Bažnyčios Paslapties su katalikiška akcija. Substanciališkas ir originališkas veikalas patarnaus katalikiško veikimo nariams.

2) Laisney J., Mariage religieux et Mariage civil, Paris 1930 in 8°, 221 p., 5 fr.

Autorius nagrinėja moterystę įgimtosios teisės atžvilgiu ir katalikišką moterystės sakramento koncepciją. Be to, jis kalba apie šiandienykščias civilines jungtuves. Charakteringas autoriaus pastebėjimas yra tas, kad naujoji evoliucija radusi prielankumo religinėms jungtuvėms įvairiuose kraštuose.

3) Merkelbach B. H., Questiones Pastorales: I. Quaestiones de Castitate et Luxuria; II. Quaestiones de Embryologia et de Ministratione Baptismatis; III. Quaestiones de Variis Poenitentium Categoriis; IV. Quaetiones de Poenitentiae Ministro eiusque Officiis; V. Quaestiones de Partibus Poenitentiae et dispositionibus poenitentis, Liège 1926—1929.

Nuo keliolikos metų galima pastebėti ganytojavimo srity didelį judėjimą. Jis turi du žymius savumus: tam tikrą neramumą ir nesitenkinimą ligšiolinėmis ganytojavimo formomis ir tam tikrą uolumą, dinamizmą, norintį išeiti iš „įprastų spėlčių“ ir apimti visus, kurie patys jau neateina pas mus, bet stovi nuošaliai arba yra abejingi ar net priešingai nusistatę prieš tikėjimą ir Bažnyčią.

Šio akstino stumiamas tėvas B. Merkelbach, buvęs Luveno teologijos, dabar Romoj „Angelicum“ teol. profesorius, davė mums jau penkis pastoralinės teologijos tomelius, o šeštąjį „De variis peccatis in Sacramentali Confessione Medendis“ netrukus gausime.

I tom. turi 104 p. Jo turinys: 1. De organis genitalibus et de generatione notiones physiologicae, 2. De Castitate et Luxuria principia theologica, 3. De Luxuria consummata iuxta naturam, 4. De Luxuria consummata contra naturam, 5. De Luxuria imperfecta seu de Impudicitia, 6. De Luxuria interna, 7. De Causis et Remediis Luxuriae ir 8. De coniugibus in usu matrimonii.

Autorius nemanė rašyti didelio masto evuliucijos veikalo. Jis tiesiog taikomas ganytojavimui. Dėl to autorius vengia teoretiškų ir praktiškų digresijų. Bet ką jis désto, dėsto aiškiai ir nuodugniai. Be to, tai nėra kazuistikos veikalas: jis tiek pat turtingas principais, kiek ir praktiškais pastebėjimais, kuriuos deda kiekvieno skyriaus gale. Sąvokos tikslios, tezės ortodoksiškos, įrodinėjimai paprasti, bet tvirti — svarbiausia dalis. Patarimai nuosaikūs, direktyvos išmintingos, gerai parinkti bibliografiški nurodymai— praktiškas veikalo atžvilgis.

Šiaip sukomponuotas veikalas yra tikrai naudingas nuodėmklausiams, auklėtojams, sielų ganytojams bemaž būtinas.

II tom. turi 88 puslapius. Čia autorius dėsto principus, kuriais tenka vaduotis tikrai sunkiais atvejais, kai, rodos, sueina į konfliktą motynos ir kūdikio interesai. Pasakyti, kuomet chirurgiška intervencija ar kitos praktikos, liečiančios motynos ir kūdikio gyvybę bei kūno integralumą, pav., „sectio caesarea", simfizeotomija, embriotomija, abortas, paskubintas gimdymas; nurodyti taisyklės, kurių reikia prisilaikyti, administruojant krikšto sakramentą, tam tikrais ypatingais atvejais, pav., krikštas „in utero materno, foetus praematuri", tai vis sunkūs atsitikimai ir jų sprendimas nelengvas. Visi šie klausimai įprastai vadovėliuose dėstomi trumpai, išmėčiotai įvairiuose traktatuose. Čia išdėstyti pilniausiai, sintetiškai, paaiškinus įžangoj būtiniausias fiziologijos sąvokas ir priminus teologiškus principus, kuriais remiasi klausimo sprendimas.

Prof. Merkelbach yra nepratęs studijuoti klausimą pavršutiniškai. Taip pat jį dėstydamas, nenukrypsta į pašalinius dalykus. Nerasime čia visiškai naujų idejų, bet stebėsimės autoriaus savarankiškumu, jo aiškiu ir tiksliu dėstymo būdu, jo kuklia, tvirta ir lemiama argumentacija. „Brevis, clara, methodica et synthetica expositio" — jo nuopelnas.

III tomas turi 205 p. Autorius sugeba rašyti lengvai, nė kiek neskriausdamas dėstomojo dalyko aiškumo ir rimtumo. Šis veikalas—„Quaestiones de variis categoriis poenitentium"—ypač rekomenduotinas. Jis pastebi, kad nieko nauja nemanąs duoti savo skaitytojams, nebent apgalvotą mintį ir racionališką tvarką, paremtą principais ir stebėjimais.

Prasiskleidę šį veikalą, mes tikrai rasime visa, ko ieškome. Nes čia viskas yra, kas privalo būti, ir daugiau, kaip manėme, rasime. Padaryta visų rūšių penitentų apžvalga: vaikai, progininkai (occasionarii), recidyvistai, įprotininkai, ligonys, anormališki, maldingi asmens ir t. t. Autorius iš šių visų klausimų kuria mažus speciališkus traktatus. Taip jis įdėsto visą kontemplacijos ir jos laipsnių doktriną. Kalbama ir apie šokių ir tualeto dorovingumą, ekskomunikuoto absoliuciją, temperamentus... Kiek įdomių klausimų, kurių pastoralinės teologijos dėstytojai negali savo paskaitose plačiau pagvildenti!

IV t.—118 p. veikalas. Šio tomo turinys: 1. De ipsa potestate confessarii, sc. ordinis et iurisdictionis; 2. De concessione et limitatione potestatis confessarii, sc. de iurisdictione in genere, ordinaria et delegata; quam supplet ecclesia; limitata quoad personas; restricta quoad peccata reservata; 3. De usu et officiis potestatis confessarii, sc. ante confesionem, in actu confessionis, post actum confessionis; 4. De abusu potestatis confessarii sc. de absolutione complicis in peccato turpi et de sollicitatione ad turpia.

Autorius nesibijo reikšti savo nuomonę ginčytinuose klausimuose. Ir kadangi jis savo idejas remia tvirtais argumentais, tai visada vertas rimto susidomėjimo.

V t. turi 172 p. Turinys: 1. De partibus essentiae seu de elementis constitutivis: de materia, de forma; 2. De partibus integralibus seu de dispositionibus poenitentis: de contritione, de confessione, de satisfactione.

Lauktinas paskutinis VI tomelis.

4) Hardy Schilgen, Un livre sur le Mariage, pour les Fiancés et les Epoux Chrétiens (Adapté de l'allemand sur 140e mille, par L. Honoré, S. J., professeur de théologie), Paris 1931, in 16°, 140, 6,50 fr.

Autorius kalba aiškiai, precizyviškai, nuodugniai, mandagiai, širdingai, rimtai pagrindžia krikščioniškus sprendimus ir, atsiremdamas antagamtinėmis sąvokomis, išvengia miglotos retorikos.

Joj kalbama apie moterystės šventumą, šalių teises ir priedermes, kai kurias moterystės profanacijas, vaikus, ištikimybę; išdėstomi visi esminiai katalikiškos dorovės principai, kuriuos turi žinoti jaunavedžiai ir kurių dar nežino kai kurie vedusieji. Priede įdėtos kai kurios susižiedavimo, moterystės ryšio nesuardomumo, moterystės kliūčių ir skubaus krikšto bažnytinės teisės.

5) Vermeersch A., Catéchisme du Mariage chrétien d'après l'Encyclique „Casti Connubii", Bruges 1931, 95 in 12°, 6 fr.

Grigaliaus universiteto Romoj prof. A. Vermeersch, žymus moralistas ir kanonistas, komentuoja enciklikos „Casti Connubii" mintis klausimų ir atsakymų metodu. Veikalėlis naudingas inteligentams, nuodėmklausiams ir krikščioniškoms šeimoms, kad geriau pažintų ir eitų savo pareigas.

6) Pamiętnik Kursu Duszpasterskiego, urządzonego w Krakowie w dniach od 5 do 9 listopada 1982 r., Kraków 1929, 352 in 8, 14 litų.

Sprawy Duszpasterskiego (Wykłady z kursu duszpasterskiego Lwów 24—26-IX-1929), Lwów 1929, 200 in 8, 10 litų.

Duszpasterstwo Miejskie (Pamiętnik kursu duszpasterskiego w Warszawie 4—8 listopada 1929 r.), Warszawa 1930, 306, 12 litų 50 c.

Katalikų Bažnyčios ganytojavimas turi tą patį tikslą, kuriam tarnavo pats Jos Įkūrėjas: „ut Te cognoscant verum Deum et quem misisti Iesum Christum", „ut vitam habeant et abundantius habeant".

Be šio vyriausio tikslo, pastoracija turi ir kai kurias patvarias, nekintamas priemones, pav., Šv. Auką, šv. sakramentus, Dievo žodį, individuališką darbą su atskira siela, (ypač per apgailos sakramentą), globą ir rūpestį (cura, sollicitudo) visais parapijiečiais, Dievo namus, gražias pamaldas. Bet vis dėlto galima kalbėti apie naujuosius ganytojavimo uždavinius, apie moderniškąjį ganytojavimą ir naujovišką ganytoją. Pastoracija nėra abstrakcija, nėra tik teorija, kuri stovėtų toli nuo žmonių ir jų reikalų, bet yra iš pagrindų praktiškas menas, „ars artium, onus angelicis humeris tremendum", pritaikytas prie aktuališkų žmonijos reikalų. O išorinės sąlygos ir vidujiniai žmonių reikalai bemaž kasdien kinta: naujų uždavinių akyvaizdoj ganytojas turi ieškoti naujų atsakymų, naujų konfliktų ir sunkybių akyvaizdoj reikalingos naujos gelbėjimosi priemonės. Jei pastoracija nenori prarasti kontakto su gyvenimu, nori nuosekliai įveikti individus, visuomenę, turi būti aktuališka, turi visai atsižvelgti į tikinčiųjų gyvenimą su jo visais teigiamais ir neigiamais savumais.

Ypač paskutiniai Lietuvos nepriklausomo gyvenimo laikai sukėlė daug politikos, ūkio, finansų, visuomenės, taip pat ir etikos, taigi pastoracijos, problemų. Kad ganytojaus darbas būtų sėkmingas, negalima šios problemos nežinoti, jos praktikoj ignoruoti.

Lenkijos dvasiškija, reikia pripažinti, susiorientavc savo krašto ir žmonių sielos reikalų naujoj situacijoj, sujudo, subruzdo, rodydama daug iniciatyvos pastaracijos srity. Be dekanalinių konferencijų, kuriose ji nagrinėja klausimus, ji vieneriais 1929 m. iš visų diecezijų suvažiuoja į pastoracijos kursus Lvove ir Varšuvoj, klauso aktuališkų referatų, gyvai dalyvauja diskusijose. Ir kasmet ji rengia tokius kursus, kad parapijos kunigai, atlikdami savo pareigas, mokėtų jungti „nova et vetera", o seminarijų ir teologijos fakultetų atstovai daro suvažiavimus, kuriuose nuodugniai svarsto intelektualinį ir moralinį auklėtinių paruošimą būsiantiems pastaracijos uždaviniams.

a) Krokuviškis kursas nagrinėja du ganytojiško darbo atžvilgius: parapijos organizaciją ir šeimų gyvenimą.

Pirmąjį atžvilgį nagrinėja šio turinio referatai: parapijos organizacija Vokietijoj (čia liečiama paprasta ir nepaprasta pastoracija); parapijos pažinimas — kontaktas su parapijiečiais, parapijos statistika, priemonės, gaivinančios religines praktikas parapijoj; pasaulininkų apaštalavimas — kur ir kaip ieškoti pasaulinių apaštalų, kokiais pagrindais juos organizuoti, paruošimas jų, jų veikimo sritis; religinės brolijos ir draugijos; parapijiniai namai; parapijos bibliotekos ir skaityklos; pastoracija vyrų ir moterų tarpe; pastoracija abiejų lyčių jaunuomenės tarpe; visuomeniškas ganytojo veikimas.

Šeimų gyvenimo atžvilgį svarsto tie referatai: seksualinės dorovės problema vaikų ir jaunimo gyvenime; paruošimas jaunuomenės vedyboms; jaunavedžių egzaminas, atsižvelgiant į moterystės kliūtis ir dispensas; susituokusių dorovingumas; klausyklos uždaviniai, kovojant su moterystės korupcija; sakykla ir seksualinis dorovingumas; kova su madų, teatrų ir spaudos nedorovingumu; pasipriešinimas nepriklausomai dorovei.

Referentai šiuos atžvilgius nušvietė, pasiremdami nekintamais katalikų Bažnyčios pagrindais ir kintamomis šiandienykščio gyvenimo sąlygomis. Be abejojimo, ne iš visų pusių pavyko nušviesti ši problema, nes ji yra labai komplikuota—per keturias dienas negalima viską išspręsti. Klausimas žymiai vis dėlto pagilintas ir daug gerų išvadų padaryta ir Dievo garbei ir sielų išganymui. Kursuose dalyvavo 220 kunigų.

b) Lvove pastaracijos kurso uždavinys buvo aptarti įvairios darbo sritys naujųjų reikalų ir naujųjų vietos ir užsienio patyrimų šviesoj. „Kurso objekta", skelbė metropolijos kūrijos komunikatas: „bus aptarti naujieji pastoracijos— uždaviniai šiandienykščios visuomenės religijos ir dorovės situacijos akyvaizdoj. Stengsimės išsiaiškinti kai kuriuos, ypač spirginančius kunigiško darbo klausimus, iš visų pusių ir nuodugniai ir taip pat surasti priemonių ir metodus sėkmingai ganytojavimo akcijai".

Dviejų dienų kursas leido panagrinėti šiuos klausimus: šių dienų ganytojavimas; ganytojavimas kaime; ganytojavimas mieste; religinės organizacijos ir ganytojavimo darbas; dažna komunija; katalikiška akcija ir katalikiškos organizacijos; katalikiška akcija Lenkijoj (metropolitas J. Teodorowicz); pastoracija ligonių; kova su nedorove; santuokinės dorovės teisės; pastoracija mokykloj; pastoracija mokyklą baigusios jaunuomenės; religijos

mokymas kaimo mokyklose; aktualumo postulatas pamoksluose; panaudojimas liturgijos ganytojavimo tikslams.

Kai kurie svarbesni kurso dalyvių nutarimai: Pastoracija turi pritaikyti naujus metodus, plečiant ir stiprinant religišką gyvenima.

Ganytojavimo darbe rįžtamės panaudoti suorganizuotą ir išlavintą pasaulininkų pagalbą, nes iš to bus naudos ir ganytojams ir jų bendradarbiams

Miesto ganytojai turi dažnai susitarti, kad darbas visose miesto dalyse būtų vienodo charakterio ir būtų sėkmingesnis.

Naujoviškai pastoracijai būtinai reikia atsiremti ganytojavimo Centru ir moksliško ganytojavimo problemų tyrimo institucija prie teologijos fakulteto.

Katalikiškai akcijai plėsti ir propaguoti ir religijos mokslui pakelti mokykloj reikia įkurti Lvove įstaiga, kuri nuomotų filmas ir magiškos lempos stiklus.

Aprūpinti ganytojiška globa ligonys, organizuojant labdarybės draugijas arba esančių draugijų sekcijas ir paimant į šią ligonines.

Ganytojiško kurso dalyviai prašo Gerb. Arkivyskupą apdėti mokesčiu dvasiškiją (turtingesnius po 5 zł., biednesnius po 3 zł. kas mėnuo) šelpti kunigams emeritams, kurie dėl mažos emeritūros negali nei išgyventi nei mirti, ir kunigams uždėti mokesčius sergantiems konfratrams padėti ir sanatorijai pastatyti.

Išleisti vienodos kartotekos ir būtinai padaryti kiekvienoj parapijoj.

Kurso dalyviai pripažįsta: kunigas uoliai dirba katalikiškose jaunimo organizacijose; katalikišką jaunimo judėjimą tvarko visoj diecezijoj St. Ml. P. sekretoriatas; finansams paremti daromos rinkliavos visose bažnyčiose lapkričio ı mėn. „Šventos Jaunuomenės“ proga bernaičių org. naudai, o gegužio mėn. per šventę „Królowy Korony Polskiei“ mergaičių org. naudai.

Prie Gen. Jaunuomenės sąjungos Sekretoriato įsteigti atskiras mergaičių organizacijos sekretoriatas.

Katalikiškos akcijos finansams padauginti kurso dalyviai prašo Gerb. Arkivyskupą, kad pakviestų parapijas padaryti rinkliavą bažnyčioj ir mieste per Kristaus Karaliaus šventę; kad pakviestų dvasiškiją apsidėti mokesčiu po 1 litą per mėnesį.

c) Varšavos ganytojavimo kursas nėra pirmasis Lenkijoj tos rūšies suvažiavimas. Panašūs kursai jau buvo įvykę Poznanėj 1927 m. ir Krokavoj 1928 m., nekalbant apie diecezinius suvažiavimus, kurie nuo keletos metų Lenkijoj reguliariškai vyksta.

Varšuvos kurso tema: „Ganytojavimas didesniuose miestuose“. Pirmojoj daly svarstomi bendri klausimai: ganytojo vaidmuo didesniame mieste; naujos parapijos organizacija ir bažnyčios statyba; parapijos pažinimas mieste. Antrojoj daly gvildentas ganytojo darbas bažnyčioj: pamokslai, misijos ir rekolekcijos; ruošimas ir tvarkymas svarbiausių ir antraeilių pamaldų, išpažintis, šv. komunija; bažnytiniai patarnavimai: krikštas, laidotuvės, jungtuvės. Trečiojoj daly nagrinėjamas darbas parapijoj anapus bažnyčios: ganytojas ir šventadienių problema miestuose; kova su ištvirkimu miestų parapijose; katalikiška akcija miestuose, švietimo darbas ir parapijos spauda; ganytojas ir girtuokliavimas. Ketvirtoji dalis skiriama speciališkiems klau-

simanis ir luomų pastoracijai: ganytojavimas amatininkų jaunimo tarpe; labdarybės akcija parapijoj; pastoracija darbininkų tarpe; ganytojavimo darbas inteligentų tarpe dideliuose miestuose; ganytojas ir moterų klausimas; ganytojaus globa namų tarnų; ganytojavimo darbas su katechumenais ir konvertitais.

Po referatų daromos diskusijos papildo prelegentų nepastebėtus klausimus, keliamos naujos mintys.

Šie trijų kursų referatai su diskusijomis yra tikras gyvų ganytojavimo klausimų iždas. Labai ir labai galima rekomenduoti kunigijai.

Doc. Dr. *Ign. Česaitis.*

Bažnytinė istorija.

K i r s c h J. P., Die Kirche in der antiken grichisch-römischen Kulturwelt, (J. P. K i r s c h: Kirchengeschichte. Unter Mitwirkung von Andreas Bigelmair, Joseph Greven und Andreas Veit hrsg. I Bd.), Freiburg im Br. 1930 (Herder), VII — 875 in 8°, 30 mark.

1876 m. pirmąjį kartą išvydo pasaulio šviesą Bašnyčios istorininko J. Hergenröther'io didelis veikalas „Handbuch der allgemeinen Kirchengeschichte." Dėl savo mokslingumo šis veikalas rado didelį pasisekimą mokslininkų tarpe ir beveik per vienerius metus buvo išpirktas. Tuoj buvo parūpintas antrasis leidimas, kuris taip pat greitai buvo išparduotas. 1879 m. J. Hergenröther'is paskirtas kardinolu ir garsaus Vatikano archivo vedėju. Čia bedirbdamas autorius savo jau plačiai pagarsėjusį veikalą, jau išverstą ir į kitas kalbas, žymiai praplėtė, patobulino ir 1884-1886 m. pats išleido trečią kartą trijuose storuose tomuose. Hergenröther'io veikalas buvo taip pagrindingas ir rimtas, jog savaime pasidarė kiekvienam Bažnyčios istorininkui būtinas. Net protestantai istorininkai jį aukštai kėlė.

1890 m. spalių mėn. 3 d. kardinolas J. Hergenröther'is mirė. Reikėjo vėl leisti jo vis plačiau ir plačiau žinomo ir branginamo veikalo naujas leidimas. Buvo surastas kitas, a. a. Hergenröther'io vertas mokslininkas, kuris galėtų tą darbą toliau varyti. Tai buvo Šveicarijos Friburgo katalikų universiteto profesorius Dr. J o h a n n P e t e r K i r s c h. Jis parūpino ketvirtąjį Hergenröther'io istorijos leidimą, savaip sutvarkydamas medžiagą, patį veikalą papildydamas naujais istorijos mokslo laimėjimais, pasemtais iš naujų veikalų, kurių iki to laiko buvo išleista nemaža. Kalbamasis ketvirtasis leidimas išėjo 1902-1909 m. dar vis trijuose tomuose. Po dviejų metų (1911 ir tt.) jau reikėjo leisti penktasis leidimas, kurį paruošė tas pat prof. J. P. Kirsch'as. Šis leidimas, galima tarti, buvo visai naujai perdirbtas, žymiai praplėstas, visokeriopai patobulintas ir išėjo keturiuose storūliuose tomuose, stebindamas visus savo mokslingumu, rimtumu ir tiesiog kolosališku mokslinės medžiagos aparatu bei kiekiu. Taip sulaukta Didžiojo karo laikų.

Atėjo pokariniai Europos ir Vokietijos suvargimo metai, o čia pasirodė, kad Hergenröther'io-Kirsch'o veikalo, jau vėl pritrūko. Veikalo pareikalavimas vis augo. Tada Herder'io knygų laidykla veikalo trūkumo spragai šiaip taip užkimšti, susitarusi su prof. Kirsch'u, išleido be jokių

pataisymų, tik su atskiru papildymų ir priedų sąsiuviniu šeštąjį kalbamojo veikalo leidimą (1925 m.).

Tuo būdu per 50 metų (1876-1925) Hergenröther'io Bažnyčios istorijos vadovėlis išaugo didžiuliu mokslingu veikalu, nuolat tobulėdamas, nuolat užgriebdamas vis naujus tūkstančius skaitytojų, kurie, lyg iš kokios niekada neišsemiamos versmės, sėmė iš jo neapsakomai turtingos Bažnyčios istorijos eigos žinių.

Tuo tarpu visuotinės ir Bažnyčios istorijų mokslas žengė į priekį, istorijos versmės buvo ir yra leidžiamos, istorijos metodas buvo ir yra gilinamas, tobulinamas. Kad nelikti kitų mokslų užpakaly, reikėjo ir Hergenröther'io Bažnyčios istorijos vadovėlis tobulinti, pritaikinant jam visus istorijos versmių ir metodo laimėjimus. To didelio darbo ir ėmėsi mūsų jau pažįstamas prof. Kirsch'as. Herder'io knygų leidykla pasisiūlė veikalą išleisti. Prof. Kirsch'as pasikvietė padėti dar tris kitus mokslininkus, Bažnyčios istorijos specialistus, ir pavedė jiems parašyti atskirų Bažnyčios istorijos laikotarpių veikalus iš savo specialybės. Mat, sudėtinėmis jėgomis dabar yra rašomi visi didieji istorijos ir kitų mokslo sričių veikalai. Pats prof. Kirsch'as rašė I tomą, senuosius Bažnyčios istorijos laikus — I iki VIII amž. Antrasis tomas parašyti pavestas Bonn'os universiteto profesoriui Juozui Greven'ui. Tas tomas apims laikotarpį nuo VIII iki XIV amž. Trečiąjį to didžiojo veikalo tomą yra apsiėmęs parašyti Würzburg'o universiteto profesorius Andrius B i g e l m a i r' i s. Šis tomas apims didžiojo Bažnyčios suskilimo ir protestantizmo laikotarpį, nuo XIV iki pusės XVII amž. Ketvirtasis tomas apims naujųjų ir naujausių laikų Bažnyčios istoriją, nuo pusės XVII amž. iki mūsų laikų. Tą tomą rašo Freiburg'o i. Br. universiteto profesorius Andrius V e i t' a s. Ketvirtasis tomas eis dviem dalimis. Pirmoji dalis jau yra baigta ir išleista.

Pirmasis parašytas prof. Kirsch'o tomas išėjo iš spaudos 1930 m. Jis apima, kaip jau sakėme, senuosius Bažnyčios istorijos laikus: Bažnyčios įkūrimą ir augimą senovės graikų ir romėnų kultūrų pasauly, iki VIII amž. Taigi savo turiniu visai yra panašus į pirmąjį Hergenröther'io-Kirsch'o 5 ir 6 leidimo tomą. Padalinimas paliktas tas pats, nes jis rastas tikslus ir vykęs. Šiaip jau perdirbimų ir patobulinimų padaryta nemaža. Todėl veikalas beveik visu 100 puslapių yra padidėjęs. Tiesa, tas 100 puslapių užima tomo gale pridėtas gausus versmių ir literatūros priedas. Jam čia tomo gale ir pritinka, nes įdėtas į tekstą jis kliudytų dėstymo aiškumą ir netiktų istorijos metodikos reikalavimams.

Mes tik sveikiname šio mokslingo ir brangaus veikalo pasirodymą ir linkime jam tokio pat pasisekimo, kokį yra turėjęs neužmirštamas Hergenröther'io kūrinys.

Doc. *Pr. Penkauskas.*

Įvairūs veikalai.

1) A n t. A n t w a n d e r, Einführung in die Religionsgeschichte (Verlag Kösel und Fr. Pustet), München.

„Sotero“ skaitytojams jau pažįstamas Dr. A n v a n d e r'i s, autorius

platesnio religijų istorijų vadovėlio „Die Religionen der Menscheit" (žiūr. „Soter" [1928] 102-103). Mūsų knygelę išleido „Sammlung Kösel". Tuo užpildyta iki šiolei buvusi spraga. Berods, šis įvadas nėra tokio pobūdžio, kokio recenzentas geidė, recenzuodamas Söderblom'o (1931-VII-12) „Įvadą + („Soter" [1928] 212), nes Anwander'io šis Įvadas yra daugiau religijos filosofijos, nekaip religijų istorijos įvadas. Tai parodo žvilgsnis į jos turinį. Čia kalbama: apie religijos sąvokos atribojimą, Dievo idėją, piktąjį principą, apie kitą ir šį gyvenimą bei jųdviejų surišimą religijoj, apie tarpininkus ir kunigus, apie atpirkimo gėrį. Bažnyčią, įstatymus, šventus dokumentus, apie religijų santykius su viena kita, maldingumą ir apie religijos santykius su kitomis gyvenimo sritimis: poezija, filosofija, gamta, istorija ir antagamtiniu gyvenimu. Dėl reikalo reikalinga ir šiokia knygelė, bet religijų istorijos tokio didumo įvadas yra dar reikalingesnis. Tikimės, kad judrus Kösel'is ir šiokį įvadą netrukus pagamins. Geras daiktas šioj knygelėj — gale pridėtas literatūros sąrašas iš visų religijos tyrinėjimo sričių. Prof. *Pr. Dovydaitis.*

2) Der grosse Herder. Nachschlagewerk für Wissen und Leben. Vierte, völlig neubearbeitete Auflage von Herders Konversationslexicon. Freiburg i. Br. 1931, I 1694 psl. fracta pagina in 8⁰ mai., 35 Tabeln, 38 mark.

Der grosse Herder — perdirbtas Konversationslexicon, jo ketvirtasis leidimas. Iš viso bus 12 tomų, kur bus įdėta 180000 straipsnių, 20000 paveikslų ir 1 pasaulio žemėlapis. Kaštuos: mokant iš anksto — 300 mark., o skyrium — 325-345.

Enciklopedija katalikiška. Tokių mums ir reikia. Nes net tikrai indiferentiškos praleidžia ar bent paviršutiniškai tepaliečia daug katalikams svarbių dalykų ir konsekventiškai pati enciklopedija tėra nepilna. Ir šiaipjau katalikiški dalykai aprašomi be sielos, be entuziazmo, be ugnies—neuždega žmogaus. Tai galime matyti, pav., kitoj plačioj vokiškoj enciklopedijoj, būtent, „Der grosse Brockhaus", kur 1931 m. išėjo jau VIII tom.

Pirmojo tomo turinys: A.-Batenberg. Be to, jau pirmajame tome įdėta net keletas Lietuvos dalykų, pav.: 1) „**Ateitininkai**, ein flussreicher Verband der kath. Intellektuellen Litauens; als Jugendverband gegr. 1910, umfasst heute 3 Abteilungen: Mittelschüler, Studenten u. im prakt. Leben stehende Intelektuelle. Ziel des Bandes ist, dem geistigen, polit. u. socialen Leben Litauens kath. Gepräge zu geben. Sitz Kaunas, über 7500 Mitgl.; Monatsschriften: 1) Ateitis = Zukumft, heute nur noch für die Jugendbünde; 2) Židinys = Herdfeuer; 3) Naujoji Vaidelutė". 2) „**Balčikonis** (:baltschi=), Juozas, litauischer Sprachforscher u. Pädagog. — 14. 3. 1885 in Ramygala. Seit 1924 Dozent für litauische Sprache an der kath. theol.-philos. Fakultät der Univ. Kaunas.

Nerausgeber des lit. Wörterbuches. Übersetzer von Hauffs Märchen ins Litauische". 3) „Basanavičius, Johan (Jonas), der 1. Führer der Wiedergeburt des litauischen Volkes u. Staates. — 23. 11. 1851 in Bortininkai (Litauen), † 16. 2. 1927 in Wilna. Arzt in Bulgarien, von wo aus er die junge litauische Inteligenz organisierte, gab in Tilsit die 1. litauische Zeitschrift heraus, die während des russ. Druckverbotes (bis 1904) geheim verbreitet wurde. Rief 1905 in Wilna den 1. Nationalkongress der

Litauer zusammen, der von den Russen kulturelle u. polit. Autonomie verlangte. Unterschrieb am 15. 2. 1918 in Wilna als erster die Proklamation Litauens als unabhängigen Staat', ir tt.

Enciklopedijos savumai: 1) Daug straipsnių turi tris dalis, būtent: a) bendrosios žinios, b) speciališkos žinios ir c) praktiškosios žinios. 2) svarbesnieji straipsniai yra įdėti tam tikrose spielčiuose. 3) Labai daug ir gražių paveikslų: paprastų, spalvotų (keturių spalvų), braižinių, fotografijų ir tt. Jie net akį veria, ir tt.

Popierius labai geras. Der grosse Herder, mano galva, tikrai rekomenduotina visoms bibliotekoms ir kiekvienam inteligentui.

Dr. *P. Malakauskis.*

Orientalia christiana.

Pontificium Institutum orientalium studiorum Romoj leidžia Rytų studijas, kas mėnuo po vieną sąsiuvinį, per metus — 4 tomus (apie 1000 psl. in 8⁰). Metinės prenumeratos kaina Italijoj 85 liros ir kitur 100 lirų. Adresas: Italija, Roma (128), Piazza Santa Maria Maggiore, 7.

Be „Sotere", n. 1(1931) 104-107 minėtųjų knygų, šiais metais išleista:

XXII. tom.: 70. De Oriente. Documenti et libri: Conclusions de l'Assemblée des Prêtres Catholiques Russes à Rome; Byzantinische Bischöfe und Rom; La dottrina degli Orientali separati intorno ai „Novissimi" (M. Jugie); La „Vie de Porphyre de Gaza" par Marc le Diacre (H. Grégoire et M. A. Kugener); Un libro recente del Metropolita di Atene Crisostomo Papadopulos „Il Primato del vescovo di Roma" (M. Gordillo); Commentarius de theologia dogmatica (A. Pawlowski ect.); Bulletin d'Histoire slave (S. Runciman ect.), Rusische Umschau: Religion, Bolschewismus (W. Schulgin ect.); Recensiones diversae.

XXIII tom.: 71. A. Vagt, Panégyrques de St. Pierre Panégyriques de St. Paul. Deux discours inédits de Nicétas de Paphlagonie, disciple de Photius. 97 pusl., 17 lirų.

Graikiškas tekstas ir prancūziškas vertimas.

72. V. Buri, L'unione della Chiesa Copta con Roma sotto Clemente VIII, 164 psl. 26 lir.

Pirmojoj daly — bendri dalykai; antrojoj — 58 dokumentai.

XXIV. tom.: 73. N. De Baumgarten, Olaf Tryggwison roi de Norvega et ses relations avec saint Vladimir de Russie, 40 psl., 6 lir.

74. Th. Spáčil, Doctrina theologiae Orientis separati de sacra infirmorum unctione, 219 pusl., 34 lir.

Knyga padalinta į dvi dalis. Pirmojoj daly dėstoma doctrina theologiae Orientis separati in genere: 1. De nominibus, definitione, indole sacramentali, divina institutione extremae unctionis, 2. De materia remota et proxima unctionis infirmorum, de forma et de ritu huius sacramenti; 3. De ministro et subiecto sacramenti necnon de unctione mortuorum; 4. De effectibus et dispositionibus necessariis ad s. infirmorum unctionem; 5. De S. euchelaei necessitate et iterabilitate; 6. Doctrina theologiae Orientis separati cum doctrina catholica comparatur.

Antrosios dalies turinys: quaestiones de ministro s. olei infirmorum, de subiecto, effectibus, iteratione sacramenti unctionis examinantur.

Pridėta plati bibliografija, kur yra net rusiškų veikalų.

Knyga parašyta plačiai ir gerai. Verta skaityti.

Teologijos-Filosofijos Fakulteto leidiniai

1) P. Malakauskis, Viešosios bažnytinės teisės, Kaunas 1931, I—X+268 in 8⁰, 7 lit.

2) A. Maliauskis. Teodiceja, Kaunas 1931, 180 in 8⁰, 5 lit.

3) J. Eretas, Vokiečių literatūros istorija, Kaunas 1931, 240 in. 8⁰.

4) Pr. Venckus, Fundamentalinės teologijos paskaitos, Kaunas 1931, I dal. I-VIII+192 in 8⁰, 6 lit.

5) Pr. Kuraitis, Ontologija, Kaunas 1931, 192 in 8⁰, 6 lit.

6) P. Malakauskis, Bažnytinių teisių šaltiniai, Kaunas 1931, I—VIII +117 in 8⁰, 4 lit.

Redakcijai atsiųstos knygos.

Orientalia christiana, nn. 70-74 (1931).

Der grosse Herder. Nachschlagewerk für Wissen und Leben. Vierte, völlig neubearbeitete Auflage von Herders Konversationslexicon. Freiburg i. Br. 1931, I 1694 psl. fracta pagina in 8⁰ mai., 35 Tabeln, 38 mark.

Valančiaus raštai (su autoriaus paveikslu): Vaikų knygelė, Paaugusių žmonių knygelė, Palangos Juzė, Antano Tretininko pasakojimai (redagavo ir žodynėlį pridėjo J. Balčikonis), Kaunas 1931, 487 in 12⁰.

Rauschen G., Patrologie (neubearbeitet von B. Altaner), Freiburg i. Br. 1931, 442 in 8⁰, 10 mark.

Kronika.

† Domas Prümmer.

1931 m. birž. mėn. 9 d. mirė Šveicarijos Friburge D. Prümmer, O. P. D. Prümmer gimė 1866 m. rugs. mėn. 3 d. Kalterherberg'e, arti Aix -la-Capelle, padarė vienuolio apžadus šv. Domininko ordene 1885 m. balandžio mėn. 22 d. Jis studijavo Luveno universitete civilines teises, Berlyne mediciną ir gavo bažnytinių teisių daktaro laipsnį Romoj. Būdamas vienuolis, gavo teologijos magistro laipsnį. Nuo 1908 m. Šveicarijos Friburgo universitete dėstė moralinę teologiją pozityviniame ruože, kur pavadavo P. Rollmann'ą.

Nuolat rašinėdavo „Pastoral and Homiletic Review" ir „Linzo Theologisch-praktische Quartalschrift". Išleido: Manuale iuris canonici ([5]1927), Manuale theologiae moralis ([5]1928) ir Vade mecum theologiae moralis ([3]1923).

Reikia pripažinti, kad D. Prümmer'io moralinės teologijos trijų tomų (462+550+741 pusl. in 8[0]) veikalas atsistoja tarp geriausių šios rūšies veikalų. Autorius yra ištikimas šv. Tomo Akviniečio metodo sekėjas, plačiai dėsto pagrindinius dorovės principus, ypač kiekvienos dorybės įgimtį, vaidmenį. Dėstymas visada aiškus, sąvokos, nors suglaustos, labai rūpestingai precizuotos, traktatų planas logiškas ir nors jis stengiasi dalyką trumpai išdėstyti, medžiagos kiekis visai pakankamas, doktrina solidiška ir pilna. Stilius labai ryškus ir lengvas. Socialinių klausimų sprendimą grindžia aiškiais principais, duodamas visiems priimtiną atsakymą.

Dr. D. Prümmer'io visuotinė reputacija atkviesdavo daug studentų į Friburgo universitetą. Jis žymus kazuistas ir turėjo plačią konsultaciją. Jo patarnavimai ir kuklumas susilaukė simpatijos iš skaitlingos studentų auditorijos ir šiaipjau pasaulininkų, kurie mielai kreipdavosi į jį patarimų, su paklausimais. *Doc. Dr. Ign. Česaitis.*

† V. Cathrein, S. I.

V. Cathrein gimė 1845 m. geg. mėn. 8 d. Brige Šveicarijoj. 1863 m. įstojo į jėzuitų ordiną Gorcheime (Pietų Vokietijoj). Anglijoj baigė aukštuosius mokslus ir buvo įšvęstas kunigu. Paskiau Cathrein gyveno Olandijoj ir dėstė etiką, moralinę teologiją ir tt. Blijenbeeke, Exaetene ir Valkenburge. Dėl nesveikatos 1910 liovėsi profesoriavęs ir, galima sakyti, vien rašė ir leido knygas. Mirė 1931 m.

V. Cathrein labai daug parašė. Svarbiausi Jo veikalai: 1) Die englische Verfassuug, 2) Die Aufgaben der Staatsgewalt und ihre Grenzen, 3) Die Sittenlehre des Darwinismus, 4) Moralphilosophie, I-II tom., 5) Philosophia moralis, 6) Das Privatgrundeigentum und seine Gegner, 7) Der Socialismus, 8) Socialdemokratie und Christentum, 9) Die dritte Internationale, 10) Kirche und Volksschule, 11) Durch Atheismus zum Anarchismus, 12) Die Frauenfrage, 13) Religion und Moral, 14) Recht, Naturrecht und positives Recht, 15) Glauben und Wissen, 16) Die Grundbegriffe des Strafrechts, 17) Die katholische Weltanschauung, 18) Katholik und katholische Kirche, 19) Die Einheit des sittlichen Bewusstseins der Menschheit, I-III tom., 20) Die Grundlage des Völkerrechts, 21) Die christliche Demut, 22) Die Verheissung des göttlichen Herzens, ir tt. *Dr. P. Malakauskis.*

Turinys — Summarium.

Teol.-Filosofijos Fakulteto leidiniai [1].

I. Knygos:

1) P. Malakauskis, Moterystės teisės, Kaunas 1923, I 1, I-VIII-114 in 8⁰.

2) Pr. Būčys, Teologijos enciklopedijos kursas, Mariampolė 1925, I-VIII-246 in 8⁰ (nebėra).

3) Al. Grigaitis, Senojo Įstatymo problemos, Mariampolė 1925, 1 dal. 174 in 8⁰ 7 lit.; Kaunas 1925, 2 dal., 108 in 8⁰, 4 lit.

4) J. Eretas, Heinrich Seuse, Kaunas 1929, 64 in 8⁰. 3 lit.

5) J. Eretas, Jonas Tauleris, Kaunas 1930, 128 in 8⁰, 5 lit.

6) J. Eretas, Meister Eckehart, Kaunas 1930, I-VIII-146 in 8⁰, 4 lit.

7) J. Grinius, O. V. Milašius — poetas, Kaunas 1930, I-XV-196 in 8⁰, 7 lit.

8) Pr. Kuraitis, Pagrindiniai gnoseologijos klausimai, Kaunas 1930, 104 in 8⁰, 3, 50 lit.

9) P. Malakauskis, Viešosios bažnytinės teisės (Bažnyčia, valstybė, jųdviejų santykiai ir tt.), Kaunas 1931, I-X-268 in 8⁰, 7 lit.

10) Ant. Maliauskis, Teodiceja, Kaunas 1931, 180 in 8⁰, 5 lit.

11) J. Eretas, Vokiečių literatūros istorija I t., Kaunas 1931, XII ir 250 in 8⁰.

12) Pr. Venckus, Fundamentalinės teologijos paskaitos, Kaunas 1931, 1 d. 192 in 8⁰ 6 lt.

13) Pr. Kuraitis, Ontologija, Kaunas 1931, 160 in 8⁰.

14) P. Malakauskis, Bažnytinių teisių šaltiniai, Kaunas 1931, I-X+117 in 8⁰ 4 lt.

II. Žurnalai:

1) „Logos“ (filosofijos žurnalas):

1922 m. — 5 lit.	1927 m. — 8 lit.
1923 „ — 5 „	1928 „ — 8,50
1924 „ — 5,50	1929 „ —15 „
1925 „ — 7,50	1930 „ —18 „
1926 „ —15 „	

2) „Athenaeum“ (kalbos, literatūros ir istorijos žurnalas):

1 (1930) — 10 lit.	1 (1931) — 6 lit.
2 (1930) — 8 „	2 (1931) — 4 „

3) „Soter“ (religijos mokslų žurnalas):

1924 m. — 6 lit.	1928 m. — 9,50
1925 „ — 8 „	1929 „ —20 lit.
1926 „ — 5 „	1930 „ —10 lit.
1927 „ — 7,50	1 (1931) „ — 5 „
	2 (1931) „ — 5 „

[1] Visų Teol.-Filosofijos Fakulteto leidinių komisionierius: Šv. Kazimiero Draugijos Centralinis Knygynas Kaune.